



ΠΑΝΔΩΡΑ.

Ι ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1857.

ΤΟΜΟΣ Η'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 185.

ΒΙΟΣ ΑΝΑΚΡΕΟΝΤΟΣ,

ΥΠΟ Α. ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΟΥ.

—•••••

Ὁ ἀπαράμιλλος οὗτος βίος τοῦ Ἀνακρέοντος ἐγράφη πρὸ 40 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τῶν πκρ' ἡμῶν φιλολόγων, Ἀνδρέου τοῦ Μουστοξυδου, ὅστις ἀπὸ νεαρῆς ἔτι τῆς ἡλικίας πᾶσαν καταβάλλων σπουδὴν ὑπὲρ τῆς εὐκλείας τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, καὶ τὸ ἡμέτερον γένος ἐτίμασε καὶ τὴν γλώσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν Ἰταλῶν ἐπλεύσας διὰ πολυεδῶν καὶ ἀξιολόγων ἔργων, ἐν οἷς ἴσως οὐκ εὐκαταφρόνητον κατέχουσι αἱ ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι καὶ ἀλλοῦ βιογραφία, μάλιστα δὲ ἡ ὑν' ὑρ' ἡμῶν μεταφραζομένη τοῦ Ἰνακρέοντος. Τὸ μικρὸν ἀλλὰ σοφώτατον τοῦτο πόνημα τοῦ ἡμετέρου συμπόλιτου, ἀγνωστον ἴσως τοῖς πλείστοις τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων φιλολόγων ἕνεκα βιβλικῆς καὶ τῆς σπάνειας, εἰς ἣν ὡς ἐκί τὸ πολὺ περιπέττοιαι τὰ τοιαῦτα σπουδαῖα συγγράμματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν περὶ τὴν Ἰταλικὴν ἀμεριανθοῖαν τῆς παρούσης γενεᾶς, ἀναγκασίον ἐνομίσασιν νὰ μεταφράσωμεν, ἵνα καὶ ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν θεώσων· ἐκτιμηθῇ ἔργον πρὸς ὃ οἱ Ἰταλοὶ οὕτε ἐπαίνων ἀφειδίει· ἰγένοντο, οὔτε ἐκδόσεσιν. Καὶ παραλείπομεν μὲν χάριν βραχυλογίας τῶν τε ἐπιναλιημέμων τούτων ἐκδόσεων τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ τῶν ἐπαίνων τὴν ἀντιγραφὴν, ὧν εἰς καὶ ὁ τοῦ Θεσσαλονίκου ἀπαράττητον ἡμῶς νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐπίκρισιν ἀνδρὸς λογίου

καὶ ἐνθέμου ζῆλωτοῦ τῆς πατρίου δόξης. Ὁ Καθηγητὴς Αἰμίλιος Τυπάλδος, ὁ Κερκελῆν, ἐν τινι σημειώσει τῆς πρὸς τὸν Μουστοξυδὸν αὐτὸν ἀμεριανθοῖαις Ἰταλικῆς μεταγλωττίσεως τοῦ Σχοιλίου (Istoria della Letterat. Greca T. II, L. I, p. 217), συμπληρῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Πρώσου φιλολόγου λεγόμενα περὶ τοῦ Ἀνακρέοντος, ὡδέ πως ἀποφαίνεται καὶ περὶ τῆς ἀνά χειρὸς βιογραφίας·

« Ὁ Ἀθήναιος λέγει ὅτι Χαμακιδίων ὁ Ποντικός ἐγραφε τὸν βίον τοῦ Ἀνακρέοντος, εἴτε ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀρπαγέντα, ἢ ὑπὸ τῆς λήθης καὶ τοῦ κοινοῦ βιβλιοθήκης τινος καλυπτόμενον. Ἡ ἀπόλειπτος ἡμῶς αὕτη, εἰ καὶ βαρυτάτη, ἦτον ἐπαισθητὴ καθίσταται μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μουστοξυδου συγγραφίσαν βιογραφίαν. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων, ὧν τὰ ὀνόματα παρατρέχοντες ἀναφέρομεν τὸν Δογγέπτρον καὶ τὴν Δακίρην, τοσοῦτον περὶ τοῦ Ἀνακρέοντος ἠγολήθησαν, ὥστε οὐδὲν κατὰ τὸ φαινομένον περιπέττον εἰσέπειτο. Ἄλλ' ἔλθων εἰς τὸ μέσον ὁ Μουστοξυδὸς, καὶ ὑπὸ τῆς ἀγχινοίας αὐτοῦ καὶ τῆς πολυκαθείας κηδοτιφύμενος, κατέδειξεν εἰς ἡ ὑπέπεισαν πολυεδῆ ἀποτήματα οἱ πρὸ αὐτοῦ· καὶ εὐφροσύναι μὲν παρητηρήσις ἐπέτηγεν εἰς τὰ μάλλον ἐνδιαφέροντα κεφάλαια τοῦ βίου τοῦ Ἀνακρέοντος, τὰ δ' ἐπιχειρήματά του ἐνίσχυσε τῇ αὐθεντίᾳ τῶν διασημοτέρων συγγραφέων· μετὰ σοφῆς δὲ περιπέτειας ἐκλέξεως πάλυ' ὅσα περὶ τοῦ μελοδου τούτου ἐγράφησαν, ἐχώρισε τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τοῦ ψεύδους, προσέθηκεν ὅ,τι ἄλλοι παρήλιπον, καὶ ἐκάλλυνεν ἐνισχυοῦ τὴν ἀφήγησίν του δι' ἐκλεκτῶν παρθεύσεων πρὸς πλείονα αἰτίαι τοῦ ἀντικειμένου διαφωτίσιν οὐδ' ἐπιλήσμων ἐγένετο τοῦ ἀποκαλύψαι ἐν ευθέτῳ χρόνῳ τὴν εὐσείδειαν του πρὸς

τὴν πατρίδα, pro qua, λέγει ὁ Τούλλιος, quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus. Τί δὲ εἶπαμεν περὶ τοῦ ὕψους, δι' οὗ ὁ Μουσεύσης ἐπέθηκε τὰς ἰδέας του; Φαίνεται ὅτι αἱ Χάρτις ἐξόριστοι ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς χώρας, ἐκάθισαν ἐπὶ τοῦ καλλίμου τοῦ συγγραφέως τούτου, ὅστις, εἰ καὶ ξένος εἰς τὸ ἑσπέρια τῶν Ἰταλῶν ἰδιώμα, οὐχ ἥτιον ἐργάζην ἰταλικώτατα. Ὁ μεταφραστὴς Ἐν Κερύρα.

Δ. ΚΟΡΩΝΑΙΟΣ Δ.

Ὁ Ἀνακρέων πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν Τέων, παρθαλάσσιον τῆς Ἰωνίας πόλιν. Μήτηρ δ' αὐτῷ ἡ Διείτις, πλὴν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς ἀπόδουσι οἱ συγγραφεῖς· διότι οἱ μὲν τὸν Σκυθῖνον, οἱ δὲ τὸν Παρθένιον, οὗτοι τὸν Εὐμηλον καὶ ἕτεροι τὸν Ἀριστόκριτον προσνέμουσι αὐτῷ γεννήτορα (1). Τοσαύτης λοιπὸν καὶ τοιαύτης οὐσίας τῆς ἀθεοκρίτουτος, ἐὰν θεμιτὸν ἦτο ἡ ἀναγκαῖον νὰ κοσμησώμεν τὴν γένεσιν τῶν ἐν τοῖς γράμμασιν ἐνδοξοτέρων ἡρώων δι' αὐτῶν ἐκείνων τῶν μυθοποιημάτων, δι' ὧν καὶ σεβασμιώτεροι καθίστανται· οἱ τῶν πόλεων ἰδρυταὶ καὶ ἀρχηγοὶ, ἠθέλομεν εἰπεῖν ὅτι ὁ Ἀνακρέων ἐγεννήθη μὲν ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μούσης Ἐρατοῦς, ἐξεστράφη δὲ καὶ ἠυξήθη ὑπὸ τοῦ Διονυσίου καὶ τῶν Χαρίτων.

Τῇ εὐφύῃ κατὰ τινὰς συνεδύαξε καὶ τὴν εὐγένειαν, συγγενῆς ὦν τοῦ Σόλωνος, ὅστις ἀπὸ Κόδρου τοῦ βασιλέως κατήγετο. Ἄλλ' οὕτως ἀποφαινομένοι, ἠθέλομεν ἀπερισκέπτως ἐνστερνισθῆ τὴν ὑπὸ τῆς Δασιέρου μὲν ἦδη προτεθεῖσαν γνώμην, ἀσπασθεῖσαν δὲ, πλὴν τοῦ Βαύλου (2), ὑπ' ἀπάντων, ὅσοι ἄχρι τοῦδε ἐπραγματεύθησαν περὶ τοῦ Ἀνακρέωντος. Καὶ ἀληθῶς μὲν ὁ Σωκράτης, εἰς τὸν περὶ ἐγκρατείας διάλογον, ἐπαινῶν τὸν Χαρμίδην, νέον εὐειδέστατον καὶ αἰδῆμονα, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις τάδε· « ἦτε γὰρ πατρώα ὑμῖν οἰκία ἡ Κριτίου τοῦ Δρωπίδου καὶ ὑπὸ Ἀνακρέωντος, καὶ ὑπὸ Σόλωνος, καὶ ὑπ' ἄλλων πολλῶν ποιητῶν ἐγκωμιασμένη ἢ πολυμαθῆς ὅμως γυνὴ, τὸ χωρίον τοῦτο εἰς τὴν ἐκυτῆς φωνὴν μετενεγκούσα, ὡδὲ πως παραμορφῶ τὴν ἔνοιαν αὐτοῦ· « Du côté de votre père vous descendez avec Critias, de l'ancienne famille de Dropidas, d'Anacréon et de Solon, qui s'est toujours distinguée des autres, etc (3). Ἄλλ' ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῷ κειμένῳ Κριτίας δὲν εἶναι, ὡς ὑπὸ τῶν μεταγλωττίσεων τῆς Δασιέρου καὶ τοῦ Σερβάνου ἐπαγομένοι ἠθέλομεν πιστεύσει, ὁ ἐν τῷ διαλόγῳ λαλῶν υἱὸς τοῦ Καλλίστου καὶ ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ Χαρμίδου, ἀλλ' ἄλλος τις προγενέστερος, κάκιστος δὲ ἀμφοτέρων καὶ γεννηθεὶς ἀπὸ τοῦ Δρωπίδου, οὗτινος ἡ οἰκία, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ φιλοσόφου, ὡς διαφέρουσα κάλλει τε καὶ ἀρετῇ καὶ τῇ ἄλλῃ λεγομένῃ εὐδαιμονίᾳ, καὶ ὑπὸ Ἀνακρέωντος καὶ ὑπὸ Σόλωνος καὶ ὑπ' ἄλλων πολλῶν ποιητῶν ἐνεκαμιάσθη.

Οὐδὲν ἦν τὸν καὶ ὁ Βαρνέσιος αὐτός, μυχτιοπονῶν

(1) Διάστιχον ἀλλοπετον, Ἐρατὴν ἐπιπέφυκα ἐν Τιέρι, Σουίδα γλωσ. ἀρ. Ἀνακρέων.
(2) Λεξικὸν ἀρ. Anacréon.
(3) Vie d'Anacréon.

ὅπως ἀποδείξῃ τὸν Ἀνακρέωντα καὶ εὐγενῆ καὶ ἐξ ἀρχαίου καὶ βασιλικῆς αἵματος, πειράται νὰ καταστήσῃ ἀξιοπίστον τὴν μεθερμηνεύσιν τῆς Δασιέρου, σοφιστεύων ὅτι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κόδρου κατέλαβον τὰς ἐπιθλασσοειδίας πόλεις τῆς Ἰωνίας, ὅτι οἱ Τῆιοι ἦσαν ἀποικοὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Σόλων ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Δρωπίδου, δυνατὸν ἐνόησεν ὅτι διὰ τῆς ἀγγιστείας καὶ ὄχι διὰ τῶν ἐπαίνων ἐδόξασεν αὐτῷ τὴν γενεάν (4). Ἄλλὰ πρῶτον μὲν πρκατηρῶ ὅτι καθάρᾳ καὶ πρόδηλος εἶναι ἡ σημασία, ἢν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρέχουσιν αἱ ἀρτι μνησθεῖσθε λέξεις, οὐδ' ἔχουσι τι ἐν ἐαυταῖς λοζὸν καὶ σκοτεινόν. Εἶτα δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ Σόλωνος τῷ Χαρμίδῃ περιερχομένης εὐγενείας ἤρθη μικρὸν πρόσθεν ὁ Σωκράτης· ἐν τῷ λοιπὸν δὲν ἔχει ἐνταῦθα τὰ αὐτὰ εἰς μάτην ν' ἀποφανθῇ. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, ἐὰν οὐχὶ εἰς τοὺς ἐπαίνους ἀλλ' εἰς τὴν ὁμακίαν ὁ λόγος ἀφορᾷ, διατὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνακρέωντος τίθεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τῶν δύο ἀδελφῶν, διατὶ ὁ Σόλων δὲν ἔχει τὴν πρώτην θέσιν, διατὶ μόνον ὡς ποιητῆς μνημονεύεται ἐδῶ, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς νομοθέτης καὶ διοικητῆς τῆς ἐαυτοῦ πατρίδος, προτερήματα ἄλλως τε ἀξιομνημόνευτα, καθὸ συνιστῶντα τὴν κυρίαν καὶ ἐπιφανέστεραν τιμὴν τῆς γενεολογικῆς ἐκείνης σειράς; Καὶ ἐὰν ἐνταῦθα πρόκηται περὶ τῆς εὐγενείας τῆς καταγωγῆς, τίνι λόγῳ ὁ Κόδρος καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν περικλεῶν αὐτοῦ ἀπογόνων δὲν φέρονται εἰς μέσον, καὶ πῶς ποτὲ πολλοὶ ποιηταὶ (λέξεις παρασιωπηθεῖσαι ὑπὸ τῆς Δασιέρου), ἠθέλον μόνον καὶ διὰ μιᾶς οὕτω ἀναφυῆ ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Χαρμίδου, οὐχὶ δὲ καὶ ἄνδρες ἄλλοι περιδῶτοι εἰς τε τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς ἐλευθερίας τέχνας, καὶ εἰς ἔργα πολεμικῆς ἀρετῆς καὶ πολιτικῆς συνέσεως; Ὑπ' ἀπάντων τούτων τῶν λόγων ἀναγκαῖον ἄρα ἦτο νὰ συμπεράνωμεν, εἰ μὴ ἡ γραμματικὴ ἰσχυρῶς ἡμῖν ἐβοήθει, ὅτι ὁ Σωκράτης ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ τὴν οἰκίαν τοῦ Κριτίου ὅτι δὲν ἦτο ποταπὴ, ἀνότου καὶ ἐγκωμίων ἠξιώθη παρὰ τῶν ποιητῶν, ἐν οἷς ὁ Ἀνακρέων καὶ ὁ Σόλων, καθὸ καὶ ἐπισημότεροι, ὀνομαστὶ ἀναφέρονται. Οὐδὲ προὔρου τὸ λέγειν ὅτι ὁ Σόλων ἀδελφὸς ἦτο τοῦ Δρωπίδου, δυναμένης τῆς συγγενείας ἀντι κωλύματος νὰ χρησιμεύσῃ αὐτῷ ὡς ἰσχυρότερον μάλιστα κέντρον ὅπως ἐκθεασθῇ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνεψιῦ. Ἄλλὰ τίς βεβηλοῖ ὅτι ἀδελφὸς ἦτο τοῦ Δρωπίδου; Ὁ Βαρνέσιος ἀναφέρει τὸν Μεσοῦριον, καὶ ὁ Μεσοῦριος τὰς αὐθεντίας τοῦ Διογένητος, τοῦ Λεωνίου καὶ τοῦ Πρόκλου (5). Καὶ βεβηλῶς μὲν ταῦτα οὗτοι ἀποφαινόνται, ἀλλ' οἱ λόγοι αὐτῶν οὐδεμίαν ἀξίαν προσοχῆς· διότι, ἵνα μὴ ἐνδιατριψῶ ἐνταῦθα ἀναπτύσσων ἑμὴν τινὰ εἰκασίαν ὅτι ὁ Δρωπίδης ἄλλου Κριτίου ἦτον υἱός, οὐχὶ δὲ τοῦ Ἐξηκαστίδου πατρὸς τοῦ Σόλωνος, πρκατηρῶ ὅτι ὁ Πλάτων, συγγραφεὺς ἐμβριθέστερος καὶ ἀρχαιότερος οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνης οἰκογενείας, καλεῖ τὸν νομοθέτην

(4) Anacreontis Vita.
(5) Ἐν Σόλωνος κερ. β'.

τῶν Ἀθηναίων οἰκίῳ μὲν καὶ σφόδρα φίλον τοῦ Δρωπίδου, ἀλλ' ὄχι ἀδελφόν. Τί πλείον; Ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ἐξέτασιν τεθέντι χωρίῳ ὁ Σόλων, ἐπομένως δὲ καὶ ὁ Ἀνακρέων, παρίστανται ἐν εἰδῆι αἰνετῶν καὶ ὄχι συγγενῶν, δείκνυται ἐκ τοῦ Τιμαίου ἐν ἐκείνῳ τῷ χωρίῳ, ἐνθα προσεπιφέρεται ὅτι πολυλαχοῦ καὶ ἐκείνος ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸν Δρωπίδην φιλίαν του. Καὶ μάλιστα δύο τῶν στίχων τούτων, οἵτινες ἀναφέρουσι τὸν Κριτίαν, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ῥητορικῶν διεσώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο μὴ ἀρκεῖ, ἀκροασθῶμεν τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Αἰσχύλου, ἐξ οὗ μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἀνακρέων, μεταβὰς εἰς τὰς Ἀθήνας ἠγάπησε τὸν Κριτίαν (6), καὶ ἐντεῦθεν ἔχεται πιθανότητος ὅτι, καθὸ γενναῖος ἐραστῆς καὶ ὡς συνήθως ἐποίει, κατέθετο καὶ παρῆδωκε τὸ ἀξιοτίμιον τοῦ φίλου ὄνομα εἰς τὰ ἴδια πονημάτα. Διὸ περ ἴτως εἰς τὴν μούσαν τοῦ Ἀνακρέωντος ἀνταπέδωκε κεχαρισμένως τὰ ἴσα ἢ κατωτέρα μούσα τοῦ Κριτίου, ἐξῆρε δὲ αὐτὴν ὡς τῶν τε συμποσίων οὐσαν τὸ ἐντρυφήμα καὶ τῶν νεανίδων, ἡδυτάτην, ἀθάνατον καὶ ἄλυπον, κεκοσμημένην δὲ διὰ πάντων ἐκείνων τῶν προτερημάτων, ὅσα ἀναγινώσκονται εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου καταχωρισθέντας στίχους ἐν τῷ γ'. τῶν Δειπνοσοφιστῶν.

Ἄλλ' ἵνα ἀναλάβωμεν ἤδη τὸν μίτον τοῦ ἡμετέρου λόγου, ὅτε Ἄρπαγος ὁ στρατηγὸς τοῦ Κύρου κατὰ τὸ ἔτος γ'. τῆς ΝΟ'. ὀλυμπιάδος ἐπὴνεγκε πόλεμον τοῖς Ἴωσι, μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἐπόρθησε καὶ τὴν πόλιν τῶν Τῆίων, μὴ ἀνεχόμενοι οὗτοι τὴν δουλοσύνην, ἐμβάντες εἰς τὰ πλοῖα, μετέβησαν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐνταῦθα ἔκτισαν τὴν πόλιν Ἀδδῆρα (7). Τοῦ μεγαθύμου δὲ τούτου ἀγῆματος εἰς ἦτο καὶ ὁ Ἀνακρέων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Στράβωνος (8) καὶ τοῦ Σουίδα (9), ἐν καὶ οὗτος ἀμυρτάνων, ὡς τὸ εἰσθῆς αὐτῷ, ἀναφέρει εἰς μεταγενεστέρων ἐποχῆν τοιαύτην ἐξορίαν, καθ' ἣν χρόνον ἠθλαδῆ, βασιλεύοντος τοῦ Δαρείου, οἱ Ἴωες ὑπὸ Ἰστικίου τοῦ τυράννου τῆς Μιλήτου παρωρμήθησαν εἰς νέαν στάσιν. Καὶ κατὰ τοῦτο, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, παρηκολούθησαν αὐτὸν οἱ νεώτεροι αὐτοῦ συναδελφοί, οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς τῆς Καθολικῆς Βιογραφίας, οἵτινες, κακῶς τὰς ἐποχὰς συγχέοντες, γράφουσιν ὅτι ὁ ποιητῆς, καταπονημένος ὑπὸ τοῦ θαρρύου τῶν ὀπλων τοῦ Δαρείου, εἰς Ἀδδῆρα κατέφυγε (10). Διὰ τῶν λοιπῶν ὁ Ἀνακρέων βίον περιπλακωμένον διὰ τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐρωτικόν, δὲν παρέλιπεν ὅμως νὰ οἰκτιρῇ τὴν οὐκ οἶδα ἦτοι ἀπασιάν ἢ ἐνδοξον τύχην τῆς ἐαυτοῦ πατρίδος. Τοῦτο τοῦλάχιστον τεκμαίρομαι ἐξ ἐκείνου τοῦ λειψάνου του·

« Πάλκι ποτὲ ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι. »

Διότι διὰ τοῦ στίχου τούτου, ὅστις ἀκολουθῶς μετε-

(6) Εἰς τὸν 138 στίχον τοῦ Προμηθέως.
(7) Ἡρόδ. Βιβλ. Α'.
(8) Βιβλ. 14'.
(9) Ἄρθ. Τέως.
(10) Ἄρθ. Ἀνακρέων.

τράπη εἰς παροιμίαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἐμφαίνουσιν ἅπαντας τοὺς ἀπὸ ἀκμαίας καὶ κραταιᾶς εἰς ἀσθενῆ καὶ ἀνδραποδώδη μεταπεπτωκότας κατὰστασιν (11), ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ ὅτι οἱ ἄλλοτε πρὸς τοὺς Λυδοὺς ἐπὶ ἑνδεκα ἔτη πολεμήσαντες Μιλήσιοι, συμφορὰς δὲ τὰς μεγίστας παθόντες καὶ κρῆτῆσαντες τῆς εἰρήνης, οὐδενὸς ἄλλου λαοῦ συνεπελαφρύνοντος αὐτοῖς τὸν πόλεμον, πλὴν τῶν Χίων, ἐκκλιθεῖντες ἔπειτα εἰς ἀκολασίαν, μόνον οὗτοι, ὅτε αἱ Ἴωες ὁμοθυμαδὸν ἀπερῆσαν ν' ἀντισταθῶσι τῷ Κύρῳ, αἰσχροῦς εἰς αὐτὸν ὑπετάχθησαν λόγῳ συμμάχων.

Εἰ δὲ ὁ Ἀνακρέων πολὺν χρόνον ἔμεινεν ἐν Ἀδδῆροις ὑπ' οὐδενὸς εἰρήται. Καὶ ὅμως ὁ Βαρνέσιος ἀξιοῖ ὅτι ἡ ἀποικία τῶν Τῆίων ἐδῆρθη εὐθὺς ὑπὸ τῶν Θρακῶν, καὶ ὅτι νέοι πολλοὶ καὶ ἀνδρείοτατοι ὑπὲρ τῆς δευτέρας αὐτῶν πατρίδος ἐκπρεπῶς ἀγωνιζόμενοι, ἀπόλωντο, ὧν καὶ ὁ Τιμόκριτος καὶ ὁ Ἀγάθων καὶ ὁ Ἀριστοκλείδης, στενοῖς φιλικῆς δεσμοῖς μετὰ τοῦ Ἀνακρέωντος συννηωμένοι καὶ ὑπ' αὐτοῦ δι' ἰδικιτέρων ἐπιγραμμάτων εἰσέτι νῦν ἀπομνησθέντες. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἐπιγραμμάσιν ἡ πατρίς τοῦ Τιμακρίτου καὶ τοῦ Ἀριστοκλείδους δὲν μνημονεύεται, οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ Τιμακρίτου ἢ τοῦ Ἀγάθωνος καυχᾶται φίλος ὁ ποιητῆς, τὰ πάντα ὑπὸ τοῦ Βαρνέσιου φέρονται ἄνευ βίας αἰσθητοῦς, καθὸς ἄνευ βίας ἐπίσης προσθέτει ὅτι οἱ Τῆιοι τῶν Ἀδδῆρων, κομισάμενοι εὐκλεῆ νίκην, μείζονα ἀνεκτήσαντο τὴν ὑπόληψιν παρὰ τοῖς φιλοπολέμοις αὐτῶν ὁμόροι, διὸ καὶ συνομολογηθεῖσας μακρὰς καὶ διαρκεῖς εἰρήνης, ὁ Ἀνακρέων ἀπέλασε τῶν ἀπ' αὐτῆς εὐεργεσιῶν καὶ τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ δαίμονος αὐτοῦ εἰς τὰς μούσας ἐσχόλαζε καὶ τοὺς ἔρωτας. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου παραφέρει τὴν φθῆν, ἐν ἣ ὁ ποιητῆς διὰ χαριστάτης ἀλληγορίας περιστάσιν ὑπὸ τὴν μαρπὴν πάλου, ἥτις ἀφηνιάζουσα σκιρτᾷ αὐτόδρομος εἰς τοὺς λειμῶνας, ὑπεροπτικῆν τινὰ νεάνίδα τῆς Θράκης, λοζὸν ὁμματι βλέπουσαν καὶ ἀνηλεῶς ἀεῖποτε φεύγουσαν αὐτόν. Καὶ ἀγνοῶ μὲν διὰ τί παρασιωπᾷ στίχον, φερόμενον ὑπὸ τοῦ Λογγίνου ὡς παράδειγμα ὕψους καὶ μὲν ὑπεκωστάτου, ἀλλὰ γονίμου.

« Οὐκέτι Θρηκτικῆς ἐπιστρέφομαι » (12).

Ἄλλὰ πᾶς τις ἠχθῶς καθορᾷ τὴν ἀνίσχυρον τοῦ τοιούτου ἐπιχειρήματος καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἀδύνατον νὰ ἐξακρωβῶθῃ τι βέβαιον καὶ ὀρισμένον. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ὁ Ἀνακρέων δὲν διέτριψεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Ἀδδῆρα, ἀπῆλθε δὲ ἔσως ἐκείθεν ὅτε καὶ ἄλλοι ἐξ ἐκείνων τῶν ἐξορίστων, ὑπὸ πόθου καὶ στοργῆς καταληθθέντες τῆς προτέρας πατρίδος κατῆλθον εἰς αὐτήν. Καὶ τῷ ὄντι βλέπομεν αὐτὸν φίλον καὶ οἰκίον τοῦ Πολυκράτους, τοῦ τυράννου ἐκείνου τῆς Σάμου, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀνά τε τὴν Ἰωνίαν ἐδοξάζετο καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, καὶ ὅ τινι τὰ πάντα ἐχώρου εὐτυχῶς. Ἄγνοῶ ὁπόθεν τινεὶ ἐξῆν

(11) Ζηνοδ. παροιμ.
(12) Περὶ ὕψους, κερ. ΑΑ'.

γαγον οτι ο τυραννος δια βρασιλικων αντως προτασεων και προς αμφοτερους αξιων, προσεκαλει παρ' εζυτω τον ποιητην, πεμπων επιστολας και δωρα, η οτι ουτος εναντιουμενος μεν κατ' αρχας, ενικηθη ομως, επειτα υπο των δεησεων και των αρετων του Πολυκράτους (13). Διότι λίαν αξιοσύστατοι δεν υπάρχουν αι αρεταί του Πολυκράτους, καθό μετά δόλου και αίματος καταπατήσαντος την ελευθερίαν της έκτου πατρίδος, και ένα μόνος έχη τὸ κράτος, εξέλασαντος μεν τὸν Συλοσῶντα, ἀποκτείναντος δὲ τὸν Παντάγνωτον, ἀμφοτέροις ἀδελφοῦς αὐτοῦ. Πιθανόν οὖν ὅτι ὁ Ἀνακρέων, ἐκδοτός εἰς βίον εὐφρόσυνον καὶ θυμῆρη, εὐχαρίστως ἐδραμε πρὸς ἀνδρα, ὅστις Ἰων ἦτο καὶ περιφανῆς διὰ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν τύχην, πρόθυμος νὰ ὑπηρετῆ τοὺς φίλους, ἀβρός, κομψός, μεγαλοπρεπής, πᾶν δὲ τὸ σπάνιον ἀμφοτέρου ἐπεθύμει, καὶ οὐ μὴν διὰ δαψιλεστάτων ἀμοιβῶν προσεκάλει τοὺς ἐξοχωτέρους τεχνίτας, ἀλλὰ καὶ μεγάλῃν σπουδὴν κατέβαλλε συλλέγων βιβλία καὶ ἀνασχολούμενος περὶ τὰ ὠραία γράμματα (14). Ἀναγκάσιος δὲ πρὸς τούτους οἱ Σάμιοι καὶ οἱ Ἴτιοι ὤφειλον ἕνεκα τῆς γειτνιασεως νὰ ἦναι πρὸς ἀλλήλους συνδεσμένοι διὰ φιλίας καὶ ξενίας, μέγα δὲ τότε ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἤμαζον αἱ τέχναι καὶ ζωηρὸς καὶ φλεγμαίνων ἦτο ὁ ἔρωσ πρὸς τὰς σπουδὰς. Διὸ καὶ ὁ Ἀνακρέων, γνωστὸς ἦδη ἐπὶ τῇ ποιητικῇ αὐτοῦ δεινότητι, ἐντιμον ὑποδοχὴν ἰδυνήθη νὰ ἐλπίσῃ οὐ μόνον παρὰ τοῦ δεσπότου ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἐκείνης, ἐν ᾗ ἐπὶ πολὺν χρόνον οἱ στίχοι τοῦ

α μουσογενοῦς καὶ μονοπάτορος Ὀμήρου »

ὡς ἐκείνος χαριέντως αὐτὸν ἀποκαλεῖ, ἦδοντο ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τῶν παίδων, καὶ ἐνθα ὁ ποιητὴς ἐκεῖνος διαμείνας, τοσοῦτου ἔτυχε θαυμασμοῦ, ὥστε καὶ οἱ κεραμεῖς αὐτοὶ, ἀκούσαντες ὅτι ἦτο σοφός, προσεκαλέσαντο αὐτὸν καὶ ἐκέλευον νὰ ἄδῃ, λέγοντες ὅτι ἤθελον δῶσθαι ἐκ τῶν κεράμων καὶ ὅτι ἄλλο ἂν ἔχωσι (15).

Διηγούνται ὅτι μικρὸν μετὰ τὴν ἀφιξίν αὐτοῦ ὁ Ἀνακρέων ἔλαβε παρὰ τοῦ Πολυκράτους δωρεάν πέντε τάλαντα, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ κοιμηθῆ ἐπὶ δύο ὀλοκλήρους νύκτας, ἀπέδωκεν αὐτὰ, λέγων ὅτι ἐμίσει δῶρον, ὅπερ ἐγένετο αὐτῷ αἰτία τοιαύτης ἀνησυχίας (16). Ἀλλ' ἡ Δασιέρος ὅμως ἀντιτείνει ὅτι τοῦτο δὲν ἔχεται πιθανότητος, διότι οὐτε τὸ ποσὸν ἦτο σημαντικόν, οὔτε ἀνὴρ γεγρακῶς ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ἡγεμόνων καὶ τοσαῦτα ὑπ' αὐτῶν εὐεργετηθεὶς, ὤφειλε νὰ εὕρῃ αὐτὸ ὑπεροχον, ἢ ν' ἀδημονῆ μὴ εἰδῶς ὅπως διαθέσῃ αὐτοῦ· καὶ ὅτι μάλιστα ἐκ τῶν ὠδῶν αὐτοῦ δείκνυται ἐλευθερίου, ἀφειδῆς καὶ δαπανηρῆς. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀπαντῶ ὅτι αἱ γνωμικτεύσεις αὐτῆς αὐταὶ εἶναι τοσαῦται ἀντιφάσεις. Διότι παρὰ τίσι ποτὲ ἡγεμό-

(13) Βαρνασίου καὶ Μονονέτου Δεκλαφροντίου, Vie d'Anacréon.
 (14) Ἀθῆν. βιβλ. Α' καὶ ΙΑ'.
 (15) Ἡροδ. Β. Ὀμήρ.
 (16) Στοβ. Ἀνθολ. λ. 91.

σιν ἐξῆσε προλαβόντως ὁ Ἀνακρέων; Εἰς τί ὑρίστανται ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ; Εἰς στεφάνους ἐπὶ κεφαλῆς, εἰς ἀρμονίας φωνῶν καὶ ὀργάνων, εἰς κύλικας ἐπεστεμένους οἴνου. Ὅτι μάλιστα πανταχῇ τῶν ὠδῶν ἐκδηλοῖ τὴν πρὸς τὸν πλοῦτον περιφρόνησίν του. Καὶ ἀληθῶς ὅτε μὲν λέγει·

α Οὐ μοι μέλει τὰ Γύγως
 τοῦ Σαρδίων ἀνακτος.
 οὐδ' εἰλέ πῶ με ζῆλος
 οὐδὲ φθονέω τυράννοις. »

Ἔϊτα δὲ ἀναφωνεῖ·

α Ὅταν ὁ Βάκχος εἰσέλθῃ,
 εὐδουσιν αἱ μέριμναι·
 δοκῶν δ' ἔχειν τὰ Κροίσου
 πατῶ ἅπαντα θυμῷ. »

Καὶ ἀκολούθως ποιεῖται τὰς δε τὰς ἀράς·

α Ἀπόλοιτο πρῶτος αὐτός
 ὁ τὸν ἄργυρον φιλήσας·
 διὰ τοῦτον οὐκ ἀδελφός
 διὰ τοῦτον οὐ τοκῆς·
 πόλεμοι, φόνοι δὲ αὐτόν. »

Τὸ εὐγενὲς δὲ καὶ τὸ ἀφιλοκερδὲς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τίνι ἀφελεστέρᾳ μαρτυρία ἤθελε τις δυνήθῃ ν' ἀποδείξῃ ἐκείνης, ἢν αὐτῆς οὗτος παρέχει ἐν τῇ κς' τῶν ὠδῶν, ἐνθα φιλοσοφῶν φιδέ πως ἐκφράζεται·

α Ὁ πλοῦτος εἶγε χρυσοῦ
 τὸ ζῆν παρεῖχε θνητοῖς,
 ἐκαρτέρου φιλίας,
 ἢν ἂν θανεῖν ἐπέλθῃ,
 λάβῃ τι καὶ παρέλθῃ·
 εἰ δ' οὖν μὴ τὸ πρίασθαι
 τὸ ζῆν ἐνεστι θνητοῖς,
 τί καὶ μάτην στενάξω;
 τί καὶ γόους προπέμπω;
 θανεῖν γάρ εἰ πέπρωται,
 τί χρυσὸς ὠφελεῖ με; »

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐξέιστο ἀληθὲς δὲν εἶναι ὅτι, καθὰ γνωμικτεύει ἡ Δασιέρος, πέντε τάλαντα ἤθελον εἶσθαι ὀλίγη καὶ εὐκαταφρόνητος ποσότης, διότι ὡς τῶν λοιπῶν ἀπάντων πραγμάτων ἡ διατίμησις ἐπὶ τῶν χρημάτων προσδιορίζεται, οὕτω καὶ τὰ χρήματα κατὰ τὰ ἄλλα μετροῦνται. Διὸ καὶ παραδείγματά τινα βούλομαι νὰ παραθέσω ἐνταῦθα. Κλεισθένης ὁ τυραννος τῶν Σικυωνίων ἐποίησατο κήρυγμα ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν, ὅστις ἔκρινεν ἑαυτὸν ἀξίον νὰ γένη γαμβρὸς αὐτοῦ νὰ παρουσιασθῆ εἰς Σικυῶνα ὅσοι δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ἀρετῇ ἢ ἐπὶ τῷ μεγαλείῳ τῆς πατρίδος μέγα περὶ ἑαυτῶν ἐφρόνουσι, ἤλθον μνηστῆρες. Καὶ ὁ Κλεισθένης, ἀφ' οὗ ἐπὶ ἐν ἔτος κατέσχεν αὐτοὺς παρ' ἑαυτῷ, πάντων δὲ διεπειράθη τήν τε ἀνδραγαθίαν καὶ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀγωγὴν καὶ τὰ ἦθη, ἔδωκε τὴν παιδα αὐτοῦ Ἀγαρίστην Μεγακλεῖ τῷ Ἀλκμαίωνος, πρὸς τοὺς λοιποὺς δὲ, ὅσοι ἀπελάσθησαν τούτου τοῦ γάμου, καθὸ καταδεχθέντας νὰ τῷ αἰτήσῃσι τὴν θυγατέρα καὶ ἀποδημήσαντας ἐξ οἴκου, ἔδωκεν αὐτῷ τάλαντον ἀργυρίου ἐκάστῳ. Ἀλλ' ἵνα λάθωμεν τὰς

(17) Ἡροδ. βιβλ. Β'. Γ'. καὶ ΣΤ'.
 (18) Ὁδὸν γ'.
 (19) Λόγ. Α'.

ἀποδείξεις ἐκ τοῦ ἐγγυτέρω, Δημοκλήδην τὸν ἱατρὸν ἀνδρα Κροτωνιάτην καὶ μεγίστου ὀνόματος ἐν τῇ ἰδίᾳ τέχνῃ, ἐμισθώσαντο τὸ δεύτερον ἔτος οἱ Αἰγυνηῖται ἀντὶ τάλαντου, εἶτα δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀντὶ ἑκατὸν μῶν, καὶ τέλος αὐτὸς ὁ Πολυκράτης ἀντὶ δύο τάλαντων. Καὶ ὁ Μαιάνδριος, πρὸς ὃν ἐν Σάμῳ μετὰ τὸν Πολυκράτην περιήλθεν ἡ ἀρχή, θέλων νὰ πείσῃ τοὺς συμπολίτας τοῦ εἰς τὴν ἰσονομίαν καὶ ν' ἀποδώσῃ αὐτοῖς τὴν ελευθερίαν, ἀνταξίαν ἀμοιβῆν ἤπειτατο ἐξ τάλαντα (17). Ἀλλ' ἐπανερχόμενοι ἐπὶ τὰ ἡμέτερα, ἐὰν πλοῦσιος ἦναι ὁ ἔχων τὰ ἀρκούντα, ῥαδίως ἠδύνατο νὰ νομίζῃ ἑαυτὸν πλοῦσιον ὁ Ἀνακρέων, πρὸς ὃν, πεπειθότα περὶ τῆς ἀβεβηκίτητος τοῦ αὔριου, τὸ σήμερον μόνον ἐμελεν. Εὐχαριστοῦμενος λοιπὸν εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὰ δῶρα τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ Ἀπόλλωνος, μόνον δὲ ἀπαιτῶν ὥστε ὁ κισπὸς καὶ τὰ ῥόδα νὰ τῷ στέφωσι τὴν κεφαλὴν, δὲν ἐφθόνησε τὸ χρυσοῦν τοῦ βασιλέως διάδημα. Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἥτις δὲν ἐγένωσκε τὸν φόνον καὶ ἐφευγε τὰ κωρὰ βίβη φιλολοιδόρου γλώσσης (18), ἠδυνήθη οὕτω νὰ διατηρηθῇ καὶ ἐλευθερὰ μεταξὺ τῶν αὐλικῶν τοῦ Πολυκράτους καὶ ἡσυχος, ἐν τῷ μέσῳ τῶν παραχῶν τῆς αὐλῆς, οὐδ' εἰς ἄλλην προσέβλεψε βελτίονα ἀμοιβῆν, πλὴν ἢ νὰ μετασχη τῶν ἀθῶων καὶ ἐπεράστων ἐκείνων ἡδονῶν, ὅσαι συνήθως μετριάζουσι τὴν ἔξοχον μὲν, ἀλλ' ἐνοχλητικὴν τῶν ἡγεμόνων θέσιν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐγὼ φαντάζομαι τὸν ἀγαθὸν Ἀνακρέοντα, τέρποντα διὰ τοῦ ἄσματος τὰ συμπόσια, τοὺς δὲ συνδαιτημόνας ἀνστητημένους μὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν χειλέων του, εἶτα δὲ χαρμοσύνης ἐπαναλαμβάνοντας τὰς ἠδυτάτας αὐτοῦ ὠδὰς, καὶ αὐτὸν δεχόμενον διὰ χειρὸς τοῦ Πολυκράτους τὸ μόνον ὑπ' αὐτοῦ θηρώμενον δῶρον, δέπας πλῆρες οἴνου κατ' ἐξοχὴν καλοῦ, ὃν ὁ εὐδαίμων δεσπότης ἐκομίζετο ἐκ τῶν νήσων καὶ τῆς περὶξ στερεῆς, διότι ἡ Σάμος, εἰ καὶ γόνιμος εἰς τὰ λοιπὰ, ἐστερεῖτο ὅμως οἴνου. Καὶ ἂν ἐκ τῶν ἐφθαρμένων λειψάνων λόγου τινὸς τοῦ Ἰμερίου δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ διήγησις πλήρης καὶ βεβαία, καθὰ καὶ ἐπραξεν ὁ ἐκδοτὴς καὶ λατῖνος αὐτοῦ μεταφραστῆς, ὅχι μὲν ὁ Ἀνακρέων εἰς Σάμον ἀυθορμήτως ἐπορεύθη ἦτοι ἕνεκα ἐλπίδων κέρθους, ἢ πρὸς ἀπλήν μόνον τέρψιν (19), ἀλλ' ἀπεναντίας εἶχε τότε ὁ Πολυκράτης υἱόν, ὅστις μέγιστον ἔχων πόθον τῶν μουσικῶν καὶ τῶν ἄσμάτων τοῦ Ἀνακρέοντος, ἐκέτευσεν τὸν πατέρα ὅπως τὸν συνδράμῃ εἰς τοιαύτην σπουδῆν. Διὸ καὶ ὁ Πολυκράτης μετεπέμψατο τὸν ποιητὴν ἐνδίδων δὲ οὗτος εἰς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς, ἐδίδαξε τὸν νεανίαν τὰς αὐτὰς ἐκείνας μαθήσεις, ἐν αἷς ἀναγινώσκωμεν καὶ παρ' Ὀμήρῳ ὅτι ἐπαιδαύθη ὁ Ἀχιλλεὺς ὑπὸ τοῦ Φοίνικος.

Ἐὰν δὲ τοῦτο ἦναι ἀληθὲς, λίαν δικαίως ἄρα ὁ Πολυκράτης διὰ τιμῆς ἔσχε τὸν Ἀνακρέοντα. Καὶ ἐγκρατῆς ὢν ἐπὶ τούτοις τῶν ἀρίστων μαθήσεων,

(17) Ἡροδ. βιβλ. Β'. Γ'. καὶ ΣΤ'.
 (18) Ὁδὸν γ'.
 (19) Λόγ. Α'.

πολὺ ἔχαιρεν εἰς τὴν Τῆϊον ποιήσιν (20)· οὐδ' ἐπὶ βραχὺ, ὡς ἐκ τοῦ Στράβωνος καὶ Μαξίμου τοῦ Τυρίου προκύπτει, διηγούμενου μὲν τοῦ πρώτου ὅτι ὁ Ἀνακρέων συνεβίωσε τῷ ἡγεμόνι, καὶ δὲ καὶ ὅτι πᾶσα ἡ ποιήσις πλήρης ἐστὶ τῆς περὶ αὐτοῦ μνήμης (21), τοῦ δὲ δευτέρου ὅτι ἡμέρωσεν αὐτὸν πρὸς τοὺς Σαμίους, κεράσας, οὕτως εἰπεῖν, τῇ τυραννίᾳ τὸν ἔρωτα τοῦ Σμερδίου, τὴν κόμην τοῦ Κλεοδούλου, τὸ κάλλος τοῦ Βαθύλλου καὶ τὴν Ἰωνικὴν ὠδὴν (22).

Ἦτο δὲ ὁ Σμερδῖος παις περιφανὸς καὶ ὄντως βρασιλικῆς ὠραιότητος, ὅραξ τὸ γένος καὶ λίαν προσεχίης τῷ Πολυκράτει, δωρεάν αὐτὸν λαβόντι παράτινων Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀνακρέων αὐτοῦ ἠγάσθη· οὕτω δὲ ὁ παῖς παρ' ἐκείνου μὲν χρυσὸν καὶ ἄργυρον, παρὰ τούτου δὲ ἄσματος καὶ ἐπαίνους ἀπελαμβάνεν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ φιλία εἶναι πράγμα ἐλεύθερον καὶ γενναῖον, οὐδ' ἀπὸ φόβου γεννᾶται ἢ ἀνάγκης πινός, ὁ νεανίας ἔπρεψε τὴν ψυχὴν εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ ποιητοῦ μᾶλλον ἢ τοῦ βασιλέως· σερνωῶς δὲ ἠσπάζετο τὸν Ἀνακρέοντα, ἐρώωντα τῆς ψυχῆς ἀλλ' οὐ τοῦ σώματος. Διὸ καὶ ὁ Πολυκράτης ζηλοτυπήσας ἀπέκειρε τὸν παῖδα τῆς μικρᾶς καὶ ὠραιοτάτης αὐτοῦ κόμης, ἐκείνον μὲν αἰσχύνων, τὸν δὲ Ἀνακρέοντα νομίζων ὅτι ἤθελε λυπήσῃ. Ἀλλ' οὕτως οὐ εἰδῶς, κατὰ τὸ ῥητὸν ἐκαίνο τοῦ Ὀμήρου, ὅτι ὁσάκις ὁ βασιλεὺς χολώθῃ πρὸς τοὺς κατωτέρους, ἂν καὶ καταπέσῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν χόλον, ὑποκρύπτει ὅμως ἐν ἑαυτῷ τὸν κότον, μέχρις οὐ τὸν ἐκτελέσῃ, ἠνέχθη σωφρόνως τὴν προσβολὴν, ἐν δὲ τῇ ποιήσῃ ἀντὶ τοῦ νὰ αἰτιωσθῆ τὸν Πολυκράτην, μετένεγκε τὸ ἐγκλημα εἰς αὐτὸ τὸ μερῆκιον, οἰοῖται ὑπὸ τολμῆς καὶ ἀμκθίας ὀπιστάμενον κατὰ τοῦ λεπροτέρου τῆς καλλονῆς του στολισμοῦ (23). Ἀλλὰ τῆς φιδῆς ταύτης μόνον λειψάνα περιεσώθησαν ἄχρις ἡμῶν. Πολλὰ ὅμως φιδῆ καὶ μία, ἢ πάσας τῆς λοιπᾶς ὑπερτεροῦσα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων, ἐπαίνουσιν ἐπὶ Βαθυκλήν τὸν Σάμιον, ἢ, καθὸς χαριέντως ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ ποιητῆς, Βάθυλλον τὸν πάσης καρδίας κρατοῦντα καὶ τυράννον. Πρὸς αὐτὸν πέμπει ἐπιστολὰς διὰ τῆς μύρου πνεύσεως περιστερεῶς· αὐτὸν ὁρᾷ κατὰ τὰ ὑπὲρ θρια ὄνειρα· αὐτὸν προσκαλεῖ ἵνα καθεσθῆ παρὰ τῆ σκιᾷ τοῦ πολυρύλλου δένδρου καὶ τὸν μορμυρισμὸν τῆς πειθῆ βεούσης παγγῆς αὐτὸν βούλεται νὰ τῷ ἐγγλύψωσιν ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν ποτηρίων, πατοῦντα ἡμῶν τῷ Λυκίῳ καὶ τῷ Ἐρωτι τοὺς μελανόχρωτος βότρυας· καὶ αὐτοῦ τέλος διὰ ποιήσεως ἐφ' ἡμίλλου καὶ διαρκεστέρως τῆς ζωγραφίας περιγράφει πᾶσαν καλλονὴν τῷ τεχνίτῃ, τελευτῶν δὲ λέγει ὅτι ἐκ τοῦ Φοίβου ὄφειλε νὰ ποιήσῃ τὸν Βάθυλλον, καὶ τὸν θεὸν ἐκ τοῦ Βαθύλλου νὰ γράψῃ. Οὐδ' ὑπάρχει ἀνευ λόγου ἡ συμβουλή αὕτη, διότι τὸν νεανίσκον τούτου ἀγαπήσας καὶ ὁ Πολυκράτης ἔστησεν αὐτῷ ἄγα-

(20) Αἰλ. Ποικλ. Ἱστορ. βιβλ. ΙΒ'. κεφ. 25, Πηυσάν. βιβλ. Α'.
 (21) βιβλ. ΙΑ'.
 (22) Λόγ. ΙΘ'.
 (23) Αἰλ. Ποικλ. βιβλ. Θ'. κεφ. 4. Στοβ. Ἀνθολ. Α. ΜΑ'.

μα ενώπιον τοῦ ἐν τῷ νῶϊ τῆς Σαμίης Ἴφρας βωμοῦ καὶ ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Ἀπόλλωνος (24). Ἄλλ' ὁ ἔρωσ τοῦ Ἀνακρέοντος πρὸς τὸν Κλεόβουλον, ἐν ἀληθείᾳ ἢ διήγησις τοῦ Μαρξίου (25), ἔχει μόνον τι καὶ θεῖον. Διότι φθὰς εἰς τὸ Πανιώνιον, χώραν τῆς Μυκάλης, ἐνθα οἱ Ἴωνες ὄλοι συνήρχοντο πρὸς τὰς τοῦ Ἐλικωνίου Ποσειδῶνος θυσίας καὶ ἐρητὰς, ἐστεφανωμένοι τε καὶ παρὰφορος ὑπὸ μέθης, ἀπῆλθον τροφὸν, κομίζουσαν βρέφος, ἐξ ἀπροσεξίας δὲ ὤθησεν ἀμφοτέρους, καὶ ὡς περὶ τοῦτο μὴ ἴσκει ὕβρεις ἀπέβριψε τῷ παιδίῳ. Ἡ γυνὴ ἄμα ἐκείνη οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν ὠργίσθη, μόνον δὲ ἐκέλευσε τοὺς θεοὺς ὅπως ὁ αὐτὸς οὗτος ὕβριστὴς ἄνθρωπος βιασθῆ ποτε νὰ ἐπαινεσθῆ αὐτὸ δι' ἐπαινῶν τοσοῦτων καὶ ἔτι πλείονων ὅσοι τότε ὑπῆρχον οἱ προσβλητικοὶ κατὰ τοῦ βρέφους λόγοι. Εἰσῆκουσε δὲ ὁ θεὸς τὴν ἱκεσίαν, διότι τὸ παιδίον ἐκεῖνο αὐξήθη ἐγένετο Κλεόβουλος ὁ ὠραιότατος, πρὸς ὃν ὁ ποιητὴς ἀντὶ ὀλίγων ὕβρεων ἔδωκε δίκην διὰ πολλῶν στίχων. Ἀλλὰ καὶ πούτων μόλις τινὰς διεφύλαξεν ἡμῖν Δίων ὁ Χρυσόστομος (26), εἶναι δὲ ἱκεσία τοῦ Ἀνακρέοντος πρὸς Ἐρωτα τὸν ἄνακτα καὶ θαυμαστὴν τῶν ἀπάντων, ἵνα εὐμενὴς προσδεχθῆ τὰς εὐχὰς του, γένη δὲ πρὸς τὸν Κλεόβουλον ἀριστος σύμβουλος. Ἐρωτικῶς δ' ἐφέρετο ἀκόμη καὶ πρὸς τινὰ Μεγίσθην (27), ἐν Σάμῳ δὲ, ὡς τεκμαίρομαι ἐκ τοῦδε τοῦ λειψάνου

« Μεγίσθη δ' ὁ φιλόφρων δέκα δὴ μῆνες ἐπειδὴ στεφανοῦται τε λύγω, καὶ τρύγα πίνει μελιθῆκα »

διότι, εἰ καὶ ἐκ τῶν κλάδων τούτου τοῦ θάμνου μόνον εὐταλῆ πλέγματα καὶ ποταποὶ δεσμοὶ δυνατόν νὰ κατασκευασθῶσιν, ἔθος ὅμως τῶν Σαμίων ἦτο, καθ' ὑπαγόρευσιν χρησμοῦ, νὰ στέρωσι δι' αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν (28).

Ἄλλ' ὁ Πολυκράτης, ἀφ' οὗ ἐπὶ οὐκ ἔτη ἐκράτησε τῆς Σάμου, ἀπὸ τῆς ΕΒ'. τοῦτέστιν ἄχρι τῆς ΕΔ'. ὀλυμπιάδος, ἔδοκίμασε τέλος τὴν ἀλήθειαν τῶν ὅσα προεῖπεν αὐτῷ Ἄρκσις, ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς καὶ φίλος του, ὅτι δηλαδὴ προσφιλεῖς τοῖς θεοῖς εἰσὶν ἐκεῖνοι, ὧν ὁ βίος ποικίλλεται ὑπὸ τῶν δυστυχημάτων, οὐδεὶς δὲ ὁ διαγαγὼν βίον ὅλως εὐτυχῆ ἀπέφυγε τέλος μεγάλῃν τινὰ συμφορὰν καὶ οἰκτρὸν τινὰ θάνατον. Διότι ἐμπροσθεν εἰς τὰς ἐνέδρας τοῦ Ὀροίτου, Πέρσου σατράπου τῶν Σάρδεων, ὅστις, ἐπιθυμῶν νὰ τὸν ἀπολέσῃ, προσεποιήθη ἐχθρὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ πρῶτος νὰ ἐννοήσῃ διὰ χρημάτων τὸν σκοπὸν τοῦ ἄρξαι τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης, ἔπλευσε παρ' αὐτόν, καὶ εἰς τὴν Μαγνησίαν ἀρκεόμενος, ἐθανατώθη κακῶς, οὔτε ἑαυτοῦ ἀξίως, οὔτε τῶν ἐκυτοῦ φρονιμάτων, εἴτα δὲ καὶ ἐταυρώθη. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἀποτρόπαιον μοχθηρὴν ἐπήχθη ὁ Ὀροίτης ἥτοι διότι ἐν τινι φιλονεικίᾳ Μιτροδάτης, ὁ ἄρχων τοῦ Δακτυλείου, ἤλεγξεν αὐτῷ ὅτι δὲν ὤφειλε νὰ ἦναι ἐν λύ-

γῶ ἀνδρῶν, μὴ δυνηθεὶς νὰ προσποκτήσῃ τοῖς Πέρσαις τὴν νῆσον Σάμον, ἢ διότι, ὡς ἄλλοι λέγουσι, πέμψαντος αὐτοῦ κήρυκα ὅπως, πράγματι παρὰ τοῦ Πολυκράτους, κατακείμενος οὗτος ἐν τῷ ἀνδρῶνι, πρῶτος καὶ τοῦ Ἀνακρέοντος, ἢ κατὰ τύχην, ἢ ἐπιτηδῆς πρὸς περιφρόνησιν τοῦ Ὀροίτου, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κήρυξ ἐξετίθει τὴν ὑπόθεσιν, ἔμεινε πάντοτε ἐπεστραμμένος πρὸς τὸν τοῖχον, οὐδὲ ποσῶς μετεστράφη ἢ ἀπεκρίθη. Καὶ ἐκ τῶν λόγων τούτων λοιπὸν τοῦ Ἡροδότου καταφαίνεται ἢ τε μετὰ τοῦ Πολυκράτους οἰκειότης τοῦ Ἀνακρέοντος, καὶ ὅτι ἐτύγχανεν ὧν ἐν Σάμῳ τῆ ἐποχῇ τῆς ἐσχάτης ἐκείνης ταλαιπωρίας· ὅθεν ἀντίκειται εἰς τὴν ἀλήθειαν ὁ Βαρνέσιος, καὶ εἴτις ἄλλος, ἀξιοῖ ὅτι, ζῶντος ἔτι τοῦ Πολυκράτους, ἢ τῆ ἀδείᾳ αὐτοῦ ἐπορεύθη εἰς τὰς Ἀθήνας. Τεκμαίρονται δὲ τοῦτο κυρίως ἐντεῦθεν, διότι ὁ Πολυκράτης ἠγάγετο εἰς Μαγνησίαν πολλοὺς τῶν ἐταίρων, καὶ ῥητῶς τὸν Δημοκλῆδην (ἠδύνατο δὲ νὰ προσθήσῃ καὶ μάντιν τινὰ Ἡλείου), ἐξ ὧν ὅσους δὲν ἦσαν Σάμιοι κατέστη ὁ Ὀροίτης ἀνδράποδα αὐτοῦ (29). Ἀλλὰ δὲν ἐκπηγάξει ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη ὅτι, ἐπειδὴ ἐνκρίθιμος μετ' αὐτῶν δὲν ἦτο καὶ ὁ Ἀνακρέων κατέλειπεν ἤδη τὴν Σάμον, τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ Δημοκλῆδους δὲν πιθανοποιεῖ τὸν εἰκασμὸν, διότι ἴδιον τῶν ἱατρῶν καὶ ἱερέων εἶναι τὸ παρακολουθεῖν τοὺς ἡγεμόνας εἰς τὰς περιοδικὰς των. Ἄλλ' ὅμως φρονῶ ὅτι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πολυκράτους καὶ ἐκτεθορυβημένης οὔσης τῆς Σάμου ὑπὸ στάσεων, ὁ ποιητὴς ἐνέδωκεν εἰς τὰς προσκλήσεις Ἰππάρχου, τὸ υἱοῦ τοῦ Πεισιστράτου. Ὁδῶς δὲ ὑπῆρχεν ἀνῆρ σοφώτατος καὶ ἐπιθυμῶν, κατὰ τίμους καὶ ἀγαθὸς ὧν, ὡς λέγει ὁ Πλάτων, νὰ παιδευθῶσι καλῶς οἱ συμπολίται του, ἵνα ἀρχῇ ἐπὶ βελτίστων, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐπραξε, καὶ δὴ καὶ ἐπ' Ἀνακρέοντα πανταχόθεν γαίλας ἐκόμισεν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν (30). Ἡ Δασίερος, ὁ Λογγέπετρος καὶ ὁ Λαφόσιος (Lafosse) αὐθικῶς διατείνονται ὅτι ἡ ναὺς ἐπέμθη εἰς Τέων, καὶ ὅτι ὁ ποιητὴς δι' ἐπιστολῶν προὔτραπεν νὰ διαπλεύσῃ τὸ Αἰγαῖον· τούτων δὲ, ὡς ἀνεῖ αὐτοῖς ἦσαν οἱ γράμματα τοῦ Ἰππάρχου, γνωστοποιοῦσιν ἡμῖν τὸ ἐμπεριεχόμενον, τὰς ὑποσχέσεις δηλαδὴ ὅτι ἤθελεν εὐρεῖ ἐν Ἀθήναις ἄνδρας ἱκανοὺς νὰ ἐκτιμῶσι δεόντως τὸ κελὸν καὶ τοὺς ὁμοίους του (31). Ἄλλ' ἡ φήμη τῆς πόλεως ἐκείνης πανταχόθεν ἤδη διεδίδετο, νομίζω δὲ ὅτι ὁ ποιητὴς καὶ ἄλλοτε μὲν ἐν αὐτῇ διέτριψεν, ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῶν χρόνων, ἥτις διέτρεξεν ἀπὸ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Γαλιῶν εἰς Ἀθήνας ἕως τῆς ἀρχῆς τῆς τυρκενίας τοῦ Πολυκράτους. Διότι ἐν ἡγάπησιν τὸν Κριτίαν καὶ ἤμνησεν αὐτὸν κοινῇ μετὰ τοῦ Σόλωνος, ἢ ἐρηθία μὲν τοῦ ἐνὸς ἠκμαζεν, ὁ θάνατος δὲ τοῦ ἑτέρου συνέδη καθ' ὃν καιρὸν ὁ Πεισιστρατος εἶχεν ἔτι τὴν διοίκησιν τῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ ἱμέριος μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ἀνακρέων, πρὶν

ἢ κλεῖσθαι εἰς Σάμον, ἤμνησε τὸν Ξάνθηππον τοῦ Ἀκρονίτιος, ἄνδρα οἰκίας τε καὶ εὐγενείας ἐκ τῶν πρωτίστων, πατέρα δὲ ἔπειτα γενόμενον τοῦ Περικλέους καὶ νικητὴν ἐπὶ Μυκάλῃ τῶν στρατηγῶν τοῦ βασιλέως (32). Καὶ εἰς τὴν φθῆν, ἐν ἣ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν λογιστὴν τῶν ἐκυτοῦ ἐρωτῶν, βούλεται ὁ ποιητὴς ἵνα τῷ θεῷ πρώτους τοὺς ἐξ Ἀθηναίων. Μάλιστα δ' ἐπειδὴ αἱ πόλεις τῆς μακκρωτάτης ἐκείνης Ἑλλάδος ἦσαν συγκαί, καὶ ὑπὸ βραχέως μόνον διαστήματος στερεᾶ; ἢ θαλάσσης διεχωρίζοντο, οἶνοι τοσοῦτοι ναοὶ τὰς Μούσαις ἀνατεθειμένοι, ἐπεστέρθη ἴσως περινοστών τὰς πλειοτέρας. Τοῦθ' ὅπερ καὶ ἀπεικάζει τρόπον τινὰ ἐν τῇ ἀρτίως μνησθείσῃ φθῆ, ὅτε μνημονοῦσι τὴν Κόρινθον, τὴν Λέσβον καὶ τὴν Ρόδον, ἂν καὶ ἐπὶ τῶν περὶ τῆς ἐξημεμένης φαντασίας παρωθεῖ ἔπειτα τὸν ἐρωτικὸν στοχασμὸν εἰς χώρας μακρυνὰς καὶ βραχέας, οἷον παρὰ τοῖς Βακτρίοις, τοῖς Ἰνδοῖς καὶ τοῖς Γαδείρων ἐκτός. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν Κόρινθον τοῦλάχιστον δυνάμεθα νὰ τὸ εἰκασώμεν ἐκ τοῦ ὁποῦ συνήθηκεν ἐπιγράμματος εἰς ἐπαινον τῆς Ἰππου ἐκείνης τοῦ Κορινθίου Φειδώλα, ὀνόματι Ἀθρας, ἥτις βραβεῖον τε ἀξία ἐκηρύχθη παρὰ τῶν Ἡλείων καὶ ἀγάλματος, διότι ἀποβαλοῦσα, ἔτι ἀρχομένου τοῦ δρόμου, τὸν ἀναβάτην, ἠκολούθησεν οὐχ ἥττον τρέχουσα, στραφείσα δὲ περὶ τὸ τέμμα καὶ ἀφ' οὗ ἤκουσε τῆς σάλπιγγος ἐπιταχύνουσα ἔτι πλέον τὸν δρόμον καὶ διελοῦσα ἐπέκεινα τῶν ἀγωνοδικῶν, ἔστη, ὡς περὶ ἐγίνωσκον ἐκυτὴν νικήτριαν (33). Καὶ τίς οἶδε μήπως ἐν τῇ Κορίνθῳ αὐτῇ, πόλει πρωτίστη τῶν Δωρικῶν καὶ περιφύμῳ ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῆς Φιλιππηκῆς οὐχ ἥττον ἢ διὰ τὰς χαρίστας καὶ ἐπεράστους αὐτῆς γυναικῆς, ὁ Ἀνακρέων συνέθετο τὴν φθῆν, ἐν ἣ, παραστάς νεανία κροτέχνη, πυνθάνεται τὴν τιμὴν ἐρωτύλου ὃν ἐπώλει, ἐκεῖνος δὲ δωριστὴ τῷ ἀποκρίνεται νὰ λάβῃ αὐτὸν ἀνθ' ὅσου βούλεται.

(Ἐπιτετα τὸ τέλος.)

ΤΟ ΕΣΠΕΡΑΣ.

—000—

Τῆς παρατιθεμένης εἰκόνας κριστώσης τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, ζωγράφος ὑπῆρχεν ὁ ἐν Ὀλλανδίᾳ γεννηθεὶς καὶ ἀκμάσας τὴν ἸΖ' ἑκατονταετηρίδα Νικύλαος Βέργεμ. Ὁ περιώνυμος οὗτος ἀριστοτέχνης, ὅστις μαθητὴς ὧν ὀνομάζετο ἀπλῶς Νικύλαος, ἔπειτα δὲ ἐπεκαλίσθη Βέργεμ, ἦτοι κρύψατε αὐτὸ, διότι θέλων νὰ σώσῃ παιδίον ἀπὸ τῆς πατρικῆς ὀργῆς ἐκράξε νὰ τὸ κρύψωσιν, ὑπῆρχεν ἰδίως ἐμπειρος περὶ τὴν γαργῆν τῶν τοποθεσιῶν. Ἐκ τῶν θαυμαστοτέρων δὲ ὑπάρχει ἡ προκειμένη, ἥτις ἀπει-

κονίζει τὸ ἔσπερας, ὅτε οἱ ἐργάται καὶ τὰ ποιμνία ἐπανέρχονται εἰς τὰς ἰδίας κατοικίας. Ἡ ἐξαισία αὕτη ἀπομίμησις τῆς φύσεως ἀνευθυμίζει τὴν ἄλλην διὰ στίχων ἐκείνην ἀμίμητον περιγραφὴν τοῦ ἡμετέρου Βηλακῆ.

α Ὁ ἥλιος βασιλεύει τὸ σκότος ἀρχηναίε
καὶ τὸ λαμπρὸ τῆς θωρὴ ἢ μέρα ἀποσκολῆσαι

Τὰ μαῦρα φορεμένη, στήν ὄψι μελαρῆ
σιωπηλῆ διαβαίνει ἢ γύχτα σιγαρῆ,

Καὶ τὸ χλωρὸ φεγγάρι μὲ φῶς σκοταδερό,
στὸ ἀργυροῦτο ἀμάξι κινιέται ὀκνηρό.

Ἀναμερᾶν τὰ ζῶα, κουριάζουν τὰ πουλιὰ,
πᾶς ἄνθρωπος τραβιέται καὶ παύει ἀπὸ δουλιὰ.

Νυστάζει ἀποσταμένη ἢ φύση ἢ ζωταρῆ,
τὰ μέλη της συνάξει σ' ἀνάπαψι κοινῆ.

Ὁ ὕπνος τ' ἀλαφράτου φτερὰ κρυφοχτυπάει,
μ' ἀφανισμένα χέρια τὰ βλέφαρα ζιουπάει.

Στὴ μίση ἀπὸ τὸ δρόμο ἢ γύχτα περπατάει,
σὲ βάθος ἡσυχίας, καὶ σωπῆ πατάει.

Καθόλου δὲν γροικιέται φωνὴ οὐδὲ καμμιὰ,
τὰ πάντα ἡσυχάζουν, μεγάλη ἔρημιὰ.

Κρυφὰ κ' ἀργὸς διαβαίνει ἀδιόκοπ' ὁ καιρὸς
καὶ μὲν τὸν συνοδεῖται ὄνειρον ὁ χορὸς.

Στὸ μέγα τοῦτο βάθος ὁ ἔρωσ ἀρτηχάει
ὁ ἔρωτάς μου μόνον καθόλου δὲν σιγάει

Καὶ ἐγὼ μαλὶ μὲ τοῦτο ἀκοίμητος πορῶ
βογγῶ μαλῆτου κλαίω, ἀρήσυχος θρηνώ.

Ἄχ! ἔρωτα δὲν φτάνου τῆς μέρας οἱ καῖμοι
τὰ βάσανα κ' οἱ πόνοι, καὶ οἱ ἀναστεναγμοί

Τὴν γύχτα δὲν μ' ἀφήνεις κἄν δίχως ταραχῆς
τὴν γύχτα χάρισέ μου μικρὴ ἀνακοχῆ.

Ὡ Ἀφροδίτης γένη παρτοῦ ἐπερολίη,
κί σ' εἶνοια κί ὀργή σου ὀργὴ παραπολίη!

Ἡ εἰκὼν τοῦ Βέργεμ ἦν κρηθέτομεν, εἰ καὶ ἐξυλογραφήθη ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κ. Περ. Σκιαδοπούλου, ὃν καλῶς πρὸ ἐτῶν γινώσκουσιν οἱ ἀναγνώσται, φέροι ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ ἐν Παρισίοις καταστήματος ἐν ᾧ ἐργάζεται. Ὁ Κ. Σκιαδόπουλος οὐ τινοσ καὶ ἄλλα ἔργα θέλομεν δημοσιεύσει, θέλει ἀναντιρρήτως καταστῆ ὁ ἐπιτηδεύστερος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημονῶν ζωολογῶν, ἐὰν οἱ φίλοι τῶν καλῶν ἐδωκίμωσι νὰ συνδράμωσιν αὐτόν, ἐνδεῆ ὄντα, ὡς καὶ ἄλλοτε τοὺς παρεκαλέσαμεν, ὅπως κρηκτεῖν τὴν ἐν Εὐρώπῃ διατριβὴν του.

(24) Ὁρατ. Ἐπιθ. Δ. Ἀπουλ. Φλωρίδ. β.βλ. Α.

(25) Α. ΙΑ.

(26) Α. Β. περὶ βασιλείας.

(27) Ἀντιπ. Σάμων. Δεων. ἐπιγράμμ.

(28) Ἀθήν. β.βλ. ΙΕ.

(29) Ἡροδ. β.βλ. Γ.

(30) Ἰππάρχου.

(31) Vie d' Anacréon.

(32) Α. Ε.

(33) Πανσ. Ἡλ. Β'. 10



ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΤΙΜΗΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΟΥ.

— 000 —

Περὶ τῆς τιμῆς τοῦ χαρτῶν ἐπὶ Περικλέους.

Τῷ Κ. Ἀμβροσίῳ Φερμαίνῳ Διδάτῳ.

Κύριε!

Ἡ σπουδὴ μεθ' ἧς ἐρευνᾶτε πᾶν τὸ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τυπογραφίας καὶ τὴν ἐμπορίαν τῶν βιβλίων, καὶ ἧς καθ' ἑκάστην νέα τῷ κοινῷ παρέχετε δείγματα, παροτρύνει με ἵνα καταδείξω ὑμῖν μαρτύριον, ὀλίγον ἔτι, ὡς νομίζω, γνωστὸν, καὶ τὰ μάλιστα τῆς προτοχῆς ὑμῶν ἀξίον. Ἀνεκλύθησαν τῷ 1836 καὶ κατεχωρίσθησαν τῷ 1842 ἔτει ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἀρχαιοτάταις τοῦ Κ. Ραγκαβῆ (τόμ. α. ἀρ. 56-59), τεμάχια μαρμάρου, ἐφ' ὧν γεγραμμέναι ἦσαν αἱ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, τῷ 407 ἔτει π. Χ. γενομένην δαπάναν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ Ἐρεχθείου, ἐνὸς τῶν τῆν ἀκρόπολιν κοσμοῦντων ἀριστουργημάτων. Ἐρ' ἐνὸς τῶν τεμαχίων τούτων μνημονεύονται, ἐπὶ τῆς ὀγδόης πρυτανείας, Σαπίδες δύο ἐς ἀς τὸν λόγον ἀ[γ]ραφόμεν' ἔπειτα δὲ, ἐπὶ τῆς ἐνάτης πρυτανείας, καὶ ταῦτα ἄ—Χάρται ἐωρήθησαν δύο ἐς ἀ (sic) τὰ ἀντίγραφα ἐρεγράφαμεν' β'—σανίδες τέσσαρες. Καὶ ἐκάστη μὲν σάνις ἐτιμάτο, ὡς βλέπομεν, δραχμῆς (90. ἑκατοστὰ τοῦ ἡμετέρου νομισματός), ἑκαστον δὲ φύλλον χαρτῶν, μιᾶς δραχμῆς καὶ δύο ὀβολῶν (1 φρ. 20 ἑκατ.) Ὁ Κ. Ραγκαβῆς, μετὰ πολλῆς ἄλλως εὐρυΐας καὶ κρίσεως τὴν πολῦτιμον τύπην σχολιάζων ἐπιγραφήν, ὑποτίθησιν ὅτι τὰ τοῦ χαρτῶν φύλλα πρὸς κάλυψιν τῶν σανίδων ἐρησιμύον. Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ τούτο ἐν ὑπολογισμῷ ἐν ᾧ ἀκριβῶς ἐσημειώθη ἡ χρῆσις ἐκάστου τῶν ἀγορασθέντων; Πιθανώτερον ἄρα ἢ, τολμῶ εἰπεῖν, βεβαίον ἐστίν, ὅτι τὰ δύο ἐπὶ τῆς ἐνάτης πρυτανείας ἀγορασθέντα φύλλα, προωρισμένα ἦσαν πρὸς ἀντιγραφήν τῶν τῆς ὀγδόης ὑπολογισμῶν, γραφέντων τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν δύο σανίδων, ὧν ἡ τιμὴ ἐν τῷ τῆς πρυτανείας ταύτης γέγραπται ὑπολογισμῷ. Ἡ δὲ λέξις ἀντίγραφα ἢ χρῆται ὁ συντάκτης, πᾶσαν περὶ τούτου αἶρει ἀμφιβολίαν.

Ὅθεν οἱ ἐπίσημοι ὑπολογισμοί, οὗς οἱ Ἕλληνες ἀναγραφὰς ἐκάλουν, τῶν διὰ τὸ Ἐρεχθεῖον γενομένων δαπανῶν, ἐγράφησαν πάλαι τριχῇ ὡδὲ πως.

Α'. Κατεγράφησαν ἐπὶ ξυλίνων πινάκων, χρησιμεύοντων πιθανῶς ἀντὶ καταστίχου καθημερινοῦ. Ἐξέστι δὲ νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τε πολλῶν ἄλλων τεκμηρίων καὶ ἐκ τινος τοῦ Ἀριστοφάνους χαριεντικῆς (1), ὅτι οἱ πίνακες οὗτοι ἠλειμμένοι ἦσαν κηρῷ. Ἴσως δὲ καὶ ἐλεάνθησαν μόνον ἵνα ἐπ' αὐτῶν γράψωσι διὰ μέλκων. Σώζονται τοιαῦτα τεμάχια, ὧν ἓν ἐν τῷ τοῦ Λούβρου αἰγυπτίῳ μουσεῖῳ. Ὁ δὲ σοφός μου συναδέλφος Κ. Reinaud ἀνεκλό-

νωσέ μοι ὅτι καὶ νῦν ἔτι ἐν τοῖς ἀραβικοῖς σχολείοις ξυλίνους χρῶνται πίναξιν, ἐφ' ὧν τὰ τῶν διδασκαμένων μαθήματα ἀντιγράφονται. Γνωστὸν τέλος ὅτι τὸ album, ᾧ περ οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς καταγραφήν τῶν χρονικῶν τῶν ἀρχιερέων ἢ τῶν καταλόγων τῶν ἀρχόντων ἐχρῶντο, ἐπίσης ἐκ ξυλίνων συνέκειτο σανίδων.

Β'. Ἀντεγράφησαν μετὰ ταῦτα ἐπὶ χαρτῶν (σημειωτέον δ' ἐν προόδῳ ὅτι τούτο ἐστὶ τὴ ἀρχαιοτάτον τῶν κειμένων ἐν ᾧ ἡ λέξις αὕτη ἀπαντᾷται), ἧτοι ἀναμριβόλως ἐπὶ παπύρου διότι οὐδ' ἀρόθεν ἐξάγεται ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἔγραφον ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον βαναύσως παρεσκευασμένων δερμάτων, ὧν τὴν παρ' Ἀσσιανῶς γρησιν ὁ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Κτησίας μαρτυρεῖ ἄλλως δὲ καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ περγαμηνοῦ χαρτῶν (charta pergamena) ἐκ τῆς τῶν Ἀττάλων χρονολογεῖται βασιλείας.

Γ'. Ἀντεγράφησαν δὲ καὶ ἐπὶ καλοῦ πεντελικοῦ μαρμάρου, οὗτινος τεμάχια εὐτυχῶς μεταξὺ τῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἀνεκλύθησαν ἐρείπιων.

Ἄλλως τε ὁ χαρακτήρ τοῦ μαρμαρίου οὗ μνησθῆναι ἐπισημασθῆναι, ἀποδείκνυσιν ὅτι ἡ ἀντὶ χαρτῶν τῶν σανίδων χρῆσις δὲν ἐγένετο τότε κατ' ἐξίρεισιν ἢ κατὰ σύμπτωσιν. Τούναντίον δ' αἱ σανίδες ὡς εἰκότως ἀντικαθίστασαν πάντοτε τὸν χαρτῶν, διὰ τὸ εὐτελέστερον τῆς τιμῆς, ἐκάστης αὐτῶν 30 ἑκατ. ἔλαττον φύλλου παπύρου τιμωμέναις. Τὰ νῦν βεβαίως ἢ σανίδες πολὺ πλέον τοῦ χαρτῶν τιμάται. Ἄλλ' ἰδοὺ ἐτέρα παρατήρησις ἀξία προσοχῆς. Κατ' ἀκριβεστάτους τοῦ Κ. Α. Baeckh ὑπολογισμοὺς (Πολιτικὴ τῶν Ἀθηναίων οἰκονομία, βιβλ. α. κεφ. κ'), ἐπὶ Σωκράτους, οἰκογένεια ἐκ τεσσάρων μελῶν ἐρήθων ἔξει ἐν Ἀθήναις 500 φρ. δαπανῶσα κατ' ἔτος, ἢ 125 φρ. καθ' ἑκαστον ἄρα ἡ τοῦ ἀργυρίου πρὸς τὰ ὄνια ἀναλογία, ἦν τοῦλάχιστον τετραπλασία τῆς σήμερον καὶ ἐν μικρᾷ τῆς Ἑσπερίας πόλει. Ὅθεν ἡ τιμὴ τῆς τῷ 407 π. Χ. ὑπὸ τοῦ ἐργολάβου τοῦ Ἐρεχθεῖου ἀγορασθείσης σανίδος, ἰσοδυναμῆ πρὸς τὴν ἀξίαν 3 φρ. καὶ 60 ἑκατ. τοῦ αἰῶνος καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν, καὶ ἡ τοῦ φύλλου τοῦ χαρτῶν πρὸς τὴν 4 φρ. καὶ 80 ἑκατ. Ἀναλογιζόμενοι δὲ ὅτι αἱ δύο σανίδες τιμώμεναι ὁμοῦ 7 φρ. καὶ 20 ἑκατ., καὶ τὰ δύο φύλλα τιμώμενα ὁμοῦ 9 φρ. καὶ 60 ἑκατ., εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς μιᾶς μῖνης ἀνάγονται πρυτανείας, ἧτοι διαστήματος 36 ἢ 37 ἡμερῶν, ὑπολογισμοὺς ὧν ἡ ὑλικὴ ἔκτασις ἐστὶ μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας ἐκ τῶν τεμαχίων τοῦ ἐπὶ μαρμάρου ἀντιγράφου νὰ κριθῇ δύναται, ἀναλογιζόμενοι ὅτι τὸ δέκατον τῶν γραφῶν εἰς ἔτος δὲν κατεῖχε πλείω τῶν δύο ἢ τριῶν σελίδων εἰς τέταρτον, εὐκόλως συναγομένον ἐπόσον δαπανηρὰ ἦσαν τὰ ἐφ' ὧν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῇ λαμπροτέρᾳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς φιλολογίας αὐτῶν ἐποχῇ ἔγραφον, καὶ ὅσον σπάνια τότε αἱ ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκαι, ὡς ὁ βιβλία συλλέγων ἐδακτυλοδεικτεῖτο διὰ τὸ ἀθῆς τοῦ πάθους, ὡς τοῦτό που ἐν τῷ τοῦ Ξενοφῶντος Συμποσίῳ ἀπαντᾶται.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ἀνάγκη νὰ ἀποκρούσωμεν ἀντίρρῳ σὶν τινὰ· ὁ Κ. Bœekh, ἐπιμελῶς ἀναλύσας ἐν τῇ δευτέρᾳ τῆς Πολιτικῆς τῶν Ἀθηναίων οἰκονομίας ἐκδόσει (βιβλ. Α' κερ. ιθ'). τὸ προκείμενον μαρτύριον, συνάγει μὲν, ὡς περὶ καὶ ἡμεῖς, τὴν μεγάλην ἐπὶ Περικλέους τοῦ χάρτου τιμὴν, παρατηρεῖ ὅμως ὅτι τὰ τοῦ Ἀναξαγόρου συγγράμματα ἐτιμῶντο μόνον δραχμῆς (3 φρ. 60 ἑκατ., τιμῆς μεγάλου τόμου εἰς δωδέκατον ἐν τῇ ὑμετέρᾳ τῶν Γάλλων κλασικῶν συλλογῇ), καὶ πρὸς ἀπόδειξιν παραθέτει χωρίον ἐκ τῆς Πλάτωνος ἀπολογίας Σωκράτους. Ὁ ἐξοχος ὅμως φιλόλογος (διότι τίς ποτε τοιαύτην δὲν πράττει ἀπροσεξίαν;) ἐκ μνήμης πιθανῶς παραθέτει μὴ συμβουλευσάμενος τὸ πρωτότυπον. Διότι ὄντως, κατὰ τὸ μνημονευθὲν χωρίον, ὁ Σωκράτης λέγει ὅτι οἱ βουλούμενοι τὴν Ἀναξαγόρου φιλοσοφίαν μαθεῖν, δύνανται νὰ πορευθῶσιν ἀντὶ δραχμῆς εἰς τὴν ἀρχήστραν, ἤτοι εἰς τὸ θέατρον, ἐνθα τότε ὁ τοῦ Περικλέους φιλοσόφου μαθητῆς Εὐριπίδης ἐθριάζετο, παρεμβάλλον συνήθως ἐν τοῖς χορικοῖς τῶν τραγωιδῶν αὐτοῦ ἄσμασι τὰ ἀξιόμικτα τοῦ διδασκάλου. Τὸ χωρίον λοιπὸν τοῦ Πλάτωνος μαρτυρεῖ περὶ τῆς τιμῆς οὐχὶ βιβλίου, ἀλλὰ θέσεως ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ ἀπεδείχθη, νομίζω, ὅτι ὁ χάρτης, ἐρ' οὐ τοσοῦτοι ἐξοχοὶ ἐγράψαν νόες, ἢ ἀσυγκρίτως τοῦ καθ' ἡμᾶς πολυτιμότερος. Ἀντικαθίστα ἄρα γὰρ τὴν ὑπέρογκον ταύτην τιμὴν δι' ἰδίων προτερημάτων; ἢ εἰς τοῦτο ἀπάντησις ἀπόκειται σοι ὡς ἐξέχω βιομηχάνῳ καὶ σφῶ. Αἰσθάνομαι δ' ὅτι πολλῶν ἐπὶ τούτῳ χρεῖα ἐρευνῶν καὶ ὑποθέσεων τὴν ἐλπὴν ἀρμοδιότητά ὑπερβαίνουσῶν, καὶ παύομαι ἐπαναλαμβάνων τὴν ἔσφρασιν, κτλ.

E. EGGER.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ.

Ἀξιότιμε φίλε!

Ἡ ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις ἀνακαλυφθεῖσα ἐπιγραφή ἦν ἀνεκονιστάτε μοι, ἔσται ἐν τῶν πολυτιμότερων μαρτυριῶν ἃ πρὸς σύνταξιν Ἱστορίας τοῦ χάρτου ἀρχήθεν μέχρι ἡμῶν συνελεξάμην, τὴν ἐπὶ Περικλέους τιμὴν φύλλου χάρτου διορίζουσα. Ἡ τιμὴ δ' αὕτη μιᾶς δραχμῆς καὶ δύο ὀβολῶν, ἦτις κατὰ τοὺς ὑμετέρους ὑπολογισμοὺς ἰσοδυναμεῖ τῷ ποσῷ 4 φρ. καὶ 80 ἑκατ., ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν παρ' ἡμῶν φύλλου λεπτῆς περγαμνῆς (veau velin) τιμὴν (4 φρ. 50 ἑκατ. μέχρι 5 φρ.).

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη, ἦτοι ὁ ἐπὶ μαρμάρου ὑπολογισμὸς τῶν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ Ἐρεχθίδου κατὰ τὸ δέκατον ἔτος δαπανῶν, δείκνυσιν ἐπὶ πλέον ὅτι ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος δὲν ἦν γεγραμμένος ἐπὶ τῷ χάρτῳ καὶ ἐπὶ στανίδων· ἐκ δὲ τῆς σεσημειωμένης ἑκατέρου τιμῆς, συνάγεται ὅτι τὸ φύλλον τοῦ χάρτου ἐτιμᾶτο τότε ἐνὸς τετάρτου πλέον στανίδος ἢ φύλλου ξυλίνου, ἐκάστης μὲν στανίδος 3 φρ. καὶ 60 ἑκατ. τιμωμένης, ἐκάστου δὲ φύλλου χάρτου 4 φρ. καὶ 80 ἑκατ. Ἀλλὰ σήμερον, ὡς παρατηρεῖτε, τούναντιον συμβαίνει· καὶ ὄντως, φύλλον χάρτου οὐδὲ τοῦ ἐνδεκάτου φύλλου ξυλίνου τιμᾶται ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Τῆς τιμῆς φύλλου χάρτου ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὀριζομένης, ὑπολείπεται ἡ γνώσις τῆς φύσεως, τῶν διαστάσεων, τῶν ιδιοτήτων καὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ· φέρε δὲ εἰπώμεν ὀλίγα τινὰ καὶ γενικώτερα περὶ τούτου.

Βέβαιον, ὡς καὶ ἡμεῖς, νομίζω, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ λέξις χάρτης, τὸ πρῶτον ἤδη ἐπὶ μνημείου τοσοῦτον ἀρχαίας ἐποχῆς ἀναγνωσκομένη, καὶ ἐν ἀποσπάσματι δὲ τινι Πλάτωνος τοῦ κωμικοῦ, οὗ τὰ δράματα περὶ τοὺς αὐτοὺς παρίσταντο χρόνους (430 π. Χ.) ἀπαντωμένη (2), οὐδὲν ἄλλο ἢ χάρτην ἐκ παπύρου δηλοῖ. Διότι ὄντως ἡ πρὸς γραφὴν τοῦ παπύρου χρῆσις εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀνάγεται χρόνους ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ δὴ καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ· τοῦτο δὲ καὶ αἱ ἀρχαιότεραι τῶν παραδόσεων βεβαιούσι, καὶ ἐὰν ἐξαίρεθῶσι ὡς ἐδέδοικα τὰ ὑπὸ τοῦ Πλινίου λεγόμενα, οἷα ἡ ὑπὸ Σαρπηδόου ἐν τοῖς Τρωϊκοῖς ἐπὶ παπύρου γραφεῖσα ἐπιστολὴ, ἢ καὶ ἐν Λυκίᾳ Μουτιανῷ τῷ ὑπάτῳ ἐπεδείχθη ἢ ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τοῦ Ἰανίκλου, 535 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νουμᾶ γενομένη τῶν βιβλίων αὐτοῦ ἐπὶ χάρτου γεγραμμένων ἀνγκάλυψις· ἢ τῶν ἐπὶ Ταρκυνίου καταστραφέντων σιβυλλείων βιβλίων ἱστορία, κτλ.

Ἡ ἀρχαία παρὰ τοῖς ξένοις ῥήμη τῶν ἐκ παπύρου φύλλων ἐρ' οὐ ἐγράφοντο βιβλία, μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους Θεοφράστου, τὰς διαφορὰς τούτου περιγράφαντος χρήσις (3), καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου λέγοντος ἐπίσης ὅτι «ἐκ τῆς παπύρου ὁ χάρτης κατασκευάζεται» (4). Ἡ δὲ πρὸ ἀμνημονεύτου ἐν Αἰγύπτῳ χρῆσις αὐτοῦ, μαρτυρεῖται ἐκ τῆς ἀρθονίας τῶν ἐν δημοτικῇ καὶ ἱερτικῇ διαλέκτῳ χειρογράφων, ἅτινα ἐν τοῖς πολυαριθμοῖς τῆς Ἰνῶ καὶ κατὰ Αἰγύπτου καλύπτονται ὑπαγεῖσι (5), καὶ ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην ἀνακαλυπτομένων ἐλληνικῶν, ἅτινα, καίτοι νεώτερα, ἀνάγονται μέχρι τοῦ 250 ἔτους π. Χ.

Ὁ παπύρος λοιπὸν, παρὰ τῶν Ἑλλήνων βύβλος καλούμενος, αἶτι τὸν χάρτην ἐδήλου, αἱ δὲ λέξεις διεφθῆραι καὶ δέρις τὰ δέρματα ζῶων ἐρ' ὧν, καθ' Ἡρόδοτον, Κτησίαν καὶ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Πέρσαι ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐγράφον. Ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα οἱ Πτολεμαῖοι, βασιλεύσαντες τῆς Αἰγύπτου, ἀπηγόρευσαν, ἐκ βιβλιοφιλικῆς ἀντιζηλίας, τὴν τοῦ παπύρου ἐξχρησίν, ἵνα στερηθῶσιν αὐτοῦ τῆς Περγᾶμου τοὺς βασιλεῖς ὧν αἱ βιβλιοθήκαι ὀλίγου δαῖν ὑπερβαίνον κατὰ τὸν πλοῦτον τὰς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ δ' Εὐμένης καὶ ὁ Ἀτταλος, πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν δερμάτων ἠναγκασμένοι, ἐτελειοποίησαν τὴν κατασκευὴν καὶ μετέδωκαν τὴν χρῆσιν

(2) Ἀποσπάσματα τῶν κωμικῶν, ἐκδ. Α. Φ. Δουδάτου, 1855, σελ. 257, ἀποσπ. 12.
 (3) Ἱστορία τῶν φυτῶν, βιβλ. δ', κερ. γ', 4.
 (4) Διοσκορίδης α. 115. Ἡ λέξις δὲ χάρτης ἦν καὶ τοῖς Στωϊκοῖς γνωστὴ, ἀξιοῦσιν ὅτι «Ὅταν γεννηθῇ ὁ ἄνθρωπος ἔλα, τὸ ἡγεμονικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ὡς περὶ χάρτης ἐνεργῶν εἰς ἀπογραφὴν» (Πλουτ. περὶ τῶν ἀρεσκ. εἰς φιλοσοφ. Δ', § 11.
 (5) Ὁ Champollion βεβαίως ἐπὶ ἐν τοῖς παπύροις τοῦ μουσείου τοῦ Ταρκύνου, εὐρίσκονται τινες ἀναγόμενοι μέχρι τοῦ 1739 π. Χ.

τοῖς Ῥωμαίοις, αἱ λέξεις pergamenum καὶ membrana ἀντικατέστησαν τὰς ἀρχαίας τῶν δερμάτων ὀνομασίας, τῆς λέξεως χάρτης, charta, τὸν χάρτην πάντοτε δηλούσης, πρὸς ἀντίθεσιν τῶν λέξεων διεφθῆραι, δέρις, περγαμηνὸν, μεμβράνη, αἱ πάντοτε τὰ ἐκ δέρματος φύλλα ἐδηλοῦντο.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐκ τῶν συγγῶν αὐτῶν πρὸς τὴν Αἰγύπτου σχέσεων, ἀπὸ πολλοῦ βεβαίως τὴν χρῆσιν τοῦ παπύρου ἐγίνωσκον, καὶ ἐχρῶντο αὐτῷ πρὸς τὰς δημοσίας καὶ τὰς ἰδίας γραφὰς, καὶ πρὸς τὰ συγγράμματα τῶν ἱστορικῶν, σοφῶν καὶ ποιητῶν, προτιμῶντες τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων ἢ τῶν σχιδάκων ξύλου, οἷς ἐχρῶντο οἱ ἦσαν πεπολιτισμένοι λαοί, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲ αὐτοί, ἀλλ' ἐν τοῖς σχολείοις μόνον καὶ πρὸς γραφὰς μικρᾶς διαστάσεως καὶ ἐργασίου διαρκείας (6), ὡς ἐχρῶντο καὶ ταμάρικα κεράμων οἱ εἰσπράκτορες πρὸς γραφὴν τῶν ἐπὶ καταβολῇ φόρων ἀποδείξεων.

Ἡ ἐπιγραφή οὐδὲν περὶ τῶν διαστάσεων τοῦ φύλλου τούτου τοῦ χάρτου λέγει, καὶ οὐδεμίαν περὶ τῶν διαστάσεων τῶν φύλλων τοῦ ἐκ παπύρου χάρτου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν εὐρίσκω εἰδῆσιν· σὲ ἐν Ἡρακλείῳ ὅμως χειρογράφῳ καὶ τὰ τῶν ἡμετέρων μουσειῶν, ἀποδεικνύουσιν αὐτὰς διὰ διαφορῶν παραδειγμάτων. Περαιτηρήθη μάλιστα ὅτι ἐκ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ εὐρεθέντων χειρογράφων, τὰ μὲν ἐλληνικὰ ἐξ ἑως ἐννέα δακτύλων, τὰ δὲ λατινικὰ ἐννέα δακτύλων μέχρις ἐνὸς ποδῆς ὕψος ἔχουσιν, ὅπερ συμφωνεῖ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Πλινίου λεγόμενα, τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐκ κορμοῦ παπύρου χάρτου λεπτομερῶς περιγράφοντος. Διότι κατ' αὐτὸν «τὰ καλά τοῦ χάρτου εἶδη δὲν ἦσαν μὲν τῶν τριῶν καὶ δέκα δακτύλων πλατύτερα· τὸ μήκος ὅμως αὐτῶν κῆξήθη ἐπὶ Κλαυδίου, ὥστε ὁ βασιλικὸς χάρτης (mavrocollum), εἶχεν ὕψος σπιθμῆς (κατὰ τι ἑλασσον ἐνὸς καὶ ἡμισέως ποδῆς), ὅπερ ἀντιστοιχεῖ περίπου πρὸς τὰ διαστάματα τοῦ παρ' ἡμῶν καλούμενου χάρτου τοῦ στέμματος (papier de couronne), οὗ ἡ δεσμη (τὰ 500 φύλλα) τιμᾶται περίπου πέντε φράγκων, ὥστε, τὰ νῦν, φύλλον χάρτου ἑσῶν διαστάματων τιμᾶται τοῦ πεντακοσιοστοῦ τῆς ἐπὶ Περικλέους τιμῆς.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς μεγάλης τοῦ πολιτισμοῦ ἀναπτύξεως τῆς ἐκ τῶν σχέσεων τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ χάρτης ἐξοκολούθει πολλοῦ τιμώμενος· ἢ δ' ἐξαγωγή αὐτοῦ, ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν εἰς τὰς Ἀθήνας· καὶ εἰς τὰς Ἴωνικὰς αὐτῶν ἀπο-

κίας περιοριζομένη, ἦν ἐλαχίστη παρὰ τοῖς ἄλλοις τῆς Ἑλλάδος λαοῖς, τοῖς Σπαρτιάταις, λέγω, καὶ Βοιωτοῖς καὶ Ἀκαρναῖσιν, οἵτινες, ὡς γνωστὸν, ἤκιστα ἀνεγίνωσκον καὶ ἐγράφον. Οἱ Φοίνικες ὅμως, οἱ εὐρέται οὗτοι τῆς γραφῆς (7), ὧν ἡ ἐμπορία ἐρ' ἀπαντα τὸν τοῖς ἀρχαίοις γνωστὸν ἐξεστίνετο κόσμον, εἰσῆγον πιθανῶς εἰς Αἰγύπτου, ὡς καὶ οἱ Τύριοι, μεγάλην χάρτου ποσότητα πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀλληλογραφίας καὶ τῶν ὑπολογισμῶν, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ εἶδους ἐκαίνου ὅπερ ὁ Πλίνιος emporetica (ἐμπορητικόν) καλεῖ, πρὸς κάλυψιν τῶν ἐμπορευμάτων χρησιμεῖον. Τὸ δὲ δυσχερὲς τῆς διὰ ἑκρᾶς μετακομίσεως ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι οὔτε οἱ Φοίνικες οὔτε οἱ Τύριοι, λαοὶ ναυτικοί, μεγάλην ποτὴ χρῆσιν ἐποιούντο καὶ τοῦ ἐν Βαβυλῶνι κατασκευαζομένου χάρτου ἐκ παπύρου ἐν τοῖς ὑδῶσι τοῦ Εὐφράτου φουομένου (8). Ἡ περὶ τοῦ ἀσιατικοῦ τούτου χάρτου τοῦ Πλινίου μαρτυρία, ἐστὶν ἡ μόνη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἡμῶν παραδοθεῖσα, καὶ ἡ κατασκευὴ, μικρὸν πρὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οὗτος ἐγράφη ἀρχαίμενη, λίαν φαίνεται μικρὰ, τῶν Πάρθων, ὡς λέγει, ἐξοκολούθοντων ἵνα ποικίλλωσιν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων ὅτι νὰ γράψωσιν ἤθελον. Αἱ νῦν δ' ἐν ταῖς χώραις ἐκεῖναις γινόμεναι ἀνασκευαὶ καὶ ἐπισταμονικαὶ περιηγήσεις, γνωστοτέρην τὴν κατάστασιν τοῦ ἀσιατικοῦ ποιοῦσαι πολιτισμοῦ, βεβαιώσουσιν ἴσως διὰ νέου μαρτυρίου τὴν τοῦ Πλινίου ἀπόφασιν. Τὸ δυσχερὲς τῆς τοῦ χάρτου κατασκευῆς, τὸ σπάνιον καὶ ἡ μεγάλη αὐτοῦ τιμὴ, μέγα βεβαίως ταῖς κοινωνικὰς σχέσεις ἦσαν κάλυμα, καὶ ἐξηγοῦσι τὴν τοσοῦτον σπανίαν παρ' ἡμῶν οἰκονομίαν, μεθ' ἧς ἢ ἐπὶ Περικλέους τῶν Ἀθηναίων κυβερνητικῷ χάρτῳ ἐρῆτο, εἰς δύο μόνον φύλλα περιορίζουσα τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν πρὸς οἰκοδομὴν ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Ἐρεχθίδου δαπανῶν ἐπὶ μιᾶς πρυτανείας (9).

Ἡ ἀντικείμενη αὕτη, κωλύουσα πρὸ πάντων τὴν ἐκδοσιν φιλολογικῶν ἀριστουργημάτων, οἷα τὰ ὀγκώδη τοῦ Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους συγγράμματα, καθίστη, ὡς λέγετε, σπανίας καὶ μικρᾶς τῆς βιβλιοθηκῆς τῶν Ἀθηναίων, τῆς κτήσεως βιβλίων μὴ οὕσης εὐκόλου εἰμὴ τοῖς ἐκ πλοῦτου ἢ πάθους πρὸς οὐδὲν τὰς δαπάνας λογιζομένοις. Καὶ ὄντως γνωστὸν ὅτι ὁ μὲν Πλάτων τρεῖς συγγράμματα τοῦ Πυθαγορείου φιλολόγου ἑκατὸν μνῶν (9,000 φρ.) ἐπρίατο (10), ὁ δ' Ἀριστοτέλης δι' ὀλίγους τόμους τῷ τοῦ Πλάτωνος μαθητῇ Σπεν-

(6) Ἀναγινώσκω ἐν τινι πρὸς τὸν Νουκίαν ἐπιστολῇ τοῦ ἀγίου Ἰερωνύμου, ὅτι τὸ ὄνομα tabellarii, ὅθεν ἡ γαλλικὴ λέξις tabellion, ἀπεδίδροτο τοῖς χρομένοις πρὸς γραφὴν σκίσιον ἢ σχιδάκι, τὸ δ' ὄνομα librarii, τοῖς φλοιῶν δένδρου (liber). « Nam et rudes illi Italiae homines, quos Cascos Ennius appellat, qui sibi (ut in Rhetoricis Cicero ait), ritu ferreo victum quærebant, ante chartæ et membranarum usum, aut in dedolatis e ligno codicillis, aut in corticibus arborum, mutuo Epistolarum alloquia mussitabant. Unde et portitores earum tabellarios et scriptores a libris arborum librarios vocaverunt » Ἐπιστ. γ', σελ. 15, μέρ. Β', τὸμ. δ', (ἐκδοσις Martineau, 1806).

(7) Ἴδε περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς γραφῆς καὶ περὶ παπύρου τὸ ὑπόμνημα τοῦ K. Dureau de la Malle, ἐν τῷ ἐνάτῳ τόμῳ τῆς δευτέρας σειρᾶς τῶν Mémoires de l'Académie des inscriptions.
 (8) Nuper et in Euphrate nascens circa Babylonem papyrus intell-ctum est eundem usum habere chartæ, et tam-amen adhuc malunt Parthi vestibus litteras intexere. » (Πλ. βιβλ. γ', 22.)
 (9) Ἐκάστη πρυτανεία πέντε καὶ τριᾶκοντα δούρακι ἡμέρας.
 (10) Διογ. Λαερτ. βιβλ. γ', 9, ἐν βίῳ Πλάτωνος, λέγει ὅτι οὗτος ἐγράφη τῷ ἄδων ἵνα πρίπται αὐτῷ ταῦτα, καὶ ἀλλαχόθεν ὅτι οὗτος ἐπρίατο αὐτὰ (βιβλ. γ', 85, βίος Φιλολόγου.)

σίπρω ἀνήκοντας, τρία τάλαντα (πλέον τῶν 16000 φρ.) ἐδαπάνησεν (11).

Ἡ δὲ περὶ τὰ βιβλία καὶ περὶ πᾶν τὸ πρὸς συντήρησιν αὐτῶν συντελοῦν φροντίς τῶν Ἀθηναίων βεβαιούται ἐκ τῆς ἀνεγέρσεως ἀγάλματος Φιλτάτιω τινὶ τὴν τέχνην τοῦ κολλᾶν διδάξαντι· ὁ δὲ Φιλτάτιος οὗτος εἶτε ἀπλοῦς ἦν βιβλιοδέτης, εἶτε μάλλον τρόπου τινος πρὸς συγκόλλησιν χάρτου εὐρέτης (12).

Ἐν ἀρχῇ ὁ ἐκ παπύρου χάρτης ὀλίγον ἦν ὡς εἰκὸς στερεὸς, καὶ πιθανῶς οὐκ ἦν ἡ ἀτελῶς ἐπιλωμένος, ὥστε τὸ μέλαν εὐκόλως διὰ τῶν πόρων εἰσέδωε. Πλίνιος δ' ὁ νεώτερος δικαιολογεῖται μὴ πρὸς τινα γράφων φίλον, διότι ὁ ἐν τῇ ἐξοχῇ εὐρισκόμενος χάρτης πίνει τοσοῦτον ὥστε τὰ γραφέντα δὲν ἀνεγινώσκοντο (13). Πρὸς θεραπείαν τοῦ καιρίου τούτου ἐλαττώματος, ἡ τοῦ χάρτου κατασκευὴ μεγάλως ὑπέστη βελτιώσεις.

Τὸ τοῦ χάρτου κόλλημα ἦν καὶ ἔστι μία τῶν κυριωτέρων τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἐργασιῶν· διότι πλεῖστον τῶν παπύρων στερεότητά, ἧς φύσει τὸ χαλκρώτατον πλέγμα τοῦ κλάμου τούτου στερεῖται, καὶ καθίστη ἀδιάβροχον ὑπὸ τῆς γρῆφης (14) τὴν ἐνωσιν τῶν δύο τοῦ παπύρου φύλλων, ὧν ἡ προσεπίθεσις τὸ φύλλον ἀπετέλει τοῦ χάρτου.

Ἡ ἐπὶ φύλλου παπύρου (οὐ αἰ κάθητοι ἴνες εἰσὶν αἰ στερεώτεροι) ἐτέρου φύλλου ἐγκαρσίως τῶν πρώτων ἐπιθεσις, τοσαύτην προξενεῖ ἀπάτην, ὥστε τὰ ἐν Λούδρω χειρόγραφα, καὶ αὐτὰ τὰ ἀρχαιοτέρα, ἐξετάζον, νομίζει ὅτι διακρίνει στήμονα καὶ φράδιον, ὅμοια πρὸς τὰ τῶν λινῶν ὕψασμάτων, ἐφ' ὧν οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσης συγγαίως ὡς καὶ ἐπὶ παπύρου ἔγραπον. Τὸν τρόπον δὲ τούτον τῆς κατασκευῆς ὁ Πορφύριος ἄριστα ἐν συντόμῳ ἐξέφρασεν εἰπὼν α ἐξυρασμένῳ πάπυρον εἰς βίβλους (15) ». Τὸ ἀμυλον λοιπὸν εἰς κόλλησιν δι' ὀλίγου ὄξους μεταβάλλόμενον, συνεχόλλει τὰ τοῦ παπύρου δύο ταῦτα φύλλα, οὕτως ἐπιτεθειμένα ὥστε ὁμοιάζον ὕψασμα.

Ἀπὸ εἴκοσι μόνων ἐτῶν, ὁ ἀρχαῖος τρόπος τῆς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων κατασκευῆς, ἡ φυτικὴ κόλλησις, μεγάλως ὑποστάς βελτιώταις, ἐνεργεῖται καὶ αἰθίς ὡς ἐφευρέσεις τὴν δὲ χρῆσιν αὐτοῦ, γενικὴν γενομένην, ἀντικατέστησεν ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν ἡ δὴ

ζωϊκῆς κόλλης συγκόλλησις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐν Εὐρώπῃ κατασκευῆς τοῦ ἐκ βράχων χάρτου χρονολογούμενη (16).

Ὁ πολιτισμὸς ἐκτεινόμενος μετὰ τῶν κατακτήσεων τῆς Ῥώμης, σοφῆς γενομένης, μεγάλως ἐν Αἰγύπτῳ τὴν καλλιέργειαν τοῦ παπύρου ἤνευσε, καὶ ἡ εἰς χάρτην μεταποίησις αὐτοῦ ἦν ἐν τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς ἐμπορίας· ἀλλὰ πλὴν τούτου τὸ φυτὸν πολὺ καὶ ἄλλως τὴν χώραν ὠφέλει. Αἱ ρίζαι αὐτοῦ ἐχρησίμευσον, κατὰ τὸν Πλίνιον, τοῖς κατοικοῖς, εἶτε πρὸς πῦρ, εἶτε πρὸς κατασκευὴν ἐργαλείων οἰκιακῶν· ἐκ δὲ τοῦ κορμοῦ αὐτοῦ κατασκευάζον μονόζυγα, καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ φλοιοῦ ἰστίαι, στεγάσματα, καὶ δὴ καὶ ἐνδύματα, καὶ καλύμματα καὶ σχοινία (*)· ἀλλὰ καὶ ἐμασσώντο τὸν πάπυρον εἰς ὠμὸν εἰς ἔβρασμόν καταπίνοντες τὸν χυμὸν. Ὁ Θεόφραστος μάλιστα λέγει ὅτι καὶ ἔπρωγον αὐτὸν ὠμὸν, ἐβρασμένον, ἢ ἐψήμενον (17), ὅπερ καὶ ὁ Διοσκουρίδης βεβαιοῖ. Ἡ δὲ χρῆσις αὐτοῦ ἀντί τρωφῆς ἰκανῶς γενικὴ φαίνεται γενομένη, τῶν Αἰγυπτίων παυροφάγων ἐπικληθέντων (18).

Ἀλλὰ πῶς ὁ τοσαῦτα τῇ Αἰγύπτῳ ὠφελήματα παρέχων κάλλος οὗτος, παντάπασιν ἐξέλιπε τοῦ ἐδάφους αὐτῆς; τουλάχιστον οὐδένα ἠδυνήθηεν ἡ ἀνεύρω κορμὸν ἐν τῇ Δέλτῃ τῆς Αἰγύπτου, οὐδ' ἐν τῇ Βραχίονι τῆς Βολιτινῆς (Rosette), οὐδ' ἐν τῇ τῆς Ταμιέτιος (Damiette). Μόνον δ' ἐν τῇ ἐν Σικελίᾳ Κυανῇ πηγῇ εἶδον τινὰς ρίζας τοῦ ὠραίου τούτου φυτοῦ.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐκτάσεως τῆς τοῦ παπύρου καλλιέργειας καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ χάρτου ἐν Αἰγύπτῳ, μίαν μόνον, ὀλίγον, νομίζω, γνωστὴν μαρτυρίαν ἀναφέρω· ὁ ἱστορικὸς Βοπίσκος λέγει ὅτι ὁ τύραννος Φίρμος (ὁ πλούσιος οὗτος τῆς Σελευκειᾶς ἔμπορος, οὗ τὸ μέγαρον ἐξ ὕλου εἶχε θυρίδας) ἐκαυχᾶτο, ἐν τῇ κατ' Αὐρηλιανὸν ἐπαναστάσει αὐτοῦ τῷ 274 μ. Χ., ὅτι τοσοῦτον εἶχε χάρτην ὥστε ἠδύνατο νὰ θρέψῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐν ταῖς ἰδίαις ἀποθήκαις παπύρου καὶ τῆς κόλλης (19)!

(16) Αἱ ἀπαρτίτουσαι τὸν χάρτην ἴνες εἰσὶν ἐν γένει ἤττον στερεαὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ ἐν Γαλίᾳ, ἐνθα τὰ βράκη κρεῖττονός εἰσι ποιότητος· διὰ τούτου δ' ὁ ἀρχαῖος τρόπος τῆς διὰ ζωϊκῆς κόλλης ἢ κήγματος (gelatine) συγκόλλησεως διατηρεῖται ἐν Ἀγγλίᾳ, προκρίθει δὲ διὰ κόλλης φυτικῆς. Ἀληθές ἐστίν ὅτι ἡ φυτικὴ συγκόλλησις ἐπιτυγχάνει ἐν γένει ἤττον ἢ ἐν Γαλίᾳ, πιθανῶς ἐκ τῆς ἰδιότητος τῶν ἐπὶ γραμμικῶν ἐδάφους ῥεόντων ὑδάτων, φαινομένου χημικῶς ἐξηγητοῦ καὶ ἐν πᾶσι ἐπίσης τῆς Γαλλίας χώρας συμβαίνοντος. Κατὰ δὲ τὸν Πλίνιον τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου, μάλιστα ὅτε οὗτος πλήρης ἦν ὑδάτος, ἦν λίαν κατάλληλον πρὸς τὴν συγκόλλησιν.

(*) Σ. ΠΑΝΔ. Τοῦτο λέγει καὶ ὁ Θεόφραστος τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ Πλίνιου. α Αὐτὸς γὰρ ὁ πάπυρος πρὸς πλεῖστα χρήσιμος· καὶ γὰρ πλοῖα ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς βίβλου ἰστίαι τε πλέκουσι, καὶ καλύματα καὶ ἰσθιτιάς τινὰς καὶ στρωμνὰς καὶ σχοινία τε καὶ ἔτερα πλείω. Βιβλ. Δ'. Κεφ. ι'.

(17) Ἰστωρίων φησὶν ὁ Βιβλ. Δ'. Κεφ. 8.

(18) Παυροφάγοι οἱ Αἰγύπτιοι. Σχολ. εἰς τὰς Αἰσχύλου Ἰκ ἐπιπέδου, στίχ. 768.

(19) Βοπίσκου, βίος Φίρμου § γ', «De ejus (Firmi) di-

(11) Διογ. Λαερτ. βιβλ. δ'. 5. βίος Σπείρου.

(12) Ἰδὸν τὸ χωρίον τοῦ Ὀλυμπιοδωροῦ διασωθῆν ὑπὸ τοῦ Φωτίου (Cod. Π'. σελ. 61. ἐκδ. Bekk.) «Ὅτι κηλίμας ἐν ταῖς Ἀθήναις ἀνακύψαντος περὶ τῶν κεκολλημένων βιβλίων μαθεῖν, τοῖς ἐπιζητοῦσι τὸ μέτρον τοῦ κολλίου Φιλτάτιος ὁ τοῦ ἱστορικοῦ ἐταίρος, εὐφρῶς περὶ γραμματικῆν ἔχων, τοῦτο ἐπέδειξε, καὶ εὐδοκίμως τυγχάνει παρὰ τὸν πολιτῶν εὐκόλως. Ὁ Ὀλυμπιοδωρος, φίλος ὦν τοῦ Φιλτάτιου, ἔζη τὸν τέταρτον αἰῶνα μ. Χ.

(13) Πλιν. βιβλ. ἡ. 15, 2.

(14) «Ἐκ παπύρου καὶ κόλλης χάρτης κατασκευασθεὶς» λέγει ὁ ἄγ. Νείλος ἐν τῇ πρὸς Φίλιππον τὸν Σχολαστικὸν ποιητικῇ αὐτοῦ. Ἀριθ. 264 ἐκδ. Rossin. Παρίσιος 1657. Ὁ δὲ Πλίνιος λεπτομερῶς ἐκθέτει τὰς ἐν Ῥώμῃ περὶ τελειοποιήσεως τοῦ ἐξ Αἰγύπτου χάρτου φροντίδας.

(15) Πορφύριος παρ' Εὐσεβ. Ρωμ. Εἰσαγ. σελ. 98. α.

Τὸ δ' ἀξιόλογον τοῦτο τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ χάρτου κατασκευῆς, καὶ ἐξ ἄλλων βεβαιούται μαρτυρίων. α Ἐν τῇ πλουσίᾳ καὶ εὐδαίμονι πόλει τῆς Ἀλεξανδρείας, λέγει ἐπιστολῇ τοῦ Ἀδριανοῦ παρὰ τοῦ Βοπίσκου μνημονευομένη (20), οὐδεὶς ὁ ἀργός· οἱ μὲν κατασκευάζουσιν ὕλον, οἱ δὲ χάρτην. β Ἀλκχού δ' ὁ ἀπὸς ἱστορικός (21) προσέτιθη, ὅτι α ὁ Αὐρηλιανὸς διηνεκῆ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐν χάρτῃ καὶ ὕλῳ ἐπέθηκε φόρον. γ

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς τῆς ὕλου καὶ τοῦ χάρτου, πραγμάτων τοσοῦτον ἀξίον λόγου καὶ πολυτίμων, ὧν ἡ ἐμπορία ἐπλούτιζε τὴν Αἰγύπτου, καλὸν κρίνω νὰ ὑπομνήσω ὅτι τὸ χρησίμον καὶ ἀξιόλογον αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν τῶν βικησιλέων ἡμῶν ἐφείλκυσαν προσοχὴν, ὥστε ἔδοξεν αὐτοῖς ἵνα τὰ τοῦ ὕλοποιοῦ καὶ χαρτοποιοῦ ἐξευγενίσωσιν ἐπαγγέλματα, καὶ ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μόνοις τοῖς τῶν ὕλοποιῶν καὶ χαρτοποιῶν ἐργάταις ἐπατρέπετο τὸ ξιφηφορεῖν καὶ ἐπικαλεῖσθαι εὐγενεῖς χαρτοποιοὶ καὶ ὕλοποιοὶ (22).

Ἡ πολὺ τὸ διάφορον ἔχουσα αὕτη τοῦ χάρτου κατασκευῆς, ἧς τὰ προϊόντα στενωδὸς πρὸς τὰ πνευματικὰ ἔργα, πρὸς τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἰδεῶν καὶ πρὸς τὴν κυβερνητικὴν ὑπηρεσίαν συνδέονται, αἶεν ἐν Γαλίᾳ ἰδίως προτιμήθη. Βί δὲ ποτε δειλὰ παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς ἐπιβολὴν φόρου ἐπὶ προϊόντος μεθ' οὗ τοσαῦται ἐξοχὴ ὑπηρεσίαι καὶ τοσαῦται βιοτεχνίαι συνδέονται, εὐθὺς καταλείφθησαν ἐνώπιον τῆς ἐκφράσεως τῆς κοινῆς γνώμης, τὸν φόρον τούτον, ὡς καὶ πᾶν αἶεν τὸ τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τῶν ἰδεῶν κωλύον ἀποστρεφόμενης.

α Ἄνευ τοῦ χάρτου, ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τοῦ παρελθόντος μνήμη ἀπώλλυντο, ἢ εἶπεν ὁ Πλίνιος: *Quum chartae maxime usu humanitas vit conset, memoria* (23).

vitiis multa dicuntur, nam et vitreis quadratis bitumine allisque medicamentis insertis domum indaxisse perhibetur; et tantum habuisse de chartis, ut publice saepe diceret, exercitum se alere posse papyro et glutino.

Οἱ σχολιασταὶ περὶ τῆς ἐνοίας τῶν λέξεων *alere exercitum* αἰ ἐχρήσατο Βοπίσκος, διαφωνοῦσι. Ἄλλοι ἀρῖ γητρ ἐφείν τὸν στρατὸν ἐκ παπύρου καὶ κόλλης, ἢ ἐκ τῶν προϊόντων τῆς τούτων πωλήσεως δία τὴν εἰν αὐτόν; Νομίζω ὅμως ὅτι, κατὰ τὸ ἔθος τῶν Αἰγυπτίων τοῦ τρέφεσθαι διὰ παπύρου, ὁ Φίρμος ἐνόησεν ὅτι ἐν περιπτώσει πολιορκίας οἱ στρατιῶται αὐτοῦ δὲν ἔθελον πεινάσαι, ἔχοντες πρὸς τροφήν πάπυρον καὶ κόλληαν (κατασκευασμένην ἐξ ἀμύλου) ἄπυρ ἐν ταῖς ἀποθήκαις εἶχεν.

(20) Βίος τοῦ τυράννου Σατουρνίνου § η'.

(21) Βίος Αὐρηλιανοῦ § μδ'.

(22) Ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν εἰδομα προχρησιμοποιεῖται εἰς ἀξίωμα βιοτίμου (papier) τὸν K. Canson, τὸν ἐντιμον τοῦτον ἔργαστασιάρχην, τοσοῦτη γνησιότητι ὡς εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου καὶ μάλιστα εἰς τὴν συγκόλλησιν αὐτοῦ ἐπιτελεῖται βελτιώσων. Ἡ τοῦ χάρτου δὲ κατασκευὴ τῷ γνωστοτάτῳ Montgolfier τὴν τῶν ἀεροστατῶν ἰδεῶν ἐνεποίησεν.

(23) Βιβλ. γ'. 21, α. Ἡ φράσις *humanitas vitae*, τὸ πρῶτον, ὡς νομίζω, παρὰ Πλίνιον ἀπεντυμένη, καλῶς μοι δοκεῖ μεταφρασθῆναι ἢ διὰ τῆς λέξεως *πολιτισμὸς* (civilisation), ἢ

Ἐπὶ δὲ Τιβερίου, ὁ χάρτης τοσοῦτον τοῖς ἀνάγκαις τοῦ βίου χρήσιμος ἦν, ὥστ', ἐλλείψεως ἐπελθούσης, αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις διαταράχθησαν καὶ ἐπιτροπὴ ἐκ συγκλητικῶν πρὸς διανομὴν αὐτοῦ διορίσθη (24). Καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ δ' ἡμῶν ἐπαναστάσει οἱ χαρτόμυλοι εἰς πλήρωσιν ἐπιχειρουσῶν ἀναγκῶν καὶ κατασκευῆν χαρτονομισμάτων ἐνησχολήθησαν. Ἐν τῷ ἐργαστασίῳ μάλιστα τοῦ Montargis, μεγάλως τότε ἀναπτυχθέντι, ἐδέησε στρατιωτῶν πρὸς κατεύνασιν τοῦ δυσχεροῦς τῶν χαρτοποιῶν πνεύματος.

Ἄλλ', ὡς συνήθως ἐν ταῖς τέχναις συμβαίνει, ὅτε μάλιστα ἡ ἀκατέργαστος ὕλη διὰ μικρῆς δαπάνης καὶ ἐν ἀφθονίᾳ ἀποκτάται, ἡ ἐκτασις τῆς ἐμπορίας τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῆς Ῥώμης καὶ ἡ μεγάλη τοῦ χάρτου κατανάλωσις, αὐξάνουσαι τὴν κατασκευὴν, ἠλάττωσαν τὴν τιμὴν αὐτοῦ. Τοῦτου δ' ἡ ἀπόδειξις, τὸ ἐπ' ἐμοί, φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιγραφμάτων τοῦ Μαρτιαλίου, ἐνθα ἐκ τῆς ὠρισμένης τιμῆς τῶν διαφόρων μερῶν ἐξ ὧν τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἀπαρτίζεται, ὑποθέτομεν ὡς ἔγγιστα τὴν τότε ἐν Ῥώμῃ τοῦ χάρτου τιμὴν. Τοσοῦτον δ' ἐστὶν αὕτη μετρία, ὥστε ἀδύνατον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα ἐπὶ περγαμηνῷ ἐγράφθησαν χάρτου. Ἄλλως τε ἐπὶ παπύρου ἔγραπον οἱ Γράκχοι, ὁ Κικέρων, ὁ Αὐγουστος καὶ ὁ Βιργίλιος (25), καὶ πιθανώτατα ἐπὶ τοῦ κορηλίου καλουμένου χάρτου, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ φίλου τοῦ Βιργιλίου καὶ τῶν γραμμάτων προστάτου Κορηλίου Γάλλου, ὅστις κυβερνῶν τὴν Αἰγύπτου, ἐπὶ τοσοῦτον τὴν κατασκευὴν εἶδους τινὸς χάρτου ἐτελειοποίησεν, ὥστε πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐπεκαλέσθη *κορηλίος* (26).

Λέγει δὲ καὶ ὁ Μαρτιάλιος ὅτι Λούπερκὸς τις, μὴ θέλων ν' ἀγοράσῃ τὸ ἀρτίως ἐκδοθῆν πρῶτον τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτοῦ βιβλίον, ἐζήτησε τοῦτο δανεικῶς, ἐκεῖνος δὲ, ὡς ἔθος ἐν παρομοίαις περιπτώσεσι, παρέπεμψεν αὐτὸν τῷ βιβλιοπώλῃ εἰπὼν.

α Μαθητὴς τοσοῦτον κόπον τῷ δούλῳ σου παρέχεις, ἵνα ἐλθῶν πρὸς με τὸ μικρὸν τοῦτο βιβλίον ζητήσῃ; αἱ οἰκίαι ἡμῶν ἀπέχουσι πολὺ ἀλλήλων, καὶ κατοικῶ ἐν τῇ τρίτῃ ὀροφῇ οἰκίας ὑποφόρου. Διὰ τί λοιπὸν τοσοῦτον μακρὰν τὸ πλῆσιόν σου ὑπάρχον ζητεῖς; κατοικεῖς τὸ Ἀργίλητον, καὶ πλησιέστατά σοι, ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος (27) ἀγορᾷ, ὑπάρ-

τις καὶ αὕτη ἐστὶ νέα, καὶ δὲν ἀπαντᾶται ἐν ταῖς ἀρχαῖαις τῆς Ἀκαδημίας λέξεσι, εἰμὴ μόνον ἐν τῇ κατὰ τὸ γ'. ἔτος, ἀνευ τῆς ἐπιχωρίσεως τῆς Ἀκαδημίας, διὰ ψευδίστου γενομένη ἐκδόσει.

(24) Factumque jam Tiberio principe inopia chartae ut e senatu darentur arbitri dispensanda: alias in tumultu vita erat. (Πλιν. Hist. nat., γ'. 27.)

(25) Πλιν. γ'. 26.

(26) Ἰσίδωρος ἐκ Σιβαλλίνης, Origines, βιβλ. ε', κεφ. ι. § 5. Ἐκδ. Otto, σὺλλ. Lindemann.

(27) Ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπίσης τοῦ Καίσαρος κατοικοῦν πολλοὶ βιβλιοπῶλαι, ἐν οἷς καὶ οἱ Σωσῆαι, οἱ ἐκδοτῆ αὐτοῦ Ὀρατίου, πρῶτοντες καὶ ἐμπορίαν ἐξαγωγῆς, τῶν παρηκμακότων μάλιστα βιβλίων καὶ καλῶν ταῖς ἀποικίαις (bons pour les colonies), ὡς εἶπομεν ἂν νῦν.—Hic et mare transit—aut fugies Uticam, et vincetus mitteris Herdam.

χει έργαστήριον, ἐπὶ τοῦ προσθίου δ' αὐτοῦ μέρους, ὑπὸ τίτλων βιβλίων κεκαλυμμένου, δυνατόν ἵνα τις, ἐν βίβλας βλέμμα, τὸ ὄνομα πάντων τῶν ποιητῶν ἀναγνώσῃ. Ζήτητόν με λοιπὸν παρὰ τοῦ βιβλιοπώλου Ἀτρείδου, καὶ οὕτως ἐξάχων ἐκ τῆς πρώτης ἢ δευτέρας θυρίδος Μαρτιάλιον, καλῶς διὰ κισσῆρας ἐστιλθωμένον καὶ πορφύρα κεχρωματισμένον, δώσει σοι ἀντὶ 5 δηναρίων (ὀλιγώτερον τι 5 φράγκων). Θέλεις ἴσως εἶπει ὅτι — οὐκ εἶμι ἄξιος τοσοῦτου. — Ἡ ἀληθεία, ἔχεις δίκαιον, Δούπερκε. » (Α'. ἐπίγρ. 118.)

Ἐξ ἐτέρου δὲ τοῦ Μαρτιάλιου ἐπιγράμματος μὴν θάνομεν τὴν τιμὴν ἐνός τῶν λοιπῶν αὐτοῦ βιβλίων, καὶ ὅτι ἡ ἔκπεσις τῆς τιμῆς τοῦ βιβλίου ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ ἡμῖς, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον ἐν τῇ μουσικῇ. Διότι λαλῶν περὶ τοῦ τρισκαίδεκάτου βιβλίου τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτοῦ, φ' ἐπέγραψε Ἐρένια, λέγει:

« Τὸ σμικρότατον τοῦτο βιβλίον, ὅπερ συλλογὴν δώρων περιέχει, τιμᾶται σοι τεσσάρων νομισμάτων, **nammi** (1 περίπου φρ.) Τέσσαρα νομίσματα! πολὺ, θέλεις εἶπει; — Καὶ ὄντως δύο ἤρουν, ὡς καὶ οὕτω τοῦ βιβλιοπώλου Τρύφωνος μεγάλως ὠφελομένου. »

Τὸ βιβλίον δὲ τοῦτο δὲν ἔχει πλείων ἰδ' σελίδων ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀλδων, καὶ ἀκριβομένου τοῦ ἡμῖς, ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ δὲν ἐτιμᾶτο πλέον τῶν 50 ἐκκοστῶν. Ἡ δὲ διὰ τὸ κοινὸν λοιπὸν ὠρισμένη τιμὴ τοῦ πρώτου τῶν ἐπιγραμμάτων βιβλίου, ὕπερ ἐτιμᾶτο διὰ τὸ κοινὸν πέντε περίπου φρ., καὶ τοὶ κατὰ τὸ πέμπτον λεπτότερον ὄν (ἔχει γ' σελίδας ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀλδων) ἦν δὲ καὶ διὰ κισσῆρας ἐστιλθωμένον καὶ πορφύρα κεχρωματισμένον, πολυτέλειαν οὕτως ἔχον ἢ ἐστερεῖτο τὸ τρισκαίδεκάτον βιβλίον τοῦ Μαρτιάλιου ἐν τῷ εἰρημένῳ ἀντιτύπῳ.

Περίεργον χωρίον τοῦ Ἰσιδώρου (28) διδάσκει ἡμῖν ὅτι παρὰ τοῖς ἔθνεσιν αἱ τῶν βιβλίων διαστάσεις ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν συγγραμμάτων ἐξηρτηντο ὅθεν αἱ μὲν ἐπιστολαὶ καὶ τὰ ποιήματα ἐν μικρῷ ἐγράφοντο στήματι, αἱ δ' ἱστορίαι ἐν μεγάλῳ. Ἡ συλλογὴ λοιπὸν τῶν ποιημάτων τοῦ Μαρτιάλιου ἐγγράφητο ἄρα ἐν μικρῷ στήματι ὀλίγον χάρτην ἀπαιτοῦντι, ὅπερ ἐξηγεῖ πῶς τοσοῦτον μικρῶς ἐπωλεῖτο τιμῆς.

Γινώσκουσι περίπου τὴν ἀξίαν τῆς κατασκευῆς τῶν βιβλίων καὶ τὰς διαστάσεις αὐτῶν, ὑπολείπεται ἡμῖν ἡ εἰδήσις τῆς καταβαλλομένης τοῖς γραφεῦσι κατὰ σελίδας ἢ καθ' ἕκαστον στίχων τιμῆς, πρὸς κριτικὸν τῆς τοῦ χάρτου ἀξίας ὑπολογισμῶν.

Ἐὰν τῷ ὑπὸ τοῦ Μαρτιάλιου λεγομένῳ δὲν ἐνέ-

χῆται ποιητικὴ ὑπερβολή, οἱ ἀντιγραφεῖς ἐν Ῥώμῃ τοσοῦτον ταχέως ἐγράφον, ὥστ' ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἠδύναντο ν' ἀντιγράψωσι τὸ δεύτερον αὐτοῦ βιβλίον ἐκ δύο καὶ εἰκοσι σελίδων ἐν τῇ τοῦ Ἀλδου ἐκδόσει: συγκείμενον, καὶ πλείους τῶν πεντακοσίων στίχων περιέχον. Ὁ δὲ K. Gérard, ἐν τῷ ἀρίστῳ αὐτοῦ περὶ τῶν βιβλίων δοκιμῳ, ὑπολογίζει ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὕτως:

« Λεθόσθω ὅτι ὁ ποιητὴς λέγει ὑπερβολῆν, καὶ ὑποθετίωσαν τέσσαρες ἀντὶ μιᾶς ὥρας πρὸς ἀντιγραφὴν τῶν τεσσαράκοντα καὶ πεντακοσίων στίχων ἐξ ὧν τὸ δεύτερον τοῦτο βιβλίον σύγκαιται ὑποθέσωμεν ἐπὶ πλέον ὅτι ἐν τῷ ἐργαστασίῳ τοῦ βιβλιοπώλου πέντε ἀντιγραφεῖς ἐνός ὑπαγορεύοντος ἐγράφον τὸ β' τοῦ Μαρτιάλιου βιβλίον, καὶ ὅτι ὁκτὼ καθ' ἡμέραν εἰργάζοντο ὥρας ἔγραψαν ἄρα δέκα καθ' ἡμέραν καὶ τριακόσια κατὰ μῆνα ἀντίτυπα (29) » (σελ. 201.)

Ἴσως κατορθώσῃτε ν' ἀνακαλύψετε νέον μυστήριον ἐπὶ μᾶλλον ἄξιον λόγου τὸ περὶ τῆς παρ' ἀρχαίους τῶν βιβλίων τιμῆς ζήτημα διαφωτίσον καὶ ὡς πρὸς τοῦτο πέποιθα τῇ τε σοφίᾳ καὶ τῇ ἀγγινοσίᾳ ὑμῶν.

Ἄλλ' ἐν τοῖς πρὸς σύγκρισιν πρὸς τὰς νῦν τιμὰς ὑπολογισμοῖς, ἰστέον ὅτι τὰ συγγράμματα ὑπ' οὐδενὸς δικαίωματος φιλολογικῆς ιδιοκτησίας ἐπιθεβαρημένα ἦσαν διότι τὸ τοσοῦτον νόμιμον τοῦτο δικαίωμα, τὸ προστατευθὲν ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ ἰσχυρᾶς καὶ σταθερᾶς θελήσεως, εἰσαγαγούσης αὐτὸ ἐν τῷ δικαίῳ τῶν ἐθνῶν, νέα ὄλως ἐστὶν ἐρεῦρεσις. Οὐδὲν δὲ περὶ τοῦ δικαίωματος τούτου οὐτ' ἐν τῇ ἑλληνικῇ οὐτ' ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ ἀπαντᾶται, οὐδ' ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν ἀρχαίων συγγραφεῶν συγγράμμασιν. αἱ στίχοι, λέγει ὁ Τάκιτος, οὐτε πρὸς τιμὰς οὐτε πρὸς πλοῦτον ἀγούσιν· ὁ δὲ μόνον κτηλὸν παρέχουσιν ἐφήμερος ἐστὶν εὐχρησθησις, καὶ μάλιστα καὶ ἄγονοι ἔπαινοι (30). »

Τοῖς ἡγεμόσι λοιπὸν καὶ δυνατοῖς τὸ τοῦς ποιητὰς ἀνταμιβεῖν ἀπέκαιτο καὶ ἐστ' ὅτε μὲν γενναίως τὸ χρέος τοῦτο ἀπέτισαν, συχνότερον ὁμῶς τὴν ἀξίαν αὐτῶν παρεγνώρισαν. Λυπεῖται δὲ τις βλέπων τὸν Μαρτιάλιον, ἀναγκαζόμενον πρὸς ἀπόκτησιν χιτῶνος, εἶτα δὲ μανθῶου, νὰ παρακαλέσῃ αὐτοὺς ταπεινῶς ὡς καὶ ὁ μέγας Κορνήλιος, ὅτε ἀπέβυθε τῷ οικονομολόγῳ Montoron ἰκεσίαν ἐν τῇ ἀφιέρωσει τοῦ Κίββα.

Ἐνίοτε ἄρα οἱ ποιηταί, ἐπὶ τῇ οἰκτρᾷ αὐτῶν τύχῃ ἀγκυακτοῦντες, ἐντε τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις παράπονα σφοδρὰ καὶ γενναῖα ἐποίησαν, οἷα τὰ τοῦ Θεοκρίτου ἐν τῷ ὠρσίῳ αὐτοῦ εἰδυλλίῳ Χάριτες, ἐνθα ὁ μέγας οὕτως ποιητῆς, ἀθίνατον τῷ Ἱέρωνι δόξαν ὑπισχνούμενος, τῇ

(29) Τα ἐννεακαίδεκα πρὸς τοῖς ἑκτὸν ἐπιγράμματα τοῦ Μαρτιάλιου, σχηματίζοντα τὸ πρῶτον αὐτοῦ βιβλίον, περιέχουσιν 830 στίχους, κατέχοντες 52 σελίδας ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀλδου (εἰς 12.), τὸ δὲ 17' βιβλίον περιέχει 274 στίχους, 12 σελίδας ἐν τῇ αὐτῇ ἐκδόσει ἀποτελοῦντας.

(30) Τάκιτος, Dialogue de Oratoribus, κεφ. 6'.

(28) Origines, βιβλ. σ'. κεφ. 16'. σελ. 197, ἐκδ. Otto, συλλ. Lindemann. « Quae dam genera librorum a pud gentiles certis modulis conficiebantur: breviora forma CARMINA atque EPISTOLAE; at vero HISTORIAE majore modulo scribebantur. »

μεσιτεία αὐτῶν καὶ τῶν Μουσῶν εὐνοῦν παρ' αὐτοῦ ἐπικαλεῖται βοήθειαν.

Ὁ μῦθος δὲ τοῦ Σιμωνίδου, παρὰ τῶν θεῶν σθέντος, παρέχει ἡμῖν τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὸ ἄγονον τοῦ συγγραφικοῦ ἐπαγγέλματος μέχρι τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀνάγεται, καὶ ὅτι τοῖς θεοῖς ὑπελείπετο ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν ὁπῶν τῶν Μουσῶν.

Ἴσως ὁμῶς συγγραφεῖς ἐνδοξοί, οἷοι ὁ Ὀράτιος καὶ ὁ Βιργίλιος, ἀνταμοιβὴν τινα παρὰ τῶν βιβλιοπωλῶν ἔλαβον διὰ τὰ ποιήματα αὐτῶν, ἅτινα ταχέως καὶ ἀρθῶνως ἐπωλοῦντο, καὶ μετ' οὐ πολλῶν τοῖς κλασσικοῖς κατετάχθησαν βιβλίοις, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ ἐξῆς τοῦ Ἰουδενάλη στίχοι, ἐνθα παρίστησαν αὐτὰ παλιωθέντα ὑπὸ τὰς χεῖρας τῶν σπουδαστῶν καὶ ὄλως ἀμυρωθέντα ὑπὸ τοῦ καπνοῦ τῶν λύχνων αὐτῶν.

... Quam totus decolor esset Flaccus, et haereret nigro fuligo Maroni.

Ἄλλὰ καὶ τοὶ οὐδεὶς νόμος ὑπάρχει κωλύων τὴν ἐλευθέρην τῶν συγγραμμάτων δημοσίευσιν παρὰ τῶν γραφεῶν καὶ τῶν βιβλιοπωλῶν, οἱ ἐκδόττι ὁμῶς μεγάλως τὸ πλεονέκτημα τῆς πρώτης δημοσίευσως ἐπέζητουν, καὶ ἴσως ἡ προτίμησις αὕτη διὰ χρηματικῆς ἀμοιβῆς ἐκτάτο. Πιθανόν δ' ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Σωσίαι, οἱ μεγάλοι οὗτοι βιβλιοπῶλαι οἱ καὶ τὴν ἐμπορίαν τῆς ἐξαγωγῆς μετερχόμενοι, ἔτυχον παρὰ τοῦ Ὀρατίου τῆς πρὸς ἐκδοσιν τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων προτιμήσεως· περὶ μόνων αὐτῶν τοῦλάχιστον ὁμιλεῖ οὕτως ἐν θυσι τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ.

Ἐπικλοῦμαι ἄρα, Κύριε καὶ φίλε, τὴν ἡμετέραν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, περὶ ὃ γινώσκω ὅτι ἀσχολεῖσθε.

Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ περὶ χάρτου. Πρῶτος τῆς γενικῆς καὶ αἰεὶ ἀύχηνούσης αὐτοῦ χρήσεως ἀπόδειξις ἐστιν ἡ τῶν παντοίων ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τῇ μητροπόλει τοῦ Ἀγ. Πέτρου καὶ τοῦ Ἀγ. Παύλου δοθέντων δώρων μακρὰ ἀπαριθμησις, ἐν ἧ' χάρτου μὲν ἐκ παπύρου ἀξία λόγου ποσότης σεσημαίνεται, οὐδαμοῦ δὲ μνηστία γίνεται παρομοίων δώρων ἐκ περγαμηνῆς. Κατὰ δεσμίδας (mains) καὶ, ἐὰν δὲν ἀπκτώμαι, κατὰ δέσμας (rames) ἐκάστη τῶν προσφορῶν τούτων καταλέγεται ἐν τῷ καταλόγῳ Ἀναστασίου τοῦ Βιβλιοθηκάρχου, περιέργῳ διὰ τὴν ἀριθμὸν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν δώρων (31). Μανθάνομεν δὲ καὶ τοῦτο ὅτι ἡ δεσμία (scapus) τοῦ χάρτου ἦτις ἐπὶ Πλινίου συνέκειτο ἐκ φύλλων εἰκοσίν, πῶ 326 μ. X. οὐ πλείων τῶν δέκα περιείχετο, ὡς τοῦτο ἡ πεντάκις ἐν τῇ ἀπογραφῇ ταύτῃ ἐπαναλαμβάνομένη λέξις cartadecadas δηλοῖ (32).

(31) Τὰ ἐκδοθέντα δὲ δῶρα ἐξ ἀμιάτου.
(32) Vita pontificum, σελ. 11-12, μέρος δεύτερον, ἐκδοσις Fabroti. Παρίσι, βιβλ. τυπογρ. 1649.
Ἰδὲ ἢ ἐν ἀπογραφῇ τῆς ἀπογραφῆς ταύτης μέρεσι, τῶν δ' ἐπιπέδων καὶ τῶν δ' ἐπιπέδων τοῦ χάρτου ἀπαριθμοῖς.
Ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἁγ. Πέτρου κ'. Cartadecadas 159.—6'. Cartadecadas 300.—γ'. Cartadecadas 400.—δ'. Papii r a c a n a s mundas 1000.—Cartadecadas 200.

Ἄγων δ' ἐκ πόσων φύλλων ἢ δεσμῆς ἢ καλουμένη ravana συνίστατο ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει ὁμῶς ταύτῃ φαίνεται ὅτι αἱ ravana συνέκειντο ἐκ 500 ἢ 1000 φύλλων καὶ αἱ δέσμαι δ' ἡμῶν ἐκ 500 συνίστανται φύλλων, πλὴν τῶν κατασκευαζομένων ἐν Ἀρουργίᾳ (Auvergne) αἵτινες, διὰ τὸ λεπτόν καὶ κοῦρον τοῦ χάρτου, ἐκ χιλίων σύγκεινται φύλλων (33).

Ἡ ἐν Αἰγύπτῳ κατασκευὴ καὶ ἡ ἐκείθεν ἐξαγωγὴ τοῦ ἐκ παπύρου χάρτου διήρκεσε μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰσαγωγῆς τοῦ βραμβακίου, κατασκευαζομένου τὸ πρῶτον ἐν Δαμασκῷ, ὡς καὶ τοῦτομα δηλοῖ, charta Damascena, bambacina ἢ bombycina καὶ cuttaea. Τότε δ' ἤρξατο ἄγων μεταξὺ τοῦ ἐκ βράμβακος καὶ τοῦ ἐκ παπύρου χάρτου, παυσάμενος τὴν 16'. ἑκατονταετηρίδα (34) ὅτε ἀνεκαλύφθη ὁ τρόπος τῆς ἐκ φυράματος καννάθως καὶ λίνου κατασκευῆς χάρτου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ τιμὴ τοῦ τοσοῦτον κρείττους τῶν προηγουμένων νεωτέρου τούτου χάρτου ἦν, ὡς εἰκός, μεγάλη· διότι βλέπομεν τὰ πρῶτα βιβλία (ἀπὸ τοῦ 1457 μέχρι τοῦ 1470) ἐπὶ περγαμηνῆς συχνότερον ἢ ἐπὶ χάρτου τετυπωμένα. Ἄλλ' ἐν ὀλίγῳ ὁ χάρτης, διὰ τε τὸ ἀφθονον αὐτοῦ καὶ τὸ εὐωνον, ἐνίκησε τὴν περγαμηνὴν ἥτις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον παρήμασεν.

Ὅσον μεγάλη καὶ ἀν' ὑπὲρξεν ἡ κατασκευὴ τοῦ χάρτου εἴτε τοῦ ἐκ παπύρου, εἴτε τοῦ ἐκ βράμβακος, ἦν σχεδὸν μηδαμινὴ παρὰ κληρομένη πρὸς τὴν μεγίστην τούτου ἐν τῇ 16'. ἑκατονταετηρίδι ἐκ βρακίων γενομένην κατασκευὴν διὰ χεῖρας ἐργατῶν, ἦν ἐπίσης ὑπερέβη ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτε ἀντικατέστησαν τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων θαυμαστοὶ καὶ ἀκάματοι μηχαναὶ χάρτην ἀορίστου κατασκευάζουσαι μήκους, καὶ τοσοῦτον ταχέως, ὥστε διὰ μόνον τῶν ἐν τοῖς ἐν Sorel καὶ Mesnil χαρτοποιεῖσι, ἠδυνάμεθα εὐκόλως, ἐν βραχυτέρῳ ἐνός ἔτους

ladecadas 300.—γ'. Cartadecadas 400.—δ'. Papii r a c a n a s mundas 1000.—Cartadecadas 200.

Ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἁγ. Παύλου Papii mundi r a c a n a s 500 Κατὰ λάθος δ' ὁ Fabroti, ἐπόμενος τῷ Muratori, ἐγράφεν ἐν ταύτῃ r u c a n a s διότι πάντα τὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀναστασίου, ἄπερ ἐμελέτησα ἐν τῇ βιβλιοθηκῇ, ἔχουσι r a c a n a s. Τὰ χειρόγραφα δὲ ταῦτα εἰσὶν ἀρχαιοτάτα, καὶ πέτε ἐξ αὐτῶν περιέχουσι τὸν βίον τοῦ πάπα ἁγίου Σιλβέστρου, πρὸς τὸν Ἱ Κωνσταντίνος τὰ δῶρα ταῦτα ἐδωρήσατο.

(33) Ὁ Δουκίγιος, ἐν τῷ Glossarium mediæ et infimæ latinitatis, ἔχων τὴν λέξιν ravana διὰ τῆς φ ἄ κ κ καὶ τὴν λέξιν cartadecadas διὰ δεσμῆδος δώδεκα φύλλων χάρτου, ἀναφέρει ἀλλοῦ τὸ χωρίον Ἀναστασίου τοῦ βιβλιοθηκάρχου, ravana papii mundi 1000 καὶ τὸ ravana papii mundi 500, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐξηγήσεως· ὑποβέβη δ' ἴσως διὰ τῆς λέξεως ravana σ κ ὅ θ α λ α ἦ τ ε μ ἄ γ α κ α λ ο ὕ χ ἄ ρ τ ο κ, κατὰ δεσμίδας χιλίων ἢ πεντακοσίων φύλλων συνειλεγμένα.

Ἄπ' αὐτῆς τῆς εἰς Γαλλίαν εἰσαγωγῆς τοῦ χάρτου αἱ δέσμαι διερρήθησαν εἰς εἰκοσι δεσμίδας ὡς ἐκάστη πέντε καὶ εἰκοσι περιείχε φύλλα.

(34) Ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ζῶν Εὐστάθιος λέγει ἐν τοῖς εἰς Ὁ μ π ρ ο ν ὅ π ο μ ο ν ἡ μ α σ τ ο ν, ὅτι νεωστὶ ἐπαύσαντο τῆς ἐκ παπύρου χάρτην ἐν Αἰγύπτῳ κατασκευάζειν. Φ. στυλ. 391.

διαστήματι, να καλύψωμεν διὰ φύλλου χάρτου δύο μέτρων περίπου πλάτος έχοντος τὴν ἐπιράνειαν τῆς γῆς.

Καὶ μέχρι μὲν τοῦδε τὰ ἐκ καννάβου καὶ βάμβκου βλάκη ἐξήρουν ταῖς παρούσαις ἀνάγκαις τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ (35)· ἀλλ' ἐπειδὴ καθ' ἑκάστην ἢ κατανάλωσι; αὐξάνει, βέβαιον σχεδὸν ἔστιν ὅτι τῆς παιδείας ἐπὶ μᾶλλον ἐκταθείσης ἢ σπάνις τῶν βλακῶν ἔσται τοσούτη, ὥστε καὶ αὐθις χρεῖαν ἐξομεν τοῦ ξύλου, ἐφ' οὗ πρὸς πλείω οἰκονομίαν ἐργαζομῶ; καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἐπὶ Περικλέους, ὡς μαρτυρεῖ μὲν ἡ ἐπιγραφή ἦν μοι ἀνεκονιώσατε, βέβαιοι δὲ καὶ τὸ ἐν τοῖς χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου περιεργον τοῦτο χωρίον· «Ὁ δὲ ἀνελεύθερος τοιοῦτός τις οἷον νικήσας τραγωδοῖς, ταινίαν ἀναθεῖναι ξυλίην τῷ Διονύσῳ ἐπιγράψας αὐτοῦ τὸ ὄνομα» (36).

Ἀλλὰ μόνον μετὰ τελείαν τοῦ ξύλου ἀλλοίωσιν διὰ τῆς χημείας καὶ τῆς μηχανικῆς, ἀναφανήσονται αὐθις ὑπὸ τὸ σχῆμα στερεωτάτου φύλλου χάρτου, τὰ ἀντὶ χάρτου ξυλίνα πινάκια (37). Ἀναγινώσκω σήμερον ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ὅτι ἐν Γλασκώβῃ τῆς Σκωτίας λιθοξόος τις τρόπον κατασκευῆς χάρτου ἐκ λίθων ἀνεκάλυψε. Τὸ μάρμαρον ἄρα τῶν ἐπιγραφῶν μεταβληθήσεται εἰς χάρτην; Γινώσκω ὅτι ὁ ἡμέτερος αἰὼν ἐστὶν αἰὼν μεταμορφώσεων, ἀλλ' αὕτη δοκεῖ μοι μυθώδης. Περιμεινόμεν ὅμως, διότι τοσαῦτα καθ' ἑκάστην θυμάσθαι βλέπομεν ὥστε θεμιτὸν τὸ μὴ ἀπιστεῖν.

Τελειῶ ἐνταῦθα τὴν λίαν ἐκταθείσαν ἀπάντησίν μου, ὅπως μὴ καταπονήσω τὴν ὑπομονὴν ὑμῶν τε καὶ τοῦ ἀναγνώστου, κτλ.

Παρισίους, ζ'. Σεπτεμβρίου αἰωνς'.

A. F. DIDOT.

(Μετὰφρασις ΜΑΡΚΟΥ Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗ.)

(35) «Δυνατὸν νὰ γνωσθῆ σχεδὸν ἀπράκτως ὁ βελῆμας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας ἐθνῶν τινῶν, ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ ποσοῦ τοῦ παρ' αὐτῇ κατασκευαζομένου καὶ καταναλισκόμενου χάρτου.» Rapport à l'exposition universelle de Londres, sur la papeterie et l'imprimerie.

(36) Θεόφρ. περὶ ἀνελευθέριας.

(37) Πρὸ τινῶν ἐτῶν καισεκευάσαμεν, κατὰ νέαν ἐφεύρεσιν, πλείστας δέμας χάρτου ἐκ διαφόρων εἰδῶν ξύλου καὶ ἄλλων ὑλῶν, καὶ νῦν δ' ἐν τοῖς Βουργείοις ὄρει, χαρτοποιεῖν τι χρῆται τῷ ξύλῳ μετὰ τινος ἐπιτυχίας· πολυχρόνια πειράματα ἄπαρ μετὰ τοῦ K. Mège, νέου μὲν ἀλλ' ἐφεύρου χημικοῦ ἐπιχειρήσας, ἀπέδειξαν ὅτι, ἐν τῇ παρούσῃ τῶν πραγμάτων καταστάσει, ἢ πρὸς κἀθάρσιν καὶ λεύκανσιν τῶν ἐκ Χαβάνης, Ἀλγερίας καὶ ἄλλων χωρῶν ἀναρθημάτων εἰδῶν φυτικῶν οὐσιῶν δαπάνη, ὑπερβαίνει τὴν τῆς χρήσεως τῶν βλακῶν. Ὅπως δὲ ποτε ὅμως βέβαιόν ἐστίν, ὅτι, ἐάν ἡ τιμὴ αὐτῶν πῦξαν, αἱ φυτικαὶ οὐσίαι διὰ τοῦ διατηρησμοῦ ἤθελον ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσορροπίαν, διότι τῶν βλακῶν ἡ ἀξία ἐκ μόνος τῆς πρὸς κατασκευὴν χάρτου χρήσεως αὐτῶν προέρχεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

(Τέλος, ἴδ. Φυλλ. 184 σελ. 379).

Τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος, κωμῳδία ὑπὸ Α. Ρ. Ραγκαβῆ, κατὰ δὲ τὴν πρώτην ἐκδοσιν ὑπὸ Χρυσόφάνου Νικολογίδου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λαζάρου Δ. Βιλαρᾶ 1857.

Αὕτη εἶναι ἡ βῆσις, ἐφ' ἣς ὠκοδόμησε τὸ ἔργον τοῦ ὁ ποιητῆς. Δὲν δύναται τις, νομίζομεν, νὰ ἀρνηθῆ ὅτι κατὰ τοῦτο ὑπέρβεν εὐτυχέστατος. Ἀπῆρτετο τῷ ὄντι νὰ ἀποδειχθῆ ἄπαξ διὰ παντὸς ὅτι εἰς βράπτει, ὅσον καὶ ἂν ἐφάνη γενναϊόδωρος πρὸς αὐτὸν ἡ φύσις, μετὰ τὸ τῶν ὑποφθῶν δὲν θὰ κατέχη, ἢ οἶαν θέσιν ἐν τοῖς λαχάνοις ὁ κόκορος. Πρὶν δὲ προχωρήσωμεν εἰς λεπτομερείας τινὰς περὶ τοῦ δράματος, ἄς εἴπωμεν ὀλίγα περὶ μέτρων καὶ χορῶν. Καὶ πρῶτον περὶ χορῶν.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι κωμῳδιῶν πρῶτον ἐν τῷ γάμῳ τοῦ Κουτρούλη ἀπαντῶμεν καὶ χορούς. Οἱ χοροὶ οὗτοι εἶναι γνήσια τέκνα τῶν ἀρχαίων· διότι καὶ οὗτοι, μὴ ἀρκοῦμενοι ἐνίοτε νὰ ἀναπληρῶσι ψυχρῶς τὸ ἀκροατήριον ἐρωτῶντες, εὐχόμενοι, ἢ συμβουλευόντες, μετέβαινον ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας εἰς τὴν σκηνήν, καὶ ἐλάμβανον ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὴν πράξιν, ὅπερ βλέπομεν καθαρῶτερον ἴσως τοῦ δέοντος καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ Κουτρούλη. Ἡ γνησιότης αὕτη μάλιστα προχωρεῖ καὶ μέχρι τῶν μετῶν, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω. Ὁ χορὸς τοῦ Κουτρούλη σύγκειται ἐκ φοιτητῶν τοῦ καφενείου τοῦ Σπύρου, ὅπου ὑποτίθεται καὶ ἡ σκηνή, καὶ συνήθως ἀρύεται τὰς ἐμπνεύσεις του κατὰ τὴν ἰδίαν του ἀμολογίαν.

Εἰς Μόσας ἀγίζοντ' ἀτμῶν,

Ἡ εἰς λευκῆς καπνοσύριγγος ἴλας.

Εἶναι ἀναντιρρήτων ὅτι ἐνίοτε ἐκφράζει ἰδέας, αἰτίωνες, ἂν πραγματικῶς περιέχονται εἰς τοὺς ἀτμοὺς τοῦ καφέ καὶ τῆς καπνοσύριγγος, δὲν ἠθέλαμεν διστάσει νὰ συμβουλευώμεν πολλοὺς τῶν φίλων μας νὰ παραιτηθῶσιν ἀπὸ τὸν Πικρασσὸν καὶ τὴν Ἰπποκρήνην, ἧς σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ πρῶτον συνθετικὸν δὲν τοῖς περιποιεῖ καὶ μεγάλην τιμὴν. Οἱ λόγοι τῶν τριῶν φατριῶν ἔχουσι δύναμιν λυρικὴν θυμασίαν, καὶ ἐνθυμιζοῦσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην ὅτι ὁ ποιητῆς, πρὸ τοῦ γάμου τοῦ Κουτρούλη, ἔγραψε τὴν Παρκαμῶν καὶ τὸν Λαοπλάνον. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ὡς πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν Κουτρούλην φέρεται ὀλίγον ἐλευθέρως, καὶ τὸ περιεργότερον χωρὶς νὰ τῷ προξενῆ τὴν παρὰ μισθῶν δυσσεβείαν, χωρὶς καὶ νὰ κινή τὴν προσοχὴν του. Ἡ ἐν τοῖς λαχάνοις κατατάξις τοῦ Κουτρούλη δὲν εἶναι ἰδική μας ἰδέα. Τὴν ἐδανείσθημεν παρὰ τοῦ χοροῦ. Ἄν περιωρίζετο τοῦλάχιστον εἰς βοτανικὰς μόνον παρατηρήσεις, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτον

ἴσως ὑπερπερτόν. Τὸ κακὸν ὅμως εἶναι ὅτι προχωρεῖ μέχρι ζωολογικῶν τινῶν παραβολῶν, ὧν τὸ κυριώτερον πρόσωπον εἶναι ὁ ὠϊοστέφης σύντροφος τοῦ Βαλαάμ, χωρὶς καὶ νὰ ἐκλέξῃ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν νὰ μὴ ἦναι τόσον εὐκόλος ἡ ἐφαρμογὴ τῆς παραβολῆς, ἔνεκα τῆς ἀπουσίας τοῦ ἐόντος τῶν παραβλομένων. Καὶ δὲν ἔχομεν μὲν ἡμεῖς τὴν ἀξίωσιν νὰ προσδιορίσωμεν τὰς ἐπιστήμας, ἐξ ὧν ἠδύνατο ὁ χορὸς νὰ ἀρυσθῆ τὰς παραβολὰς του νομίζομεν ὅμως ὅτι μέρη τινὰ τῆς ζωολογίας, καὶ ἰδίως τὰ περὶ τετραπόδων, ἠδύνατο καὶ νὰ μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν. Φαίνεται ὅμως ὅτι, ἢ ὁ χορὸς ἦτον πολὺ αὐθάδης, ἢ ὁ Κουτρούλης πολὺ ὑπομονητικὸς.

Ἡ κωμῳδία τοῦ K. Ραγκαβῆ εἶναι ἀξιοσημείωτο; καὶ ὑπὸ τὴν μετρικὴν ἐποψίαν. Γράφον τὸν γάμον τοῦ Κουτρούλη, σκοποῦν εἶχε νὰ ὑποστηρίξῃ διὰ παραδείγματός τὴν ἰδίαν, ἦν καὶ ἄλλοτε ἀνεπίπτουσε, περὶ ταυτότητος τόνου καὶ χρόνου, δι' ὃ καὶ ἀστειζόμενος λέγει ἐν τῷ προλόγῳ ὅτι καὶ τοῦ ἔργου του, καὶ τῶν πολλῶν ἄλλων, οὗς ὄλοι γνωρίζομεν, τὸ ἐνδύμα εἶναι τὸ μόνον ἀξιοσύστατον μέρος. Ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων μέτρων, τῶν μὴ δικαιοθύντων δηλονότι εἰς τὴν δημοτικὴν μας ποίησιν, οὐδαμῶς εἰμαθα προκτατελημμένοι. Ἀγαπῶμεν τὰ ἐρεΐπια, ἀλλ' ἀγαπῶμεν αὐτὰ ὡς ἐρεΐπια. Πολλὰ καὶ διήλθωμεν πλησίον τῆς καταπεσοῦσης στήλης τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ἀλλὰ ποτὲ δὲν μᾶς ἤλθεν ἰδέα ἀναστήλωσας. Κατ' ἐμὲ πᾶν ἐρεΐπιον εἶναι ὡς νεκρὸς, καὶ τοὺς νεκροὺς φοβοῦμαι νὰ ἐγγίξω. Ἀλλ' ἂν ἡ ἀνάστασις τῶν προγονικῶν μας μέτρων μᾶς φαίνεται δύσκολος, ἴσως δὲ καὶ ἀτοπος, δὲν δυνάμεθα διὰ τοῦτον μόνον τὸν λόγον νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν προσοχὴν μας εἰς ἔργον, οὗτινος βῆσις εἶναι ἰδέα ἀντίθετος. Σεβόμεθα τὰς πεποιθήσεις, καὶ θυμαζόμεν τὸ καλόν, ὅπου καὶ ἂν τὸ εὐρωμεν. Ἀλλ' ὁ Κουτρούλης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς μετρικὸν μάθημα. Ὁ κύριος Ραγκαβῆς δὲν μετεχειρίσθη ἐν ἡ δύο μέτρα. Μετεχειρίσθη σχεδὸν ἅπαντα. Ἀντέγραψε χοροὺς ὀλοκλήρους τοῦ Ἀριστοφάνους μετὰ πολλὰς ἐπιτυχίας. ἴσως, ἂν τὸ στενὸν τοῦ τόπου δὲν μᾶς ἐμπόδιζεν, δὲν θὰ ἦτον ἄπο σκοποῦ νὰ παραθεσώμεν τινὰς ἐνταῦθα, ὅπως ἐνόησεν πᾶς τις ὅτι ἔταν εὐρεθῆ ὁ κατάλληλος μουσικός, δύνανται νὰ προξενήσασιν μεγάλην ἐντύπωσιν ἐπὶ τοῦ θεάτρου. Τὸ μέτρον τοῦ πλείστου διαλόγου εἶναι τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον ἀκτάκτικον, τὸ ὁποῖον καὶ ἡ δημοτικὴ μας ποίησις διατήρησεν. Εἰς ἰαμβικούς στίχους ἔγραψαν πολλοὶ, ἀλλὰ μόνος ἴσως ὁ κύριος Ραγκαβῆς τοὺς ἐγράψεν ἀπτεπίστως. Τὸ μόνον μέτρον, ὅπερ ποτὲ δὲν θὰ χειροκροτήσωμεν, εἶναι οἱ δάκτυλοι. Εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν πάλαι κατ' ἀρχὰς ἠκαρδία μας· διότι εἰς αὐτοὺς ἐγράφη ἡ Ἰλιάς, καὶ εἰς αὐτοὺς ἐγράφη ἡ Ὀδύσσεια. Ἀλλὰ σπονδαίους δὲν ἔχομεν καὶ χωρὶς σπονδαίων δὲν ὑπάρχει μεγαλοπρέπεια. Νὰ μετεχειρισθῶμεν τοὺς τροχίλους; θὰ νεωτερίσωμεν. Τὸ νεώτερον λοιπὸν ἦτον ἀφευκτόν. Καὶ αὐτοί, οἵτινες κατ' ἀρχὰς εἴπειναν χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς δακτύλους, σήμερον σχεδὸν τοὺς ἀπεκέρχουσαν.

Ἀλλὰ καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ γείνη ἄλλως! Εἰς χιλίους στίχους δακτυλικούς ὑπάρχουσι 5,000 δάκτυλοι σχεδὸν ἄνευ διακοπῆς. Τίς θὰ ἀναγνώσει ποτὲ χιλίους δακτυλικούς στίχους, ἀκόμη καὶ ὅταν ἔχωσι τὸ κύρος ἐνός στεφάνου;

Ἄρκει τις νὰ ἀναγνώσῃ τὸν Κουτρούλην ὅπως πεισθῆ, καὶ ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι εἶναι τὸ ἐντελέστερον προϊόν τῆς νεωτέρας φολολογίας μας, καὶ ἀρκεῖ μόνος ὕπως τιμῆσθ ἐν ὄνομα. Οἱ χαρακτῆρες εἶναι ἐντελεῖς. Ἡ Ἀνθούσα εἶναι τύπος νεάνιδος μετρικῆς καταγωγῆς, ἧτις εἰμαθε κιθάρην καὶ χορὸν, καὶ κεντᾷ τὸν τρομημένον καρβᾶν. Νομίζει ὅτι μόνον τὸ τελευταῖον τοῦτο προτέρημα εἶναι ἀρκετόν, ὅπως τὴν ἀναβ.βάσῃ εἰς τῆς κοινωνικῆς κλίμακος τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα. Εἶναι μίγμα κενοδοξίας καὶ ματαιότητος. Ὁ Κουτρούλης εἶναι ἄνθρωπος μετρίου νοῦς. Δι' αὐτὸν ὄλα τὰ πράγματα εἶναι καλά. Καλὸν εἶναι νὰ μετρή τις καὶ νὰ κύπτῃ ἐνδύματα, ἀλλὰ δὲν εἶναι πάλιν ὀλωσδ.όλου ἀξία καταπρονήσεως καὶ ἡ ὑπουργικὴ θέσις. Δὲν στερεῖται ἐντελῶς πνευρογίας, καὶ μερικοὶ λόγοι του πρέπει νὰ ἐνθουσιάζον πολὺ τὸν μαθητευόμενόν του. Εἶναι τέλος πάντων ἐν ἐξ' ἐκείνων τῶν πλάσματων, ἀτινχ γεννῶνται, ζῶσι καὶ ἀποθνήσκουσι χωρὶς νὰ τὸ ἐνόησθ κανεῖς, καὶ δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι παρὰ ὡς ἀντικείμενον κωμῳδίας. Ὁ Στροβίλης εἶναι ἴσως ὁ μόνος, ὅστις δύναται νὰ καυχᾶται ὁπωσοῦν ἐπὶ ὑπεροχῇ μετὰ τῶν ἄλλων προσώπων. Ἐχει μόνος ὅσον νοῦν δὲν ἔχουσι ὁμοῦ τὰ ἐπτά ἄλλα πρόσωπα τοῦ δράματος. Ἐφ' ὅσον ἦτο βράπτει, ἰδοὺ ποῖα ἦτον ἡ τακτικὴ του.

Τὸ ἓνα δύο νὰ περᾷ σ' τὰ βραπτικά,
Καὶ δὲς καὶ τρεῖς τὰ ἴδιχ νὰ πληροῖται,
Καὶ τὸ γελεῖται ὅπου τοῦ παρήγγειλαν
Νὰ κάμῃ ἓνα φέρεμα νὰ τοῦ γενᾷ.

ἀλλ' ἀφοῦ προήχθη εἰς βελθὸν ὑπουργικὸν συμβούλου, τότε κυρίως λάμπει εἰς ὄλην του τὴν ἀξίαν. Περιπαίζει πάντας Σπύρον, Ἀνθούσαν, Κουτρούλην, ποιητὰς καὶ ἐφημεριδογράφους, ἐνίοτε καὶ τὸν ἐκυτόν του. Τὰ περὶ Ξανθούλη περιέχονται ἐντελέστατα εἰς στίχους τινὰς, οὗς κατεχωρίσαμεν ἀνωτέρω, καὶ οὔτινες, ἀρχόμενοι ἀπὸ *ζουγρά μαλλιά*, καταλήγουσιν εἰς *κούφρο καῦκαλο*. Περὶ Σπύρου ἄς μὴν εἴπωμεν τίποτε. Εἶναι ἡ μόνη χάρις ἦν δυνάμεθα νὰ τῷ κάμωμεν. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ παρασιωπήσωμεν ὅτι ὁ χαρακτῆρ τῶν ἐφημεριδογράφων καὶ ὑπαλλήλων εἶναι ἐπιτυχέστατος. Τῶν τελευταίων μάλιστα τούτων εἶναι καὶ πολὺ σύντομος, καθότι δύναται νὰ περιληφθῆ εἰς μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιπροσώπου των. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι Μισθοφᾶς.

Εἰς δείγμα τῆς εὐφυΐας τοῦ ὄλου δράματος ἄς διεξέλθωμεν μετὰ τοῦ ἀναγνώστου σκηνὰς τινὰς αὐτοῦ, ἂν καὶ ὀλοκλήρον εἶναι παραθέσεως ἀξίον. Καὶ πρῶτον ἀμίμητος εἶναι ἡ εἰς τὴν μελλόνυμφόν του πρώτη παρουσίαις τοῦ Κουτρούλη. Ἰδοὺ τὸ προαίμιον.

Κορῆ μου ἡ μνήμη τῶν δελφίτων σας,
 ὡς μνησθέντος ζήφυρος τοῦ Ἰμπίτου,
 Εἰς τὸ νηὶ τῆς Σύρας με συνάδουε,
 Καὶ ἡ καρδίᾳ μου τὴν γλυκεῖαν εἰκόνα σας
 Ἐκλώσασθε τρεῖς μῆνας ὡς χρυσὸν αὐτὸν,
 ὡς ποῦ τ' αὐτὸν ἀνοίγῃκαί, κ' ἐβλάστησεν
 Ἄνοπομονοσίαν τοῦ νὰ σὰς ἰδῶ,
 Καὶ ἔσπευσα μὲ τὰ πτερὰ τὰ πύρινα
 Τοῦ ἀπμοπλοίου, νὰ σὰς φέρω ἀφρονῶν
 Τὸν φέρον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως.

Καθὼς βλέπετε, ὁ λόγος εἶχε πολλὴν δύναμιν· ἀλλ' ὁ Κουτρούλης δὲν ἦτον οἰηματίας, καὶ ἔπειτα εἰς τὰ τοιοῦτου εἶδους πράγματα ἀνεγνώριζε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Στροβίλου. Στρέφεται λοιπὸν ἰδιαιτέρως πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐρωτᾷ·

Καλῶ, Στροβίλη;

ΣΤΡΟΒΙΑΝΣ.

Κάπως ὑπερβολικά.

Ὁ αὐτὸς διάλογος ἀνανεοῦται καὶ ὀλίγον κατωτέρω.

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Ἄγγελος εἶναι, Στροβίλη.

ΣΤΡΟΒΙΑΝΣ.

Ἔτσι κ' ἔτσι.

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Ἐχουσα τὸν νοῦν, Στροβίλη.

ΣΤΡΟΒΙΑΝΣ.

Ἡ ζῆλια μέτριε.

Ὅταν ἡ Ἀνθοῦσα προτείνῃ εἰς τὸν Κουτρούλην ἀλλαγὴν ἐπαγγέλματος, ἰδοὺ ἡ ἥρωϊκὴ αὐτοῦ ἀπάντησις·

Θυσιὰ σας ἄς γένη καὶ ἡ τέχνη μου·

Τὴν ἀγαπούσα, πλὴν ἄς πάγῃ σ' τὸ καλὸ!

Ποῖν ἄλλαν θέλει; τί νὰ γίνω, πρόσταξε·

Φοιτῶ; νὰ γίνω, ἢ νὰ γίνω κάππιας;

Νὰ γίνω ναύτης, ἢ βοσκῆς, ἢ γεωργός;

Σκαφτιάς, βαριάς, ποδηματίας, χαλκοματίας;

Ἡ καρβουνάτης, ἢ νεροκουβαλιότης;

Ἡ ἀπαλλοτριωτικὴ τοκοουπιστίας;

ΑΝΘΟΥΣΑ.

Ὁ κήριέ μου! πῶς ὁ νοῦς σας στρέφεται!

Εἰς χαμηλὰ, καὶ μὲ τὴν λάσπην τρέφεται!

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Νὰ γίνω σχολιογράφος;

ΑΝΘΟΥΣΑ.

Ὁ! μὴν πέσετε!

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Ἐπέθονος συντάκτης;

ΑΝΘΟΥΣΑ.

Ἄν τῆ; φυλακίτε

Ἰδιαιτέρως ἀγαπᾶτε τὴν ἀρετήν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Ἀνθοῦσας μένουσι συσκευασμένοι ὁ Κουτρούλης μετὰ τοῦ Στροβίλου.

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Τώρα τί νὰ κάμωμεν;

ΣΤΡΟΒΙΑΝΣ.

Σ' τὰ χέρια τὰ παπούτσι καὶ ν' ἀνέθωμεν

Εἰς τὰ πτερὰ τὰ πύρινα τοῦ Γαλλικοῦ,

Κ' εἰς τὸ νηὶ νὰ πάρωμεν τὸ φέσμα.

Καὶ τῷ ὄντι ἄλλο μέσον δὲν ὑπῆρχεν· ἂν ὁ Κου-

τρούλης δὲν ἐγίνετο ὑπουργός, ἔπρεπε νὰ ἀποβάλλῃ πᾶσαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Ἰδοὺ τέλος ἡ ἀπόφασίς του·

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Λοιπὸν ἂν πρέπη, ἄλλως ἂν δὲν γίνεται,

Στροβίλη, κάμε, κάμε, κάμε μ' ὑπουργόν.

ΣΤΡΟΒΙΑΝΣ.

Πῶς; ἢ σὲ κάμω ὑπουργόν;

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Ναί! κάμε με,

Στροβίλη μου! Τὸ πρᾶγμα σ' εἶν' ἀδύνατον;

Χρειαζέται παιδεία ἴσως; Ἄν αὐτὸ,

Ὁμολογῶ πῶς δὲν τὴν ἔχω.

ΣΤΡΟΒΙΑΝΣ.

Ὅχι δὲ!

Καμὸς δὲν εἶναι ὅπου εἶδα ὑπουργόν,

Ἐκράτει τὸ κονδύλι του ὡς δικέλλαν,

Καὶ ἐτακτεν ὑπογραφὴν, κ' ὀμολογῶν

Τὰ γράμματά του κακοῦθαι μισῶν.

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Λοιπὸν τί ἄλλο δύσκολον χρειαζέται;

ΣΤΡΟΒΙΑΝΣ.

Ἐπίκρισις καὶ δόλος, καὶ ἀλωπεκίη,

Καὶ τέχνη, κ' ἀγυρτεία, καὶ σοφίσματα,

Καὶ ὑπουλόγη, κ' ὑπερηβίσις σκοτεινὰ,

Καὶ δοκαιοσοφία καὶ ἐγώϊσμός.

Τὰ προτερήματα ταῦτα καὶ σήμερον ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων ἦσαν πολὺ κοινὰ. Ὁ Κουτρούλης λοιπὸν δὲν δυσκολεύεται ν' ἀπαντήσῃ·

Αὐτὰ ἴσως εὐρίσκονται. Τὰ ἔχομεν

Οἱ δύο μας· ἄλλα ἐγὼ, καὶ ἄλλα σὺ.

Διερχόμενοι τὰς μεταξὺ σκηνάς, ἄς λάβωμεν μέρος καὶ εἰς διάλογόν τινα, ὃν σχηματίζει ὁ Κουτρούλης μετὰ τινος ποιητοῦ Φοιβίσκου. Ἀλλὰ προηγουμένως εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθῃ πᾶς τις ὅτι, ὅταν ὁ συγγραφεὺς τοῦ γάμου τοῦ Κουτρούλη λέγῃ ποιητῆς, ἐννοεῖ τοὺς εὐδαίμονας θνητοὺς τοὺς σωρευόντας ἐν ἐπιλείψει ἰδεῶν ὀρμηθῶν τῶν εἰς ἰα καὶ αἶε, τουτέστιν ὅχι τοὺς αἰ.λοὺς ἀλλὰ τὰς δουδούκας. Ὁ Φοιβίσκος ἔρχεται νὰ συγχαρῇ τὸν Κουτρούλην ἐπὶ τῷ διορισμῷ του, καὶ ἄρχεται κατὰ φυσικὸν λόγον ἀπὸ Πινδαρικοῦ στίχου, καὶ τῆνελλα τὰράλαλα. Ὁ Κουτρούλης καθ' ὅλον του τὸ βαπτικὸν στάδιον δὲν συνέπεσε νὰ λάβῃ μεγάλας σχέσεις μετὰ ποιητῆς, καθὼς πιθανώτατα ὅλοι οἱ ῥάπτται τοῦ κόσμου εἶναι λοιπὸν πολλὰ φυσικὴ ἡ ἐρώτησις, ἣν ἀποτείνει τῷ Φοιβίσκῳ·

Τιτυγαλῶρα δὲν καταλαμβάνω γρῦ.

Τί πρᾶγμα εἶπες; πέτε ποῦ νὰ σὰς χαρῶ.

ΦΟΙΒΙΣΚΟΣ.

Δὲν εἶμαι πρᾶγμα· εἶμαι μέγας ποιητῆς.

Ἐγὼ συμπλέκω μ' αἰθὴ διθυράμβεια

Τὸν στέφανον τῆς δόξης τὸν λαμπρότερον.

Ἐγὼ τὴν φέμην διεγίρω καὶ πτερῶ,

Ἐγὼ χαρίζω εἰς τοὺς εὐτυχεῖς θνητοὺς

Ἀθανασίαν, δῶρον ἀνετίμητον.

ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ.

Ἀθανασίαν ἂν χαρίζεις, φίλε μου;

Ὁλίγην δόσε κ' εἰς τὸν ἐπενδύτην σου,
 Ὅπου ἀπ' ὕλαις ταῖς ῥαφαῖς του ξεφυλά.
 ΦΟΙΒΙΣΚΟΣ.

Ἐγὼ τῆς γλώσσης κύριος ἀπόλυτος.
 Τὴν ἔχω εἰς τὰς χεῖράς μου ἐλαστικὴν.
 Ἀρχιελεὴν, χρυδαῖαν, μακαρονικὴν,
 Τὴν παρατεῖνω τὴν συντέμνω, τὴν στριβῶ,
 Τὴν διακτρέφω, ὅπως θέλω, τὴν γυρῶ,
 Τὴν κάμω ὅ, τι θέλω.

Ὁ Κουτρούλης δὲν ὑπέθετέ ποτε ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι τόσο ἐλαστικὴ. Ἀλλ' ἀφοῦ τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτω, δὲν δυσκολεύεται νὰ ἀπαντήσῃ·

Τότε κάμε τιν,

Σὲ συμβουλεύω, φίλε, ὑποδέχματα,
 Δοῦτε βλέπω πῶς αὐτὰ ἔσπυ φορεῖς
 Κατητήσαν ἀνώμαλοι διθυράμβει.

ΦΟΙΒΙΣΚΟΣ.

Δὲν ἐρευνῶ τὰ κάτω, τὰ ἐπίγεια
 Τὸν νοῦν ἐπάνω αἰετῶν, καὶ τρέφομαι
 Μὲ τῆς σελήνης τὸ γλυκὺ καὶ τρίμον φῶς,
 Μ' ἄμ' ἀπὸ τῶν καὶ μὲ δάφνης Παρνασσοῦ.

Ὁ Κουτρούλης θὰ ἤκουσε βέβαια καὶ ἄλλοτε νὰ γίνεσθαι λόγος περὶ διανοητικῆς τροφῆς, φαινεται ὅμως ὅτι διετήρησε πάντοτε συμπαθεῖας τινὰς πρὸς τὴν σωματικὴν, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τῶν κατωτέρω·

Ἴσχυον τροφὴν μὲ λέγεις, καὶ δὲν φαίνεται
 Ποῦ νὰ εἶ παχύνῃ.

Ἀλλ' ἂς σταματήσωμεν ἐνταῦθα, διότι βλέπομεν ὅτι ἡ μαγεία τῶν ἀντιγραφόμενων ἐπὶ πολὺ μᾶς παρέσυρεν. Ἐκ τούτων δύναται νὰ κρίνῃ πᾶς τις περὶ τοῦ ὄλου ποιήματος, καὶ νὰ χειροκροτήσῃ τὸν ποιητὴν, ὅστις τοιοῦτον ἐπιτηδεῖως εἰξεύρει νὰ κινήσῃ κατὰ τὴν θέλησιν του, ἢ τοὺς κλυθμούς, ἢ τὸν γέλωτα. Ἐλπίζομεν ταχέως νὰ λάβῃ τὸ βιβλίον ζῶν ἐπὶ τοῦ θεάτρου, καὶ τότε θέλομεν δυνηθῆ νὰ θυμώσωμεν κατ' ἀρέσκειαν τὸ εὐφυστάτον τῶν καθ' ἡμᾶς ἐλληνικῶν δραμάτων, τὴν εὐθλαστέραν ποιητικὴν μας δάφνην. Ἀλλ' εἶπα δάφνην, καὶ ἐλησημόνησα ὅτι σήμερον χάρις εἰς τὴν συκοφαντίαν, κατὰ τὸν μακαρίτην Βερανζῆ, δὲν πιστεύομεν πλέον εἰς τὰς δάφνας·

... grâce à la calomnie
 nous ne croyons plus aux lauriers.
 Α. Σ. Β.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΚΑΦΡΩΝ

Καὶ ὁ Γάλλος περιηγητής.

— 0 0 0 —

Ἡ Ἀφρικὴ εἶναι, ὡς γνωστὸν, τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ κόσμου περὶ οὗ ὀλιγώτερον γνωρίζομεν ἔτι καὶ σήμερον. Καὶ ἀξιοῦσι μὲν τινες ὅτι οἱ Φοίνικες περιήλθον αὐτὴν ἄπειραν, ἀλλ' οὐδεμίαν σῶζεται περὶ τούτου ἀπόδειξις, ἐνῶ εἶναι βέβαιον ὅτι οὐδ' οἱ Ἕλ-

ληνες οὐδ' οἱ Ῥωμαῖοι προέβησαν πέραν τῶν προσηκτικῶν μερῶν. Πρῶτοι οἱ Ἀραβες, κατακτήσαντες τὴν Ἀφρικὴν διηρεύνησαν ἀκριβέστερον ἀπὸ τῆς ζ'. ἑκατονταετηρίδος τὴν πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς βορρᾶν χώραν. Τὴν δὲ ιζ'. ἑκατονταετηρίδα, οἱ Πορτογάλλοι ἐπισκερθέντες ὄλην τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς, ἐχάραξαν τὴν πρὸς τὰς Ἰνδίας θαλασσίαν ὁδὸν δια τοῦ Εὐέλπιδος Ἀκρωτηρίου. Τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα ἐγένοντο ἀπόπειραι ὅπως διερευνηθῆ καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀπεράντου ταύτης χώρας, καὶ πολλοὶ Ἀγγλοὶ καὶ Γάλλοι μετέβησαν μετὰ πολλῶν κινδύνων εἰς διάφορα μέρη· εἰς μάλιστα αὐτῶν, ὁ Γάλλος Caillé, προήλασε καὶ μέχρι Τομπουκτοῦ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος, ὅπου ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἔκειντο τὰ ὄρη τῆς σελήνης. Εἶναι δὲ τὸ Τομπουκτοῦ τὸ ἐμπορεῖον τῆς ἐνδοτέρας Ἀφρικῆς.

Ἡ θηριωδία καὶ τὸ μισόζενον τῶν κατοίκων εἶναι τὰ μόννα αἴτια δι' ἃ οἱ πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκουμένην ἐπισκερθέντες Εὐρωπαῖοι δὲν ἐδυνήθησαν ἄχρι τῆς σήμερον νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Καὶ ἔμως, εἰ καὶ πολλοὶ ἐκ τούτων ἐθανατώθησαν, οὐδὲν ἤττον εὐρίσκονται ἄλλοι, ἐπίσης ἀτρόμητοι φίλοι τῆς ἐπιστήμης, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς ἐμπορίας, οἵτινες διαδέχονται τοὺς πρὸ αὐτῶν. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Γάλλος Ἀδύλφος Δελεγόργ, ἐλθὼν εἰς τὰς χώρας τῶν Κάφρων τῶν ἐπικαλουμένων Ζουλοῦ χάριν φυσιολογικῶν ἐρευνῶν, ἔκτισε καλὴν παρὰ τὰς ὄχθας ἐνόος ποταμοῦ, καὶ ἔζει ὡς ὁ Ροβινσῶν, κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρειν ἐκείνου, ὅτι ἀντὶ ἐνός Παρασκευᾶ εἶχε μεθ' αὐτοῦ πολλοὺς. Καὶ τινὰ τῶν ἡμερῶν ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν πρέσβυς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ζουλοῦ, τοῦ Αὐτοκράτορος Πάνδα, ἐζήτησε παρὰ τοῦ λευκοῦ ξένου περιδέραια ἐξ ὕαλου ἄτινα ἐπεθύμει νὰ προσφέρῃ πρὸς τε τὴν τρισέβαστον αὐτοῦ σύζυγον καὶ τοὺς στρατηγούς του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ξένος εἶχε φέροι πολλὰ τοιαῦτα ὅπως τὰ μεταχειρισθῆ ἀντὶ νομισμάτων, ἀπεράσισε νὰ ὑπάγῃ νὰ τὰ προσφέρῃ αὐτοπροσώπως πρὸς τὸν κραταῖον μονάρχην. Ἀναχωρήσας λοιπὸν τὴν 5 Δεκεμβρίου 1841, ἔφθασε τὴν 7 εἰς τὸ ἐπὶ λόφου κείμενον μουεὶ ἢ χωρίον τοῦ Πάνδα, ὅπου ὑπεδέχθη αὐτὸν εἰς ὑπασπιστής, καὶ ἔφερε διὰ πολλῶν αὐλῶν χωρίζομένων ἀπ' ἀλλήλων δι' ἀκανθῶν ἀντὶ τοίχων, πρὸς τὸν ἡγεμόνα· οὗτος δὲ ἀσπασάμενος προθύμως τὸν ξένον, ἐδήλωσε χαρὰν μεγάλην διὰ τὴν ἐπίσκεψιν. Τὰ περιδέραια ὅμως οὐτε κατεδέχθη νὰ ἰδῇ, ἐπίδεικνύων οὕτω ὅτι πολλῶ μείζονα εὐχαρίστησιν ἠσθάνετο διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ λευκοῦ· διότι, καθὰ βεβαίαι ὁ Κ. Δελεγόργ, οἱ εὐγενεῖς Κάφροι διακρίνονται εἰς ἄκρον ἐπὶ εὐγενεῖα συμπεριφορᾶς καὶ ὀμιλίας. Καὶ λοιπὸν ὁ εὐρωπαῖος φυσιολόγος ἐπιλοξενεῖτο ὑπ' αὐτοκράτορος ἀπὸ τοῦ νεύματος τοῦ ὁποῦοι τετταρακκόντα ἐκρέμαντο χιλιάδες πολαιμιστῶν. Ἀλλ' ὁ παντοδύναμος οὗτος ἡγεμὼν κλίνας ἄλλην δὲν εἶχε νὰ προστρέψῃ τῷ ξένῳ αὐτοῦ πλὴν ψιάθου ἐκτεταμένης κατὰ γῆς, τεμάχιον ξύλου ἀντὶ προσκεφαλαίου, καὶ πῦρ βρέμον δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀντὶ σκεπάσμα-

τος. Ὁμοία ἦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ κύτοκράτορος ἡ κλίση. Ὁ Κ. Δελεγοργ, ὅστις εἶχε συνειδέσει νὰ ἀναπαύεται ἐπὶ τοιαύτης πατριαρχικῆς στρωμνῆς, ἐκοιμήθη γλυκύτατα, καὶ τὸ πρωὶ μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀνακτος.

— Καλὰ ἐκχευες, εἶπεν ἐκεῖνος, καὶ ἤλθε· ἐνωρίς· ἡ ἡμέρα εἶναι σημαντικὴ, ὁ ἀραβόσιτος εἶναι ὠρμος, καὶ μετ' ὀλίγον θ' ἀρχίσουν οἱ χοροὶ. Σήμερον μάλιστα θὰ ἰδῆς καὶ τοὺς νέους νὰ χορεύουν αὐριοι θὰ χορεύουν οἱ στρατιῶται, καὶ μεθύριον αὐτὸς ὁ Πάνδας. Θὰ εἶναι ὠραία, πολὺ ὠραία, ὠραϊότατα· διότι ὁ Πάνδας εἶναι μέγας, πολὺ μέγας, καὶ ὁ λαὸς του εἶναι πολυάριθμος ὡς ἀκρίδες ἡ καρδία τοῦ Πάνδα σκιρτᾷ διότι ἔχει μάρτυρα τοῦ μεγαλείου του· ἡ καρδία τοῦ Πάνδα σὲ ἀγκαπᾷ πολὺ καὶ σὲ εὐχαριστεῖ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κ. Δελεγοργ δὲν ἐπαθύμει νὰ διατρέψῃ τόστις ἡμέρας παρὰ τῷ Κάρῳ, ἀπεκρίθη·

— Πάνδα, ἡ καρδία μου σὲ ἀγκαπᾷ πολὺ· οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἐπαθύμουν νὰ σὲ ἴδω· νὰ χορεύῃς μετὰ τῶν πολεμιστῶν σου οἵτινες εἶναι πολυάριθμοι ὡς ἀκρίδες, ἐπειδὴ εἶσαι ὠραῖος ὠραϊότατος, μέγας μέγιστος, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ περιμεῖνω τόσον καιρὸν.

Καὶ ὁ βασιλεὺς·

— Ἡμπορεῖς. Θὰ προστάξω νὰ σὲ δώσουν δεκάκιον δι' ἐπὶ καὶ τοὺς ἀνθρώπους σου.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἰς τὴν προσταγὴν ταύτην ἠναγκάσθη νὰ ὑπακούσῃ ὁ ἡμέτερος περιηγητής.

Περὶ δὲ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς πρωίας ἀνεπέτατο κατὰ γῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Πάνδα, ὅστις ἐκάθητο ἐπὶ θρανίου μονοζύλου.

Καὶ μετ' ὀλίγον φωνὴ οὐρανομήκης ἠχῆσατο χιλίους πεντήκοντα πόδας μακρὰν, εἰλκυσε τὴν προσοχὴν πάντων ἦτο δὲ ἡ φωνὴ τῶν νέων σεταρευμένων εἰς ἕξ μοίρας, ἐκ χιλίων ἀνδρῶν συγκειμένης ἑκάστης οἵτινες ἤρχοντο τρέχοντες πρὸς τὸν βασιλέα. Οἱ μυκηθμοὶ, ὁ κρότος τῶν ἀσπίδων κρουσμένων διὰ ῥοπαλιῶν, καὶ μνηϊώδεις χειρονομίαι καὶ ὁ ἀκάθакτος δρόμος τῶν ἐνεποίων φρικῆν. Ἀλλὰ διὰ μιᾶς οἱ τρομεροὶ ἐκεῖνοι σωροὶ ἐστάθησαν πρὸ τοῦ βασιλέως, ὡς τὸ βρονδρόμον κύμα ὅτε ἐκπνέει ἐπὶ τῆς ἀκτῆς.

Τὴν ἐπιούσαν ἐπανελήθη ἡ πανήγυρις μεγαλοπρεπέστερον ἔχουσα χαρακτηριστὰ διότι εἰκοσιπέντε συντάγματα ἐκ χιλίων ἀνδρῶν ἕκαστον, διακρινόμενα διὰ τοῦ χρώματος τῶν ἐκ δερματος βεῖου κατεσκευασμένων ἀσπίδων, περῆλαξαν πρὸ τοῦ Μυῦρου. Οἱ εἰζωνοὶ ἐφόρουν σύμβαι, ἦτοι χιτῶνα στρατιωτικὸν ἀρχαῖον ἀπὸ τῶν ὀστέων καὶ καταβαίνοντα μέχρι τῶν γναθίων σύγεταιι δὲ οὗτος ἐκ τριακονσίων ἢ τετρακονσίων λωριδῶν δερμασίνων, καὶ ἀνοίγεταιι κατὰ τὰς κινήσεις ἐκλύπτων μὲν τὸ σῶμα, ἀλλὰ μὴ κρύπτων αὐτό. Εἰς τὴν κεφαλὴν οἱ πολεμιστῆ εἴραρον κερκιδέσιμον ἐπίσης ἐκ δερματος, ἐρ' οὐ ὑψούντο κατὰ κάθετον μακρὰ πτερὰ νομιστικῆς ὀρνίθου.

Μετὰ τὸν πολλὰς ὥρας διαρκέσαντα χειριστιμῶν, τὸ πλῆθος ἐτήχηματις κύκλον καὶ ἤρχισε νὰ ψάλλ-

εῖναι ἐμδακτρῖους μετ' ἀπιστεύτου ἀκριδεῖς περὶ τὸν ῥυθμὸν. Πυρσάτης δὲ τῆς μουσικῆς, πολλοὶ τῶν πολεμιστῶν ἀπέτεινον πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐρωτήσεις περὶ τοῦ πολιτευμάτος του. Καὶ τινες αὐτῶν κατὰ λυπῶντες τὰς τάξεις, ἐξήντησαν πλῆρεις οἴστρου καὶ τολμῆς, ἠτένιζον ἀτάραχοι τὸν Πάνδαν, οὐκ ἔνοστον τὸ βλέμμα ὁμοίαν ἀστραπὴν, προσέβαλλον ἀναφραδῶν τὰς πράξεις του, ἀντίκρουον τὰς ἀπαντήσεις του, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπληθύνοντο εἰς τὰς τάξεις χειρονομούντες μετὰ κατὰρρητήσεως. Ἐνῶ δὲ ἐνόμιζε τις ὅτι ἡ μερίς τοῦ βασιλέως καὶ ἡ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἠτοιμάζοντο νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας, ἐπήρχετο τοιαύτη γαλήνη, ὥστε οὐδ' ἔχνος ἔμενε τοῦ πρὶν θορύβου.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ὁ καιρὸς ἦν βρογαρός, μόλις περὶ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ μεσημβριαν συνήλθον. Καὶ μετ' ὀλίγον τὸ ἔδαφος ἐκλονεῖτο ὑπὸ τοὺς πόδας ὀλοκλήρου λαοῦ, καὶ ὁ ἀήρ ἐπληροῦτο ὑπὸ τῶν ἀλαλαγμῶν εἰκοσιπέντε χιλιάδων πολεμιστῶν.

Περὶ δὲ τὴν τετάρτην ὥραν ὁ βασιλεὺς ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἴδια ἀρχαῖα τὸν ἐρυθρὸν του μνηθῶν καὶ περιεβλήθη στρατιωτικὴν στολήν ὅτε δὲ ἔλθων ἐστάθη ἦτο τῶντι μεγαλοπρεπῆ. Καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ἐκράτει τέσσαρα δόρατα καὶ ἀσπίδα λευκὴν μελανὰς ἔχουσαν ῥαβδώσεις, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς, σερούσης ψέλλιον ἐξ οὐρᾶς πίθηκος, ἐπαλλεν ἄλλο δόρυ ὀλοσιδήρον. Τὸ κερκιδέσιμόν του ἦτο ἐκ δερματος ἐνυδρίδος, ἐρ' οὐ ἐκρέμαντο τετράγωνοι λωριδῆς ἐρυθραὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου του ἐκυματίζοντο χερσέντως πτερὰ δύο ἢ τριῶν ποδῶν μήκος ἔχοντα, καὶ διπλῆ δέσην ἄλλων ἐρυθρῶν τε καὶ κυανῶν ἐκάλυπτεν ὀπισθεν τὴν κρανίον. Ἀπὸ τοῦ τραχήλου του ἐκρέμαντο παντρηθῆν κόρυμβοι μαλλιωτοὶ ἐρυθροὶ τε καὶ πράσινοι μετὰ οὐρῶν βεῶν καὶ πιθήκων· περὶ δὲ τῆν ὀσφῆν ἐκυματίζετο ἡ σύμβα, ἐνῶ οὐρὰ λευκὴ ἦν περιτεταλιγμένη ὑπὸ τὸ γόνη ὡσπερ κελτοδίτη, καὶ μαλλιωτοὶ κρικὴ κοκκινοπράσινοι ἐστόλιζον τοὺς ἀστραγάλους του.

Τοιοῦτον ἐνδυμα φέρων, τὸ λεπτότερον τῶν Κάρρων ἐνδυμα, ὁ Πάνδα· ἐψάλλε ῥυθμίζων τὸν τόνον δι' ἀμροτέρων τῶν ποδῶν, καὶ πάλλων τὸ δόρυ ποικιλοτρόπως. Πάντας δὲ οἱ περιετώτας ἐπανελάμβανον τὰ τε ἔσκαττα καὶ τὰς χειρονομίας του.

Ψάλλων οὕτω καὶ χορεύων ὁ μέγας οὗτος στρατὸς, ἐπλησάσε τριακοντα περίπου πόδας πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐκάθητο ὁ Γάλλος· μετὰ τῆς Καφρικῆς συνουσίας του. Δευτέρα δὲ τις ῥάληγξ ἤλθεν ὀπισθεν αὐτοῦ, ὥστε εἰρίεζετο ἐν μέσῳ κύκλου πολεμιστῶν. Καὶ συγγρόνως ὁ κήρυξ μακρυθῆς ἀπὸ τοῦ πλῆθους, διέβη παρὰ τὸν Γάλλον καὶ ἀπήγγειλε σκυθρωπάξων τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην λέξιν ομηταγατῆ ἦτοι μάγε, τὴν αὐτὴν ἐκεῖνην λέξιν ἣτις ἐχρημασεν ἀντὶ συνθήματος ὅτε κατέστρεξαν τὸν Ὀλλανδῶν Ῥετιερ καὶ τοὺς συντρόφους του ἐν μέσῳ τοιαύτης ὡς ἐγγιστα τελευτή.

Ὁ Δελεγοργ ἠτοιμάζετο νὰ ἐρευνήσῃ τοὺς ὀπαδοὺς του Κάρρους, ἐντρίμους γενομένους, τί ἐσάμα-

νον ἐκῦττα, ὅτε ὁ Πάνδα· ἤλθε πρὸς αὐτὸν πάλ-

« Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, γράφει ὁ Γάλλος, ὀλιγώτερον καὶ ἡκτὼ δευτερολέπτων διαρκέσαντα, χίλιαι ἰδέαι ἀνέβησαν εἰς τὴν κεφαλὴν μου. Ἐταλαίωτον, ἔλεγον κατ' ἐκχυτὴν ἀδύνατον εἶναι νὰ

οὐ στρατιωτῶν εἰς βιβλιαὴν του, θὰ τὸν τρυπίσω δεκάκις, μὴ προσδοκῶντα ἀντίστασιν· διότι βλέπων ὅτι δὲν φέρω ἀσπίδα, νομίζει ὅτι εὐκόλως θὰ μὲ ρονεύσῃ.

» Ἀλλὰ τὸ δόρυ ἔμενε πάντοτε εἰς τὴν χεῖρά του. Ἡπατήθη ἄρα, καὶ ἀδίκως ἀπέδωκε εἰς αὐτὸν τρι-



T. G. G. G.

ῥόγω. Καὶ προσηλώσας τὸ βλέμμα μου ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν του, κατεπλάπευον τὰς κινήσεις του. Ἡ δεξιὰ μου, κρατοῦσα βέβηρον λεπτὴν, ἦτο ἐτοιμητὶς ἰδοῦ αὐτὸς ὀπισθοχωρῶν γῆρας νὰ στραφῆ, καὶ ἐπ' ἀντικρῶσιν τὴν πληγὴν, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ ἔλυε τὴν πόρπην τῆς ζώνης, ἐρ' ἡς ἤρτητο τὸ μέγα καταλομικὸν μου ἐγγειοίδιον· ὅτι καὶ ἂν κάμω, ἐσπεπό-

αὐτον σκοπὸν ἰλιθιον. Καὶ τῶντι ἰρυθρίαζον, καὶ ἐλυπούακν διανοθεῖς τοιοῦτα περὶ τοῦ Πάνδα. Ἀλλ' ἰδοῦ αὐτὸς ὀπισθοχωρῶν γῆρας νὰ στραφῆ, καὶ ἐπ' ἀντικρῶσιν τὴν πληγὴν, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ ἔλυε τὴν πόρπην τῆς ζώνης, ἐρ' ἡς ἤρτητο τὸ μέγα καταλομικὸν μου ἐγγειοίδιον· ὅτι καὶ ἂν κάμω, ἐσπεπό-

πειλὴν, ἐπανήλθεν ἀγερώχως εἰς τὴν θέσιν του. Μόλις δὲ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φάλαγγός του, καὶ τὰ πολεμικὰ ἄσπρα ἤχησαν θορυβωδέστερα, αἱ κινήσεις ἐγένοντο ταχύτεραι, καὶ σύμπαντες οἱ πολεμισταὶ προήλασαν κατὰ γραμμὴν. Ἐκεῖνος δὲ, οὐ τινος ὁ ὀφθαλμὸς ἐλαμποκόπει ὡς μέλας ἀδάμας, διέβη ἐκ νέου ἀπειλητικὸς παρὰ τὸν ξένον του καὶ ὄρμησε κατὰ τῆς ὀπισθεν φάλαγγος, ἥτις, προσποιουμένη τρόμον μέγαν ἕνεκα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ αυτοκράτορος τῶν Κάφρων, ἐτρέπη ἀτάκτως, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ὁ κύκλος ἐσχηματίσθη ὡς καὶ πρότερον· οἱ πολεμισταὶ ὁμοῦ ἴσταντο σιωπηλοὶ, ἀκίνητοι καὶ στήριζόμενοι ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀσπίδων. Αἰφνης ἄσπρα γλυκύτατα ἤχησαν ἐκτὸς τοῦ κύκλου, καὶ διακρότηθέντος τοῦ ἐξ ἀνθρώπων τείχους, εἶδομεν τὸ χαρμόσιον τοῦ σουλτάνου.

Καὶ πρῶτον μὲν ἤρχοντο γυναῖκες εἰκοσι, φέρουσαι εἶδος μέλανο· ἐσθῆτος ἡμικλείστου ἐμπροσθεν καὶ τυλιτισσομένης περὶ τὰ ἰσχία· περιδέραια ἐξ ὑάλων κατεκάλυπτον τὰ στήθη, τὴν ὀχλὴν καὶ τοὺς βραχιόνας αὐτῶν· τὰ κεφαλοδέσματά των ἦσαν ἐρυθρὰ, καὶ ἐπ' ἐκατέρου τῶν ὠτίων ἀνυψοῦτο ἐπιχρῶτως δέσμη πτερῶν. Ἐπειτα δὲ παρηκολούθουν νέων κερθένων σειραὶ δύο, μόνον ἐνδυμα φερουσῶν ζώνην στενὴν ὅσον καὶ ἡ τῆς Ἀφροδίτης. Πᾶσαι δὲ αὐταὶ ἐταλάντευον τὰς χεῖρας, καὶ ἐφύθμιζον τὸ μέτρον διὰ τοῦ ποδός, καὶ προτῆρχοντο μετὰ μεγαλοπρεπούς βραδυτήτος. Ἀφοῦ δὲ ἐβύβαλλον ἐπὶ τινι χρόνῳ διηρέθησαν κατὰ τετρακτύα, καὶ διέτρεξαν οὕτω τὸν κύκλον ἐσῶθεν, διάφορα σχήματα ποιοῦσαι. Συνελθούσαι δ' ἐπὶ τέλους, ἀνεχώρησαν ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, διαβάσαι διὰ τοῦ ἀνοιχθέντος εὐσεβάως πρὸ αὐτῶν κύκλου.

Ὁ δὲ Πάνδας, προστάχης νὰ διανεμηθῇ ἀπειρος ποσότης ζύθου πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τὰ ἐκλεκτότερα τῶν σωμάτων, ἐκάθησεν ὡς καὶ πρὶν εἰς τὸ θρανίον του, καὶ περιέμενε νὰ φέρωσιν οἱ νέοι ἐνώπιόν του ταῦρον ἐκλεκτὸν ἐκ τῶν τῆς βασιλικῆς ἀγέλης. Ὁ ταῦρος οὗτος σφαζόμενος, ἔμελλε νὰ διανεμηθῇ πρὸς ἑξ̄ χιλιάδας πολεμιστῶν. Μόλις ἄρα ἀνὰ μία θανά (*), ἐπιπτεν ἐκάστω· ἀλλὰ τὸ ἔθος ἦτο ἀρχαῖον, καὶ οἱ Κάφροι ἀγκυπῶσι νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὰς παραδόσεις.

Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ ταῦρος, ὡς μὴ ἀγαπῶν ἐπίσης τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα, ἐκμάνεις κατέβαλε καὶ ἠπέλει νὰ καταβάλῃ ἐτι πλείστους μύρους, ἐζητήθη παρὰ τοῦ βασιλέως ἡ ἀδεια νὰ φονεῖται ὅπου εὐρίσκητο. Ἄλλ' οὗτος, ἀγανακτῆσας διότι δὲν κατενίκησαν τοσούτω μικρὰν δυσκολίαν, ἀπεκρίθη λακωνικῶς· «Φέρετέ τον!» Καὶ ἀμέσως οἱ νέοι περικυκλώσαντες τὸ ζῶον γενναίως παλαῖον, ἐκόμισαν αὐτὸ σφόντες πρὸς τὸν μονάρχην· οὗτος δὲ ἀνεκράξας· «Σφάζατέ τον!» Ἐν βίῃ δὲ ὀρθοκλήμου ἐσφάγη ὁ ταῦρος καὶ καταμελισθεὶς διανεμήθη πρὸς τοὺς πολεμιστάς.

Διηγούνται οἱ Κάφροι ὅτι ὁ προκατόχος τοῦ Πάν-

δα Διουγάν, εἶχε ποτε δώσει ὁμοίον πρόσταγμα· τὸ θυμὸς ὁμοῦ ἦτο ἐλέφας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο θηρίον κατεπάτει καὶ ἐξεσπενδόνιζε διὰ τῆς προβοσκίδος τοῦ τοῦς πλησιάζοντα, ὁ μαῦρος αὐτοκράτωρ ἐξεμάνη πλέον τοῦ ἐλέφαντος. Τότε οἱ πολεμισταὶ ὄρμησαν ἀθρόοι κατὰ τοῦ ζῶντος κολοσσοῦ καὶ ἀρπάξαντες αὐτὸν ἀπὸ τῆς οὐράς, τῶν ὠτίων, τῆς προβοσκίδος καὶ τῶν ποδῶν, τὸν ἐσυραν ἐν θριάμβῳ μέχρι τοῦ βασιλικοῦ θρόνου π.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς τελετῆς ἐρευνησας ὁ Δελεγόργς τί ἐσήμινον αἱ κατ' αὐτοῦ πολέμιοι ἐκείναι ἐπιδείξεις, ἐμκθεν ὅτι ἐγένοντο κατ' ἐθιμοταξίαν ὅπως δευχθῆ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχύς τοῦ βασιλέως, κυρίου θντος καὶ τῆς ζωῆς τοῦ λευκοῦ ὡς καὶ τῆς τῶν μύρων. Κατὰ τὴν κερρικὴν ἐθιμοταξίαν ὁ ξένος ἐπρεπε νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Κάφρου ἡγεμόνος φεύγων δρομαίως. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ Πάνδας ἐνόησεν ὅτι ὁ Δελεγόργς ἠγνοεῖ τὴν τάξιν ταύτην, δὲν τὸν ἐτιμώρησε.

Καὶ ὁμοῦ δὲν ἔβλεπε τὴν ὄραν ὁ ἡμέτερος λευκὸς ν' ἀποχαιρετίσῃ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτόν· ἀλλὰ τίς ἐξέχευται ὅπως θέλει ἐκ τῆς φωλαῆς τοῦ λέοντος; Βίβων ὁ Πάνδας ὅτι ἕνεκα τοῦ κακοῦ κερροῦ ὁ χορὸς δὲν ἐτελέσθη μετὰ τῆς δεύσης λαμπρότητος, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ μείνῃ καὶ τὴν ἐπιούσαν.

Ἐκὼν ἀέκων ὑπήκουσεν ὁ Γάλλος, προσθεὶς μάλιστα ὅτι ἐλογίζετο εὐτυχῆς διὰ τὴν παράτασιν ταύτην.

Ἦρχισαν δὲ καὶ αὐθις οἱ χοροὶ μικρὸν μετὰ τὸ μεσονύκτιον, φεγγεβολούντων πολλῶν πυρῶν ἐκ ζύλων ῥητινωδῶν. Τὰ ἄσπρα, ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων καὶ τῶν βημάτων ὁ κρότος ἀντήχουν μακρὰν ὡς θύελλα, καὶ τὰ ἐκβεβηχυμένα μαῦρα ἐκείνῃ σώματα φωτιζόμενα ὑπὸ τῶν φλογῶν, ἐραίνοντο μάλλον διάβολοι ἢ ἄνθρωποι. Ὡς καὶ τὴν προτεραιάν, ὀλόκληρος ἐκείνη ἡ ἡμέρα κατηναλώθη ἐν χοροῖς καὶ πηδήμασι.

Τὸ ἔσπερας καταπεπονημένος ὑπὸ τῆς ἀγρυπνίας ὁ Δελεγόργς, ἐμήνυσε τῷ Πάνδῃ ὅτι ἐσκόπει νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπιούσαν. Ὁ δὲ Κάφρος, μόλις ἐνθούς εἰς τὴν εἰδησιν, ἐδώρησατο τῷ λευκῷ ὀδόντας δύο ἐλέφαντος ὑπερμεγέθεις.

Σκιρτῶν ὑπὸ χαρᾶς ἀνεχώρησεν ὁ Γάλλος τὴν 12 Δεκεμβρίου, καὶ ὅτε ἐφθάσεν εἰς τὴν καλύβην του ἐδόξασε τὸν Θεὸν ὡς τις ἀπολωλὸς, ὅστις ἀνεῦρε τὸν οἶκον τὴν πατρίδα καὶ μάλιστα τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α. ΣΟΛΟΜΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΣΜΑΤΑ (α)

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ.

Τώρα ἡ ἀνοιξὶς μᾶς ἐκρυψέ
Τ' ἀνθηρὰ τὰ ὠραῖά της δῶρα,

(α) Ἐστάλησαν παρὰ τοῦ οἰκιοτάτου φίλου τοῦ ποιητοῦ Κ. Α. Στραγγῆ, διὰ τοῦ ἐν Ἐνατίᾳ Κ. Σπυρ. Βαλοῦζου.

Καὶ προβαίνει ἀσταχοφόρα
Τοῦ καλοκαιριοῦ ἡ αὐγή.

Καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιον
Τόσον τοῦ ἄμμου ἡ λαῦρα αὐξήγει,
Ποῦ εἰς τὴν βάρβαρη Κυρήνη
Μόλις εἶται ἡ λαῦρα αὐτή.

Τώρα πλέον τὸ γλυκοχάραγμα
Ἡ δροσιά δὲν αὐτροφεύει,
Χόρτο οὐτ' ἄνθη θεραπεύει
Μήτε μίνα σταλαγματιά.

Πλέον δὲν σέρνει ὁ ῥύαξ τὸ βεῦμα
Εἰς τὴν γῆν ὅπου διψαίει,
Καὶ σκασμένη ἀναζητάει
Τὰ καρπόφορα νερά.

Τὴν φαγὸν κυττάει ὁ ἥλιος
Μπουχωμένη χλωμιασμένη,
Ποῦ εἶδε ὁ Μάϊς ξαναεπωμένη
Εἰς τὰ φέλλα εἰς τὴν μορφή.

Καὶ εἰς τὴν γῆν τὴν μητρικὴν της
Σκιά ὀλίγην δὲν ἀφίρει,
Μήτε σκιά τοῦ ῥύακος δίρει
Ποῦ τῆς ἔδωσε τροφή.

Ἰδρωμένος στήθια πρόσωπο
Πάνω ἐκεῖ στὰ θερισμέτρα
Μὲ τὰ μέλη ἐξαπλωμένα
Νὰ, κοιμάται ὁ θεριστής.

Παίει, καὶ τ' ἰδρωτὲς ποῦ τρέχουν
Ἀπὸ πάνω του γυρμένη
Ἡ βοσκοῦλα ἐρωτευμένη
Τοῦ σφουγγιῖαι παρευθός.

Κεῖτεται στήν γῆν τὴν ἀκαρπον
Τὸ σκυλί καὶ ἀδυναμίζει,
Καὶ ποτέ του δὲν γαυγίζει
Στὸν αὐθέντη του χορτά.

Ἀλλὰ τὸ ξηρὸ λαρόγγι
Πολεμᾶει νὰ ξανασάγῃ
Πέρνει ἀερίδες κ' εὐγάτει
Λαχανιάσματα συχρά.

Κεῖς ὁ ταῦρος ποῦ ποιμένεας
Νύμφες τοῦ χυρὸ καμάρι
Μὲ τὸ κέρατο ἀντιβάρει
Εἰς τὰ δένδρα δυνατά.

Τώρα ἀργὸς κοιτάει μονογγυῖει
Στοῦ αὐλακιοῦ τὴν πρασινάδα,
Καὶ μὲ μούγγισμα ἡ γελάδα
Ἀποκρίεται ἐρωτικά.

Τὰ πετούμενα ἡσυχάουν
Μελωδίαὶ δὲν ἀσηκόνει
Τὸ γλυκόφωνο τ' ἀηδόνι,
Ἄλλ' ὁ τζιτζικας λαλεῖ.

Καὶ τὰ ἐνδύματα τὰ νέα
Δείχνουν τὰ παλιὰ τὰ γίδια,
Διπλωμένα εἰς τὰ φραξίδια
Πρὸς τὸν ἥλιο ἔχουν στολή.

Τῆς ἡμέρας τῆς μακρίας
Εἰς τὴν καῦσα ὡς καὶ τὰ μαῦρα,
Καὶ τὰ ψάρια ἀπὸ τὴν λαῦρα
Ἔχουν κύματα ζεστά.

Καὶ ἀπὸ τ' ἄντρα τους δὲν βγαίνουν
Μὲς τὸ πέλαγο νὰ τρέχουν,
Ἄλλ' οἰκία σταῖς πέτραις ἔχουν,
Καὶ εἰς τὰ φύκια τὰ πικρά.

Η ΑΝΟΙΞΙΣ.

Ἀπ' τὴν ἀνοιξὶ ποῦ ἐγύρισε
Οὐρανὸς καὶ γῆς εὐφράρθη,
Μὲ τὸ χόρτο καὶ μὲ τ' ἄνθη
Παίξει ὁ ζέφυρος τερπνά.

Καὶ τὸ χόρτο πρασινίζει,
Μὲ τ' ἐμῆρα δὲν γυρίζει
Τῆς καρδιάς ἡ σιγαλιά.

Ἡλιον ἀκτίνα καθαρώτατη
Τοῦ βουνοῦ τὰ χιόνια λύνει,
Ποῦ τὸ ρέο του ξεφτυρόρει
Πράσιον ἔνδυμα λαμπρό.

Τὸ σιγὸν τὸ κυματάκι
Εἰς ταῖς ἄκρας του φλοισβίζει,
Καὶ τὸ ἀνθοδροσοστολιζει
Μὲ τ' ἀκοίμητα νερά.

Τὸ ἰσχυρὸ τὸ δένδρο ποῦ ἴδασε
Σταθερὸ καιροὶ καὶ χρόνοι,
Τὰ κλωνάρια ἐελαφρόρει
Ἀπὸ τὰ χιόνια τὰ σκληρά.

Παρτοῦ ἰδοῦ ξυπνοῦν καὶ τρέμουν
Ἄνθια χίλια ἀπὸ τὸ χῶμα,
Ποῦ εἰρ' ἀπεύραχτα εἰς τὸ χρῶμα
Ἀπ' τ' ἀλέτρια τὰ σκληρά.

Νὰ, τὸ χελιδόνι ἐγύρισε
Ποῦ τὸ πέλαγο περναίει,
Κ' ἐδῶ πάλι οἰκοδομαίει
Τὴν γλυκιά του τὴν φωλιά.

(*) Λέπει ὁ πρῶτος στίχος.

Κ' ἐκεῖ ποῦ μὲ τὴν περσοῦγα
Τρέχει ὀγλήγορα καὶ λάμνει,
Προσοχὴ καμμία δὲν κάμνει
Εἰς ὅποιον τὸ κυνηγᾷ.

Ἡ βοσκοῦλα ἐρωτημένη,
Πάει σ' τὸ ρέμα νὰ κοιτάξῃ,
Διὰ τὰ βάλῃ ὠραία σὲ τάξι,
Τὰ ξανθά της τὰ μαλιά.

Νὰ βοσκοῦν ὄγαλρον τὰ πρόβατα,
Τώρα πλέον δὲν μέσκουν ἄλλοι,
Ἡ φαράδες στὸ ἀκρογιάλι,
Ἡ διαβάτες στὴν οἰκιά.

Ὡς καὶ ὁ καίτης ὁ γεμνότετος
Σ' τὴν πατρίδα του ἐσυνάχθη,
Διατί ὁ μαῦρος ἰταράχθη
Ἀπὸ φουσκοθαλασσιά.

Βλέπωντας σιγὴ τὸ κῆμα
Ἄβει τὸ πλοῖον καὶ δὲν γοῦται,
Καὶ οὐδὲ πλέον ξαραθυμάται
Πῶς ἐφοῦσκωσε φρικτά.

Α Δ Δ Ο.

Πλέον δὲν ἐρχομαι εἰς τὸ βρέφος,
Ὁραϊότητες γεμάτο,
Σὰν τρατάγουλλο δροσάτο
Ὅπου ἀνοίγει ἀγγερινό.

Ὅχι πλέον δὲν θέλω νὰ ἴθω,
Ὅτε ἄρ' ἐξαφρα ἀρχινήση
Ἀπὴρὰ νὰ τραγοῦδήση
Τὴν βοσκοῦλα εἰς τὸ βουρό.

Ὅτε ἄρ' ψάλλωντας, τὸ ἰδοῦνε
Τὸν πατέρα του νὰ δείξῃ,
Καὶ τὰ δάκρυα νὰ σφουγγίξῃ
Μὲ τὸ χέρι τὸ μικρό.

Μόνον ἄρ' τὸ πάρη ἢ Μοῖρα
Καὶ στερέψῃ ἐμὲ νὰ κλίω,
Τότες ἐρχομαι καὶ δίλω
Ἐρα γίλημα κ' ἐγώ.

Α Δ Δ Ο.

Ὡσὰν γλυκῆτροσ
Δροσάτο ἀεράκι
Μέσα σὲ ἀνθρώποιο
Κεῖν τὸ παιδάκι
Τὴν ὑστερη εὔγαλε
Ἀγατροή.

Καὶ ἡ ψυχοῦλά του
Εἰς τὸν ἀέρα
Γλήγορα ἀεθαίρει
Πρὸς τὸν αἰθέρα

Σὰν Λιανοτρέμουλη
Σπίθα μικρή.

Ὅλα τὴν κράττει
Ὅλα τ' ἀστέρια
Καὶ ἐκείνη ἐξάπλωνε
Δειλὴ τὰ χέρια
Διατί δὲν ἤξευρε
Σὲ πῶς νὰ μπῆ.

Ἀλλὰ νὰ του ἔδοσε
Ἐνα ἀγγελάκι
Τὸ γιὰ ἀθάνατο
Στὸ μαγουλάκι,
Ποῦ ξάφρον ἐξέλαμψε
Σὰν τὴν ἀγῆ.

Α Δ Δ Ο.

Νὰ μία βοσκοῦλα *στὸ βουρό, ποῦ κάθεται καὶ κλαίει,
Καὶ τὰ παράπονα ἢ σπυλιά γλυκὰ τὰ ματαλίζει.
Ἐφίς μου ἀπέθανε ὁ βοσκός, καὶ τίσχαραι εἰς τὸν ὄλο
Μοῦ τὸν ἐπῆρα τίσχαροι *στὸν ὑστερόν του δρόμο.
Βραχνόφωνα ὁ καλόγρης ἀνάδευε τὰ χεῖλα,
Τοῦ νεκροκράχαιτο συχνὰ ἐπρίχαινε τὰ ξύλα!
Θυμοῦμαι *ποῦ ἐκαθόμικτε ἀντάμα ἐκεῖ στὴ βρύσι:
Ποῖος ἀπὸ μᾶ; ἐλίγαμε, περισσότερο θὰ ζήσῃ;
Καὶ λέγωντας* ποῖος ἀπὸ μᾶ* περισσότερο θὰ ζήσῃ,
*φθὸς κατ' ἐμᾶ; ἐβόησθε φρικτὰ τὸ κυπαρίσι.
Τότες ὁ ἠγαπημένος μου ἐστίναξε ἀπτὰ στήθη,
Καὶ τοῦ *πα τὴ ἔχεις *στὴν καρδιά; *ἐκεῖς δὲ μ' ἀποκρίθη;
Ἀστυχισμένη συμφορὰ ποῦ τὸ χλοῦμένο ἀνθ
Τῆς νιότης μου τῆς τρυφερῆς ὀγλήγορα ἐμαράνθη!
Ὅ θάνατε, λυπήσου με, λυπήσου με καὶ φθάσε,
Ἐν ἀναστίνωγμα γλυκὸ μοῦ φκίνεται πῶς θάσαι!
Μοῦ *πανε πῶς μετάνωκτα σὲ βάνουνε *στὸ μνήμα,
Καὶ τ' οὐδὸσα τὸ ρούχο μου γιὰ τὸ στερνὸ σου ἐνδύμα.
Φωνάζω, σκούζω δυνατὰ *στὸν τάφον σου γυρμίνε,
Μὰ δὲν ἀκούνε ταῖς φωναῖς *στὸν τάφον οἱ παθκίμοι.
Κεῖνοι ποῦ θὰ μὲ θάψουν ἀκόμη ἂν μ' ἀγαποῦνε,
*Ἄς βάλουνε τὰ χέρια μας νεκρὰ ν' ἀγαλικοτοῦνε.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

— 000 —

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΙΝΑ ΣΦΑΡΑΜΑΤΑ παρεμφρόσκακτα εἰς τὸ περι
Στοιμακῆ; ἐπιγραφῆ; ἄρβρον τὸ ἐν τῷ 183 φυλλαδίῳ.

Σελ. 333, στήλ. 1, στίχ. 1 ΕΚΑΙΔΙΟΜΕΝΩΝ
γρ. ΕΚΔΕΔΙΟΜΕΝΩΝ. Σελ. 334, στήλ. 1, στίχ. 8
ΠΥΡΝΕΙΟΝ γρ. ΠΥΡΤΑΝΕΙΟΝ. Στίχ. 19 Συκεῦ-
σιν γρ. Συκεῦσιν. Σελ. 335, στήλ. 2, στίχ. 11,
εἰς ἀγωγῆν, γρ. εἰσχωγῆν. Σελ. 336, στήλ. 2 στίχ.
23. Σιγείων γρ. Σιγείων. Σελ. 337, στήλ. 1, στίχ. 3,
τοὺς Τηίους γρ. τὰς Τηίους. Σελ. 338, στήλ. 1,
στίχ. 1, γυφέλη γρ. γυφέλιν. Σελ. 339, στήλ. 1,
στίχ. 31, τὸ κατὰ τοῦ, γρ. τὸ τοῦ.